

125. заседание

Четвъртък, 10 юлий 1924 година

(Открито отъ подпредседателя Н. Найденовъ, въ 10 ч. 20 м.)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Моля г. секретаря да направи провѣрка на присѣдстваващитѣ г. г. народни представители.

Секретарь И. Лѣкарски (д. сг): (Прочита списѣка. Отъ заседанието сѣ отсъствуваха следнитѣ народни представители: Алиевъ Афудъ Садкъ, Атанасовъ Никола, Баралиевъ Христо, Бояджиевъ Хасанъ-ефенди, Бѣкловъ Петъръ, Василевъ Ради, Георгиевъ Додю, Гиргиновъ д-ръ Александъръ, Геровъ д-ръ Борисъ, Господиновъ Христо П., Даминовъ Владимиръ, Димитровъ Тодоръ, Еминовъ Бекиръ Садкъ Мехмедъ, Кабакчиевъ Христо, Каишевъ Атанасъ, Колушевъ д-ръ Недѣлко, Куцаровъ Янко, Мариновъ Владиславъ, Миновъ Петъръ, Молчевъ Борисъ, п. Николайовъ Маринъ, Парасковъ Василъ, п. Петровъ Сребренъ, Продановъ Господиновъ, Реджовъ Григоръ, Славовъ Крумъ, Сталийски Александъръ, Страшимировъ Тодоръ, Фаденхехтъ д-ръ Иосифъ, Цанковъ Асенъ, Шерифовъ Ахмедъ Фазлъ п. Юртовъ Георги)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Присѣдствуватъ 102 души. Понеже имаме нужното число народни представители съгласно правилника, обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристѣпимъ къмъ разглеждане на дневния редъ, има да направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто за разрешени отъ председателството отпуски, а именно:

На г. Николай Савовъ — 2 дни, по обществена работа;

На г. Тончо Думановъ — 1 день, по домашни причини;

На г. Асенъ Цанковъ — 4 дни, по болезнени причини.

Постѣпили сѣ заявления за отпуски отъ следнитѣ г. г. народни представители, които сѣ се ползували съ повече отъ 20 дни отпускъ.

Народниятъ представителъ г. Станъ Ангеловъ, който се е ползувалъ досега съ 21 дни отпускъ, моли да му се разреши още 5 дни отпускъ по важни домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Койчо Петровъ, който се е ползувалъ досега съ 63 дни отпускъ, моли да му се разреши 5-дневенъ отпускъ по важни домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Народниятъ представителъ г. Йорданъ Ангеловъ, който се е ползувалъ досега съ 26-дневенъ отпускъ, моли да му се разреши 3-дневенъ отпускъ по важни домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Тодоръ Маждраковъ, който се е ползувалъ досега съ 36 дни отпускъ, моли да му се разреши още 3-дневенъ отпускъ по много важни домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Петъръ Стефановъ, който се е ползувалъ досега съ 107 дни отпускъ, моли да му се извинятъ отсъствията, направени отъ 5 до 9 т. м. включително по причина на болестъ. Които сѣ съгласни да му се извинятъ отсъствията, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Михо Марковъ, който се е ползувалъ досега съ 36-дневенъ отпускъ, моли да му се разреши 5-дневенъ отпускъ по домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Костадинъ Пехливановъ, който се е ползувалъ досега съ 52 дни отпускъ, моли да

му се разреши 5-дневенъ отпускъ по домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Народниятъ представителъ г. Славейко Василевъ, който се е ползувалъ досега съ 26 дни отпускъ, моли да му се разреши 3-дневенъ отпускъ по домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Михаилъ Донсузовъ, който се е ползувалъ досега съ 22 дни отпускъ, моли да му се разреши 5 дни отпускъ по домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Николай Петрини, който се е ползувалъ досега съ 16 дни отпускъ, моли да му се разреши 5-дневенъ отпускъ по домашни причини. Които сѣ съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Иванъ Терзиевъ, който се е ползувалъ досега съ 46 дни отпускъ, моли да му се извинятъ отсъствията, направени на 6, 7 и 8 т. м. по важни домашни причини. Които сѣ съгласни да му се извинятъ тия отсъствия, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Народниятъ представителъ г. Върбанъ Николовъ, който се е ползувалъ досега съ 38-дневенъ отпускъ, моли да му се извини отсъствието, направено на 6 т. м., понеже не е зналъ, че ще има заседание въ недѣля. Които сѣ съгласни да му се удовлетвори искането, като му се извини отсъствието, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Тодоръ Панайотовъ, който се е ползувалъ досега съ 45 дни отпускъ, моли да му се извинятъ отсъствията отъ 3 до 8 т. м. включително, понеже е билъ боленъ, обаче медицинско свидетелство не представя.

Х. Баевъ (з): Медицинското свидетелство е представено по-рано.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Къмъ това заявление нѣма. Които сѣ съгласни да му се извинятъ отсъствията, направени по указаната отъ него причина, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Стефанъ Гочевъ, който досега се е ползувалъ съ 41 дни отпускъ, моли да му се извини отсъствието, направено на 6 т. м. по важни домашни причини. Които сѣ съгласни да му се извини отсъствието, моля, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Народниятъ представителъ г. Константинъ Бозвелиевъ, който досега се е ползувалъ съ 53 дни отпускъ, моли да се счита отсъствието му, направено на 6 юлий, недѣля, като день, прекаранъ въ отпускъ, понеже е билъ на заседание въ Казанлъшкия градски общински съветъ. Които сѣ съгласни да се удовлетвори това искане на г. Бозвелиевъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни представители! Постѣпило е законодателно предложение, подписано отъ нужното съгласно правилника число народни представители, къмъ законопроекта за амнистия. Това предложение е внесено отъ народнитѣ представители г. г. Димо х. Димовъ и Хараламби Стояновъ. Съ него ще се постѣпи съгласно правилника.

Постѣпило е въ бюрото на Народното събрание заявление отъ народнитѣ представители г. г. Ангелъ Николовъ и Христо Димитровъ съ следното съдържание: (Чете)

„Г. председателю! Моля направете нужното, за да бъдем зачетени като отделна група на истински Земледелски съюз, понеже резервитъ, съ които се бяхме присъединили към драгивестския Земледелски народен съюз, не можах да се разпределят въ желана смисъл“ (Оживление)

Г. г. народни представители! Пристъпваме към разглеждането на дневния редъ, а именно точка 1 — трето четене законопроекта за разрешаване на Кюстендилската градска община да сключи заемъ.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретарь И. Лънарски (д. ст): (Прочита изцяло законопроекта, безъ измѣнение)

Председателстваващ Н. Найденовъ: Понеже никой не иска думата, ще пристъпимъ къмъ гласуване. Който приематъ на трето четене законопроекта за разрешаване на Кюстендилската градска община да сключи заемъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство. Събранието приема.

(Вж. приложение № 104, Т. II)

Пристъпваме къмъ разглеждането на точка 2 отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за бюджета на разнитъ фондове за 1924/1925 финансова година.

Моля г. докладчика да го прочете.

Зам.-докладчикъ И. Хрелопановъ (д. ст): (Прочита изцяло законопроекта, заедно съ поправките и прибавките, приети на второ четене)

Председателстваващ Н. Найденовъ: Понеже никой не иска думата, ще пристъпимъ къмъ гласуване. Който приематъ на трето четене законопроекта за бюджета на разнитъ фондове за 1924/1925 финансова година, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство. Събранието приема.

(Вж. приложение № 105, Т. II)

Пристъпваме къмъ разглеждането на точка 3 отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за облекчение на продоволствието и за намаляване на скъпотията — предложение разискванията.

Моля г. докладчика да докладва.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. ст): Г. г. народни представители! Вчера по поводъ на чл. 1 отъ законопроекта се изказаха всичкитъ групи по начало, по принципъ върху законопроекта. За редакцията на чл. 1 не постъпи никакво предложение, за промѣна или допълнение.

С. Костурковъ (д. ст): Заглавието гласувано ли е?

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. ст): Заглавието е гласувано. — Дълженъ съмъ, обаче, за избѣгване на недоуменния, за да не би да се претълкуватъ думитъ на г. Кулевъ, изказани вчера, да кажа следното: вѣрно е, че съ употребени думитъ „нуждающето се население“ — „за облекчение продоволствието на нуждающето се население и за намаляване на скъпотията...“ и пр. — но въ всѣки случай не е било въ мисълта на комисията подъ думитъ „нуждающето се население“ да се разбиратъ само беднитъ въ опредѣлени населени мѣста; цѣли райони или населени мѣста ще се третираатъ като нуждающа се. Въ всѣки случай системата на купони съвършено е изоставена и отъ закона, както и отъ комисията. Едно може да се допусне — че ако общината нѣкаде достави за нуждающето се население, за да помогне на борбата съ скъпотията, продукти, които не сѫ достатъчни, тя ще има известна свобода да снабдява съ тѣхъ най-напредъ най-нуждающитъ се, които сѫ, безспорно, най-беднитъ. Но мисълта не е да се въвеждатъ купони и да се връщаме къмъ старата система. Това бѣхъ длъженъ да заявя.

Второ, за комисаря. Г. г. народни представители! Въ единъ отъ следващитъ членове, където се говори за главенъ комисаръ, изрично се казва, че той може да бѣде и народенъ представителъ. За да не би нѣкои общини да смѣтнатъ, че тѣхниятъ мѣстенъ комисаръ не може да бѣде общински съветникъ или трѣбва да бѣде само общински съветникъ, а не и външно лице, желателно е да се прибави къмъ съответната алинея, че комисаритъ по храната и неговитъ помощници могатъ да бѣдатъ и общински съветници. Тогава ще бѣде съвсемъ ясно, че ще ги взематъ отъ тамъ, където ги намѣрятъ. Азъ правя това предложение и мисля, че г. министърътъ ще бѣде съгласенъ.

Председателстваващ Н. Найденовъ: Има постъпило предложение отъ народния представителъ г. Николай Са-

вовъ да се прибави къмъ чл. 1 следната нова трета алинея: (Чете) „Комисаритъ и неговитъ помощници могатъ да бѣдатъ и общински съветници“ — предложение, което съвпада съ предложението на г. докладчика на комисията. Който приематъ така направеното предложение отъ народния представителъ г. Николай Савовъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство. Събранието приема.

Който приематъ чл. 1, както се докладва отъ г. докладчика, заедно съ току-що приетата трета алинея, моля, да вдигнатъ ръка Болшинство. Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. ст): (Чете)

„Чл. 2. Службата на общинскитъ комисари е:

а) да проучватъ на мѣстна почва въпроситъ относно борбата съ скъпотията и спекулата;

б) да прилагатъ наредбитъ на централната власт и решенията на общинския съветъ (тричленна комисия), относно се до облекчението на продоволствието или до ограничението на скъпотията и спекулата;

в) да организиратъ продоволствието на нуждающето се население съ предмети отъ първа необходимостъ, като: хлѣбъ, зърнени храни, варива, зеленчукъ, месо, риба, млѣчни произведения, топливо, солъ, гасъ и пр.

„За тази целъ тѣ уреждатъ нужнитъ стопанства и предприятия или влизатъ въ съглашение и договори съ кооперации, частни дружества или лица, които се занимаватъ съ производство или търговия на казанитъ предмети, като при нужда имъ авансиратъ и необходимитъ суми.

„При организиране на продоволственитъ предприятия комисаритъ по продоволствието сѫ длъжни да обезпечатъ употреблението и повръщането на сумитъ, повѣрени на кооперации, частни лица или дружества, чрезъ надлежни поръчителства или други гаранции.

„Общинскиятъ съветъ отпуска на комисаря нужнитъ за одобренитъ отъ него продоволствени предприятия кредити, за разходването и оправдаването на които се води сметка, отдѣлно отъ бюджета на общината. Реализирани печалби или загуби въ края на отчетната година минаватъ въ приходъ или въ разходъ на общинския бюджетъ.“

Председателстваващ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димо х. Димовъ.

Д. х. Димовъ (к): Г. г. представители! Следъ като вчера г. Ляпчевъ, председателъ на парламентарната група на Демократическия сговоръ, каза открито, за да го чуятъ всички, че напразно ще се занимаваме ние съ закона за уреждане на продоволствието.

А. Ляпчевъ (д. ст): Не съмъ казалъ това. Казвамъ, че този законъ нѣма да докара очакваното намаление на скъпотията.

Д. х. Димовъ (к): ... и че скъпотията пакъ ще си расте, въпреки всичко; следъ като подиръ него г. Петровитъ, също така единъ отъ голѣмитъ стълбове на Демократическия сговоръ, отъ трибуната ни заяви, че споредъ неговитъ пресмѣтания може да се върва само 1%, че може, че е допустимо да се постигне нѣкаде известно облекчение въ продоволствието на нуждающитъ се граждани и селяни въ България и че той единъ процентъ ще се постигне само при едно условие: ако попаднемъ на добъръ изборъ на комисаръ на продоволствието — мисля, че съ това искаше да каже, че той може и да препорѣча това лице; и следъ като отъ трета страна, г. д-ръ Кулевъ, председателъ на Камарата, който така щастливо ще свърже името си съ една голѣма дълбока и сериозна продоволствена реформа, заяви тукъ съ патосъ, че „profession de foi“ — така се изрази — на Демократическия сговоръ е, че държавата нѣма защо да се намѣсва въ стопанскитъ отношения, че не е нейна работа да се грижи за продоволствието, за прехраната, за скъпотията, за ограничаване на спекулата и т. н. — следъ всички тѣзи тържествени изявления отъ голѣми и отговорни хора, нѣмаше нужда човѣкъ да прочете самия законпроектъ, който се предлага тукъ, за да разбере, че панетина той е единъ мъртавъ законъ, че той е едно киняло дѣло, даже бихъ казалъ, азъ, че той е просто едно преписване на членове отъ правилници, отъ наредби, съ които така много изобилствуваше нѣкога Дирекцията за стопански грижи и обществената предвидливостъ.

Нѣкой отъ сговориститъ: Работени съ твоего съучастие,

Д. х. Димовъ (к): ... единият проект, който въ всеки случай ще бъде безпомощен, не да разреши продоволствена проблема въ България, но даже да я постави на по-големи свесно разучаване.

Председателстващ Н. Найденовъ: Г. Димовъ! Позволете ми ...

Д. х. Димовъ (к): Мене ми направи много скръбно впечатление обстоятелството, че г. докладчикът преди малко заяви, че не е било така, както г. Кулевъ вчера тържествено възвести, именно, че като се казва, какво грижитъ ще се отнасят само за нуждаещото се население, не тръбва да се разбира бедното население, защото въ комисията не е станало даже дума за търкуването на понятието „нуждаещото се население“.

Председателстващ Н. Найденовъ: Г. Димовъ! ...

Д. х. Димовъ (к): Ако вносителът на предложението не знае какво е ставало въ комисията, какви изучвания сж ставали въ комисията ...

Ц. Бръшляновъ (д. ег): Цитирате думитъ на четирма души и на четирмата думитъ извържано.

Д. х. Димовъ (к): Не ги извържамъ, освенъ ако тѣ дойдатъ сами и се откажатъ отъ тѣхъ. Тукъ има толкова много слушатели и тѣ чуватъ, че азъ не извържамъ тѣхнитъ думи. Слава Богу, всички иматъ уши и слушатъ.

Председателстващ Н. Найденовъ: Г. Димовъ! Позволете. Отъ вълната група вчера се изказаха двама души. Сега говорете само по чл. 2.

Д. х. Димовъ (к): Азъ правя само уводъ къмъ онова, което ще кажа по чл. 2. — Всички, които вземаха думата и които стоятъ на становището на правителството, на Демократическия сговоръ, т. е. че държавата нѣма защо да се занимава съ тѣзи работи, казватъ и повтарятъ, че ако нѣкой може да направи нѣщо какво и да е въ тази област, това сж само общинитъ, които могатъ да го направятъ, и затова се възлага всичко на общинитъ. Добре, ето чл. 2 говори именно за това, какъ ще се уреди отъ общинитъ продоволствието на нуждающитъ се граждани и селяни. Е добре, г. г. представители, като е дума за общинитъ, тръбва да се каже, че не съмъ азъ, който ще отрека, че общинитъ могатъ да направятъ много нѣщо за продоволствието на нуждаещото се население; напротивъ, азъ съмтамъ, че общинитъ сж, които най-първо и най-сериозно тръбва да се заематъ съ този голѣмъ въпросъ за продоволствието, прехраната и намаляване сжלותията, но за да могатъ общинитъ да извършатъ тази важна функция, за да могатъ действително да подпомогнатъ на общинаритъ въ тази област, продоволствието, най-важното и съществено условие е тѣзи общини да бъдатъ самоуправляващи се тѣла, както е казано въ конституцията, а не да бъдатъ институти, на които всички права, отъ които може да произлѣже шо-годъ подобрене живота на общинаритъ, да бъдатъ суспендирани и отнети отъ държавата съ стотина и стотина закони за управлението на общинитъ. Фактически днесъ общинитъ нѣматъ никакви права, особено нѣтъ въ областта на продоволствието. Азъ като четохъ чл. 2, искахъ да видя какви права може да иматъ общинитъ не пообщо, а по отношение на продоволствието, и нищо не можахъ да видя. Иматъ ли право общинитъ да иматъ своя собствена общинска политика, иматъ ли право общинитъ да налагатъ данѣци, да налагатъ налози на състоятелнитъ граждани, иматъ ли право въобще да реквизиратъ мелници, да реквизиратъ фурци, иматъ ли право да реквизиратъ жилищни помѣщения, иматъ ли право да конфискуватъ храни отъ първа необходимостъ? Е добре, въ всички тѣзи области, въ всички тѣзи направелния общинитъ нѣматъ никакви права.

Второ едно условие, за да могатъ общинитъ да изпълнятъ своя длъгъ къмъ общинаритъ, къмъ народа, къмъ гладуващото население, е, тѣзи общини да бъдатъ въ ръцетъ на трудящитъ се класи, на трудящитъ се маси отъ села и градове. Е добре, българскитъ работници и селяни направиха опитъ да поематъ въ ръцетъ си управлението на общинитъ и тѣ успѣха, въпреки всички произволи и насилия, да поематъ въ известни мѣста това управление. Това бѣ периодътъ на съществуването на комунитъ, селски и градски, въ България. Можете да хвърляте калъ върху дейността на тѣзи комунитъ, но отъ наметѣта на български народъ нѣма да изчезне споменътъ за голѣмата

ползотворна дейност, проявена отъ тия комунитъ. И ако не можахъ да се достигнатъ по отношение на продоволствието особени резултати, то не се дължеше на тѣхъ, но се дължеше на систематическото преследване на комунитъ отъ страна на цитралната власт. Всички правителства следъ войната, коалиционни, земеделско, а особено и най-много настоящето, имаха за свой свещенъ дългъ да възпрепятствуватъ на комунитъ да изпълнятъ своята продоволствена програма. Днешното правителство отиде и още по-нататъкъ. Неговата целъ бѣше въ дватри месеца да унищожи окончателно всички съществуващи комунитъ и да разруши всичко онова, което тѣ бѣха успѣли да направятъ. Това стана, и ако искате, азъ мога да ви кажа защо. Това бѣше една предварителна точка отъ голѣмия планъ, отъ голѣмия замисълъ за унищожаването на Комунетическата партия въ България.

Прочее, г. г. народни представители, азъ повтарямъ, че това, което е написано въ проекта, не гони, не цели абсолютно никакво подобрене на продоволствието. Ако действително продоволствена проблема тръбва да бъде поставена на една здрава основа, то, за това се иска, първо, пълна, неограничена автономия на общинитъ въ тази област, второ, пълна възможностъ на трудящитъ се маси да поематъ властта въ общинитъ, за да уредятъ всички продоволствени и поминѣчни въпроси въ интереса на бедното население. Понеже това нѣма да направите, трудящитъ се маси знаятъ своя пътъ. Тѣ ще се стремятъ къмъ завземане на общинската власт, а по-нататъкъ и на държавата, която, споредъ нашето разбиране, може много нѣща да направи за голѣмата социална проблема продоволствието на населението. Обаче вие желаете да тържествува частниятъ интересъ, да тържествува частната конкуренция, частния капиталъ, които довеждатъ маситъ до изгладяване и до съзнанието, че тръбва да разчитатъ само на собствената си власт.

Нѣкой отъ сговориститъ: Направете предложението си.

Д. х. Димовъ (к): Ние сме правили много пъти предложения, можемъ и сега да направимъ, макаръ че вие често си позволявате да се присмивате надъ тѣхъ. Обаче азъ смѣя да ви кажа, че най-добре ще се смѣе този, който последенъ ще се смѣе.

Отъ сговориститъ: А-а!

Нѣкой отъ сговориститъ: Това заплашване ли е?

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Христо Мирски.

Х. Мирски (д. ег): Г-да! Азъ ще ви моля да приемете една нова алинея къмъ този членъ, затуй защото, макаръ и да се внимава отъ общинския съветъ, когато ще назначава лице за комисаръ, често пакъ може да изпадне въ грѣшки и да се вършатъ такива работи, каквито не сж желателни и които ще бъдатъ съ лоши последици за самитъ общини. Въ Варна, когато по-рано, презъ време на дружбашитъ, бѣше се отпусналъ единъ оборотенъ кредитъ отъ 3 милиона и нѣщо, този кредитъ биде използванъ по единъ начинъ такъвъ, че се отне възможността на управнитъ отъ 9 юний да си служатъ съ него, затуй защото отъ този кредитъ 500 хиляди лева бѣха отпуснати на сина на бившия подпредседателъ на Камарата, Калю Малевъ — Александъръ Малевъ — да достави на Варненската община жито за нуждитъ на града. Но макаръ и взети тѣзи 500 хиляди лева и отпуснати безъ никакви формалности, ...

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. ег): Безъ гаранция.

Х. Мирски (д. ег): ... безъ спазване нарежданията на закона, Варненската община не получи нито грамъ жито отъ сина на Калю Малевъ. Образувани сж преписки и дѣлото е пратено на прокурора. Заведенъ е граждански искъ. Но Варненската община не ще може да получи нищо отъ тѣзи 500.000 л., защото поръчителътъ Трифонъ Никовъ е лице, което не е дало нужната гаранция. Така че Варненската община е ошетена съ 500 хиляди лева.

За да не станатъ подобни работи и за да може дейността на този комисаръ да бъде подъ контрола на цѣлния общински съветъ азъ правя предложение комисарството да дава тримесеченъ отчетъ, който да бъде одобряванъ отъ общинския съветъ. И понеже споредъ чл. 6 отъ този законопроектъ на главното комисарство се възлага покрай другото да контролира дейността на общинскитъ

комисарства, то, за да може да изпълни своята длъжност както се следва, ще бъде нужно главното комисарство да бъде в течение на всичко онова, което става в другите комисарства; затова препиш от тѣзи тримесечни отчети, които се правят от комисарствата на общините, че трябва да бъдат изпращани и на главното комисарство.

Предлагамъ следующата алинея: (Чете) „Комисарствата представятъ тримесечни отчети на своята дейност на одобрение отъ общинския съветъ. Препиш отъ тѣзи отчети се изпраща на главното комисарство за сведение.“

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Андрея Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ (д. сг): Дълга да повторя, че съ този законопроектъ евтиния нѣма да дойде. И голѣма лъжа поддържатъ всички ония, които лъжатъ тонковците, че тѣ ще имъ дадатъ нѣкакъвъ законъ, вследствие на който ще дойде евтиния.

Взехъ думата, обаче, да припомня на г. х. Димовъ една истина, която той въ тоя моментъ, говорейки за онова, що общините могатъ да направятъ, може би искрено желае да я чуе. Касае се за автономията на общините. Това ще рече, касае се за една демокрация въ пълната смисъл на думата. Защото автономия на общините не може да има, докогато нѣма демокрация въ пълната смисъл на думата по възможностъ най-пълна. Е добре, какво е учението на г. х. Димовъ спрѣмо автономията на общините? Допускатъ ли тѣ борба на демократични начала, или водятъ една борба на началата на насилията? Тамъ е основата. Смятатъ ли тѣ, че обществото трябва да се подпомогне, за да може действително да става все по-добро и по-добро, или смятатъ тѣ, че по силата на закони, по силата на тѣхното частно разбиране могатъ да изнасилватъ не само хората, ами и природата изобщо, за да стане онова, което никога нѣма да стане, а да останатъ, при тѣзи безумни усилия, само нещастия, защото всѣкъде въ свѣта, при подобни опити, само нещастия сѫ оставали. Така и сега опитите нѣма да дадатъ друго. Който върви противъ природата, той ще бъде сломенъ; който иска да използва природата, той трябва да действува въ съгласие съ нейните закони. Така е и въ политиката, така е особено и въ социологията. Не можете вие да преобразите човѣка съ закони — това е невъзможно.

И днесъ, понеже е дума за ограничение на общините, отбелязва се следниятъ фактъ. Нѣма организация отъ демократично гледище по-демократична, отколкото кооперацията. Всички условия ги има тамъ, за да може да се проявява волята на лицето, което е членъ по свое съизволение, по свое съгласие и пр. и пр. Е добре, комунизмътъ, болшевизмътъ съ неговите приеми, известни вамъ, навѣжда докара работата дотамъ, што кооперативното дѣло въ Европа днесъ да търси гаранция за ограничението на тѣзи насилия, които тѣ правятъ въ самите кооперации навѣжда, съ хулиганство и т. н. Тѣй што, г. х. Димовъ, когато азъ познавамъ за единъ добъръ работникъ, за когото азъ вѣрвамъ, че не всѣкога се е обвързвалъ съ заповѣди откъдето и да били тѣ, все трябва да си припомни тази истина. Съ зло добри хората нѣма да направите, съ насилие добрини нѣма да направите.

Д. х. Димовъ (к): Лични комплименти не ми правете.

А. Ляпчевъ (д. сг): Можете да ги откажете. Но азъ съмъ длъженъ още едно нѣщо да Ви кажа: ценете управлението поне дотолкова, доколкото то се мъчи, имайки предъ видъ всички спънки въ момента, да води работите къмъ по-добро.

Д. х. Димовъ (к): Това имамъ предъ видъ, но нищо не виждаме, че върви къмъ по-добро.

А. Ляпчевъ (д. сг): Причините за многото злини въ нашата страна сѫ тъкмо въ сръдната, въ която, за жалостъ, сте попаднали. Отъ нея сръда автономия на общините никога нѣма да дойде.

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Мишайковъ.

Д. Мишайковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Г. х. Димовъ не е доволенъ отъ онова, което се прави въ

нашата страна, за да се облекчи продоволствието на населението. Той има своя програма, отъ името на която излиза да говори.

Х. Силяновъ (д. сг): Директивни.

Д. Мишайковъ (д. сг): Тази програма, ако биха ни я хвалили преди нѣколко години, може би нѣше да остане у нѣкои отъ насъ илюзията, че онова, къмъ което г. х. Димовъ и неговите съмишленици се стремятъ, е нѣщо възможно. Но следъ опита, който се направи въ Русия, съ приложението на тѣзи принципи, на тѣзи програми, ние трябва да изгубимъ вече тази вѣра.

Д. х. Димовъ (к): Вие знаете ли какво е положението въ Русия?

Д. Мишайковъ (д. сг): Азъ вземахъ думата, за да изтъкна нѣколко факти — не желая да се занимавамъ съ празни фрази — върху действителното положение въ Русия, възъ основа на които факти ще можете, г. г. народни представители, сами да си направите заключение, доколко е правъ г. х. Димовъ, когато критикува онова, което ние съ такива усилия се мъчимъ да направимъ за подобрене положението въ нашата страна.

Предполагамъ, че е известно на всички какви бѣше програмата на господата въ Русия. Последствията отъ прилагането на тази програма сѫ следните.

Д. х. Димовъ (к): Пишете тѣзи работи въ „Слово“.

Д. Мишайковъ (д. сг): Моля, имайте търпение да ме изслушате и следъ това ще бъда много любопитенъ да чуя Вашето обяснение на тѣзи факти. Защото азъ съмъ изяснялъ тѣзи факти много пъти, но никога не е отговорно на тѣхъ отъ комунистическата преса.

Д. х. Димовъ (к): Всѣкога е казвано, че тѣ сѫ фалшифицирани.

Д. Мишайковъ (д. сг): Напротивъ, всѣки пътъ, когато азъ съмъ излизалъ да давамъ факти за положението въ Русия, господата (Сочи комунистите) сѫ излизали съ ругатни. Това е единъ маниеръ на споръ, който оставамъ на васъ сами да квалифицирате.

Д. х. Димовъ (к): Има причини, по които въ Русия всичко не върви, както трябва, обаче, тамъ сѫ поставени голѣмитъ основи на едно истинско разрешение на всички обществени проблеми. Ето това е положението! Ние не се стремимъ къмъ едно положение, което ще ни даде възможностъ да си натъпчемъ търбуха. Не. Ние сме идеалисти въ пълната смисъл на думата; ние вървимъ по нѣтъ, по който мислимъ, че ще можемъ да излѣземъ на желания край.

Председателстваващъ Н. Найденовъ: Г. х. Димовъ! Нѣмате думата.

Д. х. Димовъ (к): Може да има нѣкакви нередовности въ Русия, но това не значи, че нѣлото наше учение трябва да бъде подвъргнато тукъ на клевети и инсинуации.

Председателстваващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Нѣмате думата.

Д. Мишайковъ (д. сг): Съ подобни празни фрази вие не можете да опровергавате унищожителните факти за нашето разрушително дѣло въ Русия. Ето фактите.

Презъ 1922/1923 г. въшната търговия на Русия, въносъ и износъ заедно, възлиза на 243 милиона златни рубли. Това е, г-да, 12—15 пъти по-малко отъ до военното време. Споредъ данните публикувани въ „Икономическое Обозрение“ № 11 отъ 1923 г. цените на продуктите въ Русия въ края на 1923 г., ако вземете цените отъ 1912 г. за 100, сѫ следните: ржжено брашно 53 — значи наполовина по-малко — пшенично брашно 87, месо 46, краве масло 70, дърва 70, захаръ 186, солъ 300, памучно платно 222, сапунъ 178, тютюнъ 178, кибритъ 160. Тѣзи цифри показватъ, че въ Русия въ сегашно време цените на индустриалните произведения сѫ съ 70—100% по-високи, отколкото преди войната, а цените на селските произведения сѫ съ 50—60%, значи наполовина, по-низки.

На какво се дължат високите цени на индустриалните произведения? Тѣ се дължат на нѣколко причини. Една отъ тѣхъ е нарастването на броя на непроеизводителни работници като резултатъ отъ бюрократизиранието на индустрията. Така напр. въ петроградскитѣ заводи въ 1913 г. имаме 66% произвождителни работници, а презъ 1922 г. имаме 48% произвождителни работници; въ Донецкия басейнъ презъ 1913 г. имаме 21% произвождителни работници, а презъ 1922 г. — 11%; въ Московската текстилна индустрия презъ 1913 г. имаме 72% произвождителни работници, а презъ 1922 г. — 60%. Втората причина, г-да, е намалението на производителността на труда. Въ книгата „Материали о павладныхъ расходахъ промышленности“ официално издаване на Висшия съветъ на народното стопанство подъ редакцията на Соколевски, сѫ дадени числа за производителността на труда въ Русия презъ 1923 г. въ проценти спрямо производителността презъ 1913 г., като производителността презъ 1913 г. се взема за 100. Въ Донецкия басейнъ при-завойнищитѣ имаме 80% производителност на труда спрямо оная презъ 1913 г., а при работнищитѣ 42% — едно намаление повече отъ два пѣти. Въ нафтената промишленостъ въ Баку — 73.6%; въ металическата промишленостъ въ Петроградския машиненъ трѣстъ — 65%; въ машинния трѣстъ — 60.8%; въ Гомзъ — 79%; въ памучната промишленостъ — 52%; въ ленената промишленостъ — 70%; въ хартийната промишленостъ — 55.5% и т. н. Тѣзи данни показватъ огромното намаление на производителността на труда настъпило пакъ вследствие прилагането на държавния принципъ въ индустрията.

Н. Тарашмановъ (д. Това е Ваше заключение.

Д. х. Димовъ (к): Такова заключение не се прави.

Д. Мишайковъ (д. сг): Говори се, г-да, че у насъ има спекуляция при ценитѣ на дребно. Продуктътъ се продавалъ на много по-висока цена въ сравнение съ цената, която взема произвождителътъ. Ще ви дамъ нѣколко данни за нѣколко продукта въ Русия, за ценитѣ имъ на едро спрямо ценитѣ на дребно въ проценти. Даннитѣ сѫ взети отъ „Торгово-Промышленная газета“ № 253 отъ 1923 г. Единъ пудъ солъ на едро има цена 1 рубла и 20 копейки, на дребно — 2 рубли; 1 пудъ гвоздеи на едро 8 рубли, на дребно — 12 рубли; 1 аршинъ платъ на едро 30 копейки, на дребно — 50 копейки; 1 пудъ махорка, тютюнъ, 75 копейки на едро, 1.60 рубли на дребно; 1 пудъ газъ 2.65 рубли на едро и 4 рубли на дребно; 1 пудъ захаръ 11.50 рубли на едро, на дребно 20 рубли; 1 фунтъ чай 30 копейки на едро, 60 копейки на дребно.

Това сѫ, г-да, факти изъ съветска Русия, която г. х. Димовъ ни препорѣчва като образецъ, който ние трѣбва да следваме, за да оправимъ положението на ония широки народни маси, на интереситѣ на които г. х. Димовъ претендира да е най-добриятъ представителъ.

Д. х. Димовъ (к): Вие нѣма да я следвате. Вие ще следвате собствената си политика.

Д. Мишайковъ (д. сг): Кои сѫ причинитѣ за тѣхнитѣ цени на селскитѣ произведения въ Русия? Това е, г-да, една специална политика, която не съществува въ никоя друга страна — една хитростъ, до която само съветското правителство е могло да прибегне. Както е известно, въ Русия се въведе златната рубла — червонецъ. Обаче червонецътъ е една рубла, която се употребява само въ градоветѣ. Въ селата се пращатъ старитѣ обезпечени книжни публи. Когато дойде да се купуватъ произведенията отъ труда на селянина, тогава се пушатъ нови количества книжни пари и съ тѣхъ на безценнѣтъ се откупватъ произведенията на селянитѣ.

Въ „Правда“, въ броя си отъ 7 декемврий 1923 г. пише въ връзка съ този въпросъ: (Чете) „Нашата банкнота трѣбва да бѣде по-твърда отъ обикновената златна валута. Тя трѣбва да бѣде защитена отъ неустойчивостта на бюджетното равновесие. Какъ може да се постигне това? Много просто. Наредъ съ устойчивата банкнота трѣбва да бѣде оставенъ нация старъ добръ другаръ — неустойчивата книжна рубла“. — Много просто и ясно! „Какъвто и да е бюджетниятъ дефицитъ на държавата, народниятъ комисаръ на финанситѣ не е въ право да го запълня съ печатането на банкноти. Банкнотата е твърде важна персона“ — златната — „за да може да изпълнява такава черна работа. Съвсемъ друга работа е старата съ-

ветска рубла. Ние вече я печатимъ десетъ години и можемъ да я печатимъ още толкова, колкото се окаже нужно. Стариятъ копъ нѣма да повреди браздата, казва народната поговорка“.

Това е, г-да една система на обирание на селото въ Русия.

„Економическая жизнь“ отъ 15 декемврий 1923 г. пише: (Чете) „Трѣбва да се помни, че ако червонецътъ е толкова популяренъ въ Москва и въ другитѣ голѣми центро-ве, то селото го знае още твърде малко. Наводненieto на червонца въ селото е необходимата предпоставка на самата възможностъ на нашето парично обръщение върху базата на червонца“. Вие виждате стопанската политика на съветска Русия: увеличението на разносикитѣ на производството въ индустрията, вследствие на лудия опитъ да се централизира пѣлото индустриално производство, особено крупнитѣ предприятия въ ръцетѣ на държавата и обиранието на селото, за да може да се покрийтъ дефицититѣ на индустрията и за да може да се поддържа бюрократическия апаратъ.

Д. х. Димовъ (к): Безъ селото съветската властъ не може да устои. Разбирате ли туй?

Д. Мишайковъ (д. сг): Една такава система на икономическа политика може да се възприеме отъ г. х. Димовъ, но сериозни хора не могатъ да се поведатъ подиръ ума на ония, които искатъ да заведатъ нашата страна къмъ пропастъ. (Ражковѣскания отъ еговорнитѣ)

Д. х. Димовъ (к): Дайте сега тѣзи сведения въ в. „Слово“!

Д. Мишайковъ (д. сг): Тѣ сѫ печатани, г. Димовъ.

Д. х. Димовъ (к): Още веднѣжъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ съмъ съгласенъ съ предложението на г. Мирски, да се задѣлжи всѣки общински комисаръ да дава тримесечни отчети на общинския съветъ, съ препиетъ до главния комисаръ, като се падавамъ, че туй нѣма да се превърне само въ една канцелярщина.

Що се отнася до предложението да дадемъ право на общинитѣ да налагатъ данъци, това нѣщо е противъ конституцията и не заслужава да се говори по него.

Председателстващъ Н. Найденовъ (д. сг): Такова предложение не е направено.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): По за предложението, макаръ и неформално, да се даде право на общинитѣ да реквизируютъ, дълженъ съмъ да кажа, че комисията обсъди тоя въпросъ и, макаръ конференцията на кметоветѣ да е искала нѣщо подобно, все пакъ комисията счете, че то е крайно опасно и къмъ него може да се прибѣгва само тогава, когато нацията държавата се убеди, че е дошълъ или е настъпилъ моментътъ да се даде това право. Рѣшетъ на държавата не сѫ свързани при такава крайна нужда да позволи изземването, но нѣма защо сега да го пишеме въ закона.

Преди да се гласува азъ моля за ясностъ думитѣ въ последната алинея „одобренитѣ отъ него“ да се замѣнятъ съ думитѣ „одобренитѣ отъ съвета“, за да се не разбира „отъ комисаря“; а въ предпоследната алинея думитѣ „да обезпечатъ употреблението и повръщането на сумитѣ“ да се каже „да обезпечатъ правилното употребяване и повръщането на сумитѣ“, защото ако е въпросъ да се употребятъ, всѣки пакъ ще се употребятъ, но мисълта е да се употребятъ правилно.

Тѣзи поправки сѫ редакционни.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Пристъпваме къмъ гласуване на чл. 2. Направени сѫ предложения отъ г. докладчика за нѣкои редакционни поправки. Той последва въ последната алинея на чл. 2: (Чете) „Общинскиятъ съветъ отпуща на комисаря пужнитѣ за одобренитѣ отъ него продоволствени предприятия кредити“ и т. н. вмѣсто „отъ него“ да се каже „отъ съвета“. Които приематъ тази поправка, моля, да вдигнатъ рѣка. (Въшпикство). Събра-нието приема.

Също въ последната алинея г. докладчикът предлага да се прибави и думата „правилното“ и да стане така: „сж длъжни да обезпечат правилното употребление и повръщането на сумитъ“. Сега е казано „да обезпечат употреблението и повръщането на сумитъ“. Който сж съгласен съ тази поправка, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Направено е предложение от г. Мирски да се прибави нова алинея съ следното съдържание: (Чете) „Комисарството представя на общинския съвет тримесечни отчети за одобрение. Преписи от тѣзи отчети се изпращатъ за сведение на главния комисарство“. Г. Докладчикът е съгласен съ това предложение. Който приематъ предложението на г. Мирски да се прибави нова алинея къмъ чл. 2, както я прочетохъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Който приематъ чл. 2, заедно съ приетитъ измѣнения и добавки, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 3. Разходването и оправдаването на сумитъ, поставени въ разположение на комисаритъ по продоволствието, а сжщо и извършването на продоволствени предприти отъ страна на сжщитъ комисари ще става не споредъ наредбитъ на закона за бюджета, отчетността и предпритията, а съобразно съ обикновеното търговско смѣтководство.“

Председателстващъ Н. Найденовъ: Който приематъ чл. 3, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 4. Градскитъ общини могатъ да образуватъ окръжни, районни и общи съюзи, които иматъ сжщитъ права, задължения и цели, както отдѣлнитъ общини по продоволствието.“

Управата на тѣзи съюзи и отношенията имъ къмъ отдѣлнитъ общини се уреждатъ съ уставитъ на сжщитъ съюзи.“

Председателстващъ Н. Найденовъ: Който приематъ чл. 4, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„II. Мѣрки отъ страна на държавата“.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Който приематъ прочетеното заглавие, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 5. За общо ръководство и контролиране дейността на общинскитъ комисари по продоволствието, при Министерството на вътрешнитъ работи и народното здраве се назначава отъ Министерския съветъ главенъ комисаръ по продоволствието. Той има единъ или двама помощници, назначавани отъ министъра на вътрешнитъ работи и народното здраве.“

При главния комисаръ има канцелария съ персонала, назначаванъ отъ него.

Възнаграждението на главния комисаръ, неговитъ помощници и служащитъ се определя отъ Министерския съветъ.

Главния комисаръ и неговитъ помощници могатъ да бъдатъ и народни представители.

Главниятъ комисаръ се сношава направо съ всички министерства и учреждения, които сж длъжни да му даватъ бързо съдействие“.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Който приематъ чл. 5, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 6. Службата на главния комисаръ по продоволствието е:

а) да проучва всички общи мѣрки, които трѣбва да се взематъ за улесняване продоволствието на нуждаещото се население съ предметъ отъ първа необходимостъ, както и мѣрките, които трѣбва да се взематъ за ограничаване скъпостията и спекулата.

За тази целъ главниятъ комисаръ може да се ползува отъ съветитъ на вещи лица и специалисти, които сж длъжни да се отзоваватъ на неговата покана.

б) да издава наредби и укажвания за организиране службата на общинскитъ продоволствени комисарства и да подпомага и контролира тѣхната дейностъ.

За тази целъ въ отдѣлни случаи и по специална поръка главния комисаръ по продоволствието има право да използва услугитъ на инспекторитъ по кооперативното дѣло при Българската земеделска банка и Българската централна кооперативна банка, на директоритъ на клоноветъ и началникитъ на агентуритъ на Българската народна банка, както и на финансовитъ инспектори.“

Председателстващъ Н. Найденовъ: Който приематъ чл. 6, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 7. Министерскиятъ съветъ, по докладъ на министъра на вътрешнитъ работи и народното здраве, може да намалява или да премахва вноснитъ мита и акцизи на предмети отъ първа необходимостъ, доставяни за смѣтка на общинскитъ продоволствени комисарства, както и да намалява превознитъ такси по българскитъ държавни железници за подобни предмети, на които се дава предимство при предаването, натоварването, превозването и разтоварването имъ по сжщитъ железници.“

Председателстващъ Н. Найденовъ: Който приематъ чл. 7, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 8. По решение на Министерския съветъ отъ държавнитъ банки се отпускатъ на общинитъ, подъ гаранция на държавата, нужнитъ оборотни средства за продоволствената имъ служба.“

Всички книжа по тази служба и договоритъ, които общинскитъ продоволствени комисарства сключватъ, се освобождаватъ отъ гербовъ налогъ и всички други такси и бери.“

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Христо Мирски.

Х. Мирски (д. сг): Г. г. народни представители! За да не стане това, което е ставало въ общинитъ, нека тукъ изрично да се подчертае, че тия оборотни кредити не могатъ да служатъ за други цели. Оборотниятъ кредитъ, който бѣше отпуснатъ на Варненската община, 400.000 л. бѣше изразходванъ не за продоволствие, а за заплатата на чиновникитъ. За да не става това, нека се каже въ члена, че този оборотенъ кредитъ служи изключително за продоволствени цели. Следъ думитъ: „Продоволствената имъ служба“ да се прибавятъ думитъ: „Тия средства не могатъ да служатъ за никакви други цели“.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ взехъ думата само за да питамъ г. министъра на финанситъ, има ли наистина възможностъ да се дадатъ такива оборотни кредити, за да бжде приложенъ законътъ, или ще си остане само писанъ законъ?

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата г. министърътъ на финанситъ.

Министъръ П. Тодоровъ: Както г. Ляпчевъ и другитъ господа, които говориха по законопроекта, сж прави, когато казваха, че не могатъ да се очакватъ отъ този законъ чудеса, така и азъ трѣбва още отсега да подчертая, че не трѣбва никакъ да си правимъ илюзията, какво стотини милиони лева веднага ще могатъ да се дадатъ по силата на този членъ отъ закона за облекчение на продоволствието и за намаляване на скъпостията. Въ всѣки случай, не малко е дадено досега.

Много по-рано, преди да има и идея за подобенъ законопроектъ, защото Парламентътъ още не бѣше свиканъ, нито бѣше избранъ, Министерскиятъ съветъ взема решение и даже даде нареждания въ тази смисълъ, че всѣка община, особено градска, може да разполага съ средства отъ На-

родната банка, стига да представи — то се знае, горедо — единия план за организиране на продоволствието. Искамъ да кажа, щомъ Министерския съветъ по свой починъ преди месеци още взема подобно решение, то се знае, че сега, когато го задължава единъ специаленъ законъ, ще направи всичко онова, което е възможно, ще даде нужните нареждания да се откриятъ кредити, като разбира се, бди да не се разпиляватъ.

Право е това, което каза г. Мирски. Това, което е станало въ Варна, е станало и въ други градове, където кредититъ е даден на некредитоспособни личности и сѫти използвали за цели, които нѣматъ нищо общо със прехраната. То се знае, че въ бъдеще това нѣма да се допуща.

Много милиони нѣма да се дадатъ, защото средствата на Народната банка сѫ ограничени, но азъ ще направя всичко възможно, за да може кризата въ по-големитъ градове отчасти поне да се смекчи и преодолѣе. Не трѣбва, обаче, г. г. народни представители, да се остави положението да дойде до този караръ — позволете да употребя тази дума — до който дойде въ София: държавата се принуди въ последнитъ дни да тегли разликата между продажната цена на хлѣба и покупната цена на брашното. Това се дължи, между другото, не само на създадената криза поради нѣкои общи причини, но дължи се, нека го подчертая, и на една немарливостъ отъ страна на известни фактори. Просто страшно се видѣ на мѣстъ и на другитъ господа отъ Министерския съветъ едно комюнике, печатано въ вестникитъ, че временно се увеличава цената на хлѣба въ София между другото и затова, защото държавното жито не било смѣтено навреме. Сто вагона жито отпуснахме навреме и други вагони отпуснахме после. Затова, да се дава такова комюнике, че държавното жито, което бѣше отпуснато, не било дадено навреме да се смѣле, това ми се вижда много странно.

Ползувамъ се отъ случая да отбележа, че въ София има една гарнизонна механическа фурна, която, чрезъ съдействието на военния и на другитъ министри, безъ да имъ е работа, бѣше поправена, но никой отъ господата, които сѫ поставени да се грижатъ за прехраната, не се е помъжилъ да я използва. Въ нея може да се произвеждатъ на день, по единъ съвършенъ начинъ, по 20—30 до 40 хиляди хлѣба. При едно такова модерно печарство, цената на хлѣба може да се намали най-малко съ 50—70 стотинки. Нѣкои отъ заведующитъ офицери даже казаха, че населението може да достигне до 1 л. Тази фурна стои така неизползувана и всеки день четемъ обявления, че се дава подъ наемъ. Тя е въ разположение на общината, и оргнитъ, които сѫ заставени да се грижатъ за прехраната, можеха отдавна да я използватъ.

Г. г. народни представители! Азъ се малко отклонихъ. Средства ние ще дадемъ, но нека господата, които сѫ заставени да се грижатъ за прехраната, не чакатъ само средства отъ държавата и банката, ами да проявятъ по-голяма инициатива, за да може съ комбиниранитъ усилия и на Народната банка, и на държавата, и на общинитъ, да се приживѣе това, наистина, тежко време.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Съ предложението на г. Мирски комисията е съгласна.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Направено е предложение отъ народния представител г. Мирски, къмъ чл. 8 да се прибави нова алинея съ следното съдържание: „Тѣзи средства не могатъ да сѫ служатъ за никакви други цели“. Съ това предложение е съгласенъ и г. докладчикътъ на комисията. Конто приематъ предложението на г. Мирски, моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство. Събраниято приема.

Конто приематъ чл. 8, заедно съ току-що гласуваната прибавка, моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство. Събраниято приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 9. Вънъ отъ сумитъ, отпуснати отъ държавнитъ банки, общинитъ могатъ да предвиждатъ оборотни суми за продоволствието отъ своитъ редовни приходи, изразходването на които става съгласно чл. 3 отъ настоящия законъ.“

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Конто приематъ чл. 9, както се прочете отъ г. докладчика, моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство. Събраниято приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„III. Наказателни мѣрки“.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Конто приематъ прочетеното заглавие, моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство. Събраниято приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

„Чл. 10. Лица или сдружения, които, съ явна целъ да монополизиратъ търговията съ предмети отъ първа необходимостъ сами или въ съглашение съ други, задържатъ, укриватъ или унищожаватъ таква предмети за да ги продаватъ на прѣкомѣрна цена, се наказватъ съ глоба отъ 100.000 до 500.000 л.“

Намиращитъ се у такива лица или сдружения предмети отъ първа необходимостъ се изземватъ по костюемата имъ цена, по решение на общинскитъ съвети.“

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Димо х. Димовъ.

Д. х. Димовъ (к): Г. г. народни представители! Нѣма да искамъ да бесѣе спекулантитъ, да ги затваряте, да ги изтезавате, както вне обикновено мислите, че ние искамъ. Искамъ да обърна вниманието ви, че съ този членъ, както е редактиранъ, въ смѣнностъ не се цели абсолютно никакво действително преследване на ония хора и организации, които си поставятъ за целъ изгладняването на населението. Г. Петровитъ вчера, когато мина къмъ тази глава отъ законопроекта, за наказанията, пледираше твърде яростно тезата, че спекулантитъ, въобще, хората, които се провинятъ въ известни престѣпления по продоволствието, нѣма защо да бѣдатъ наказвани съ затворъ, за тѣхъ е достатъчно глобата. Не само това, той добави — не зная дали го чухте — че въ комисията е поддържалъ какво ония произведения, ония продукти, които се заляватъ у хората, у организациитъ, които сѫ извършили престѣпления по този членъ, би трѣбвало споредъ него да се взематъ, като се заплащатъ съ известенъ процентъ печалба. Вие виеждате, че членътъ така, както е, па и така, както се е желало и както се желае може-би да бѣде, не е нищо друго, освенъ чисто и просто едно ново свидетелство, че този законъ нѣма сериозно за задача да преследва нѣкаква спекулация, или пъкъ да облекчава продоволствието на нуждающитъ се трудови маси. И за да разберете колко много сте непослелователни по отношение на хората, които се наричатъ прѣстѣпници, или на организациитъ, които се наричатъ прѣстѣпнически, за да потвърди мисълта, че не целите нищо, ще ми позволите да ви прочета нѣколко члена отъ единъ другъ законъ, който предвижда наказания за другъ видъ прѣстѣпници, за метежничитъ, както обикновено ги наричатъ.

А. Урумовъ (д. сг): Какво общо има?

Д. х. Димовъ (к): Въ закона за защита на държавата...

А. Урумовъ (д. сг): Г. председателю! Защо ще го слушаме да чете този законъ?

Д. х. Димовъ (к): ... единъ насилнически законъ — позволете да го квалифицирамъ така —

В. Георгиевъ (д. сг): Единъ законъ противъ насилницитъ. Затова е насилнически, защото е противъ насилницитъ.

Д. х. Димовъ (к): ... който по-скоро може да се нарече законъ за подклаждане враждитъ, за подклаждане гражданската война въ страната; ...

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Моля, г. Димовъ!

Д. х. Димовъ (к): ... този законъ има 14 члена, въ 13 отъ които се предвиждатъ само драконовски наказания: затворъ и глоби много голѣми. Ето азъ ще ви посоча само нѣколко, за да направимъ единъ паралелъ, ...

Нѣкой отъ сговориститъ: Ние ги знаемъ.

Д. х. Димовъ (к): ... какъ вне преследвате, какъ вне наказвате единъ метежници, споредъ вашитъ разбирания,

и какъ наказавте други метежници, метежниците безъ пушки, за които ще има да кажа накрая нѣколко думи.

Чл. 2, за организиране на непозволенни групи и пр. — 15 години затворъ и глоба отъ 50 до 500.000 л. Накъ чл. 2, друга алинея, за членове въ такива организации — петъ години затворъ, глоба 50.000 л.; чл. 3, за странична помощ на горинтъ организации — 8 години затворъ, глоба отъ 30 до 300.000 л.; чл. 4, за криене опасни вещества, за които криенитѣ е могълъ да предполага, че ще послужатъ и за непозволенни цели — 8 години затворъ, глоба отъ 30 до 300.000 л.; чл. 5, който оправдава създаването на нелегални групи и пр. 5 години затворъ, глоба отъ 20.000 до 300.000 л. Значи, ако въ кафене при частенъ разговоръ или на публично събрание нѣкой каже, че известна група или лица, щомъ се почувствуватъ въ невъзможностъ да живѣятъ, може-би, нѣкой вътрешенъ гласъ ще имъ подскаже да потърсятъ и други способи, за да премахнатъ една непоносима тежестъ върху себе си и по таквъ начинъ възхвалява или оправдава съществуването на известни нелегални групи и организации, той сѣщо така е голѣмъ престѣпникъ и трѣбва да лежи цѣли петъ години въ затвора и да плати глоба отъ 20 до 300.000 л.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Говорете по законопроекта.

Д. х. Димовъ (к): Чл. 6, за приготовление и организиране бунтове въ войската, жандармерията и пр. — 10 години затворъ, глоба отъ 50 до 500 хиляди лева; чл. 8, за разрушение военни материяли и разни инсталации — 15 години затворъ, глоба отъ 50 до 500.000 л. Вие виждате една пѣла редица драконовски наказания, насочени да унищожатъ тия хора, които споредъ закона за се квалифицирть за престѣпници. А какъво правите вие съ действителнитѣ метежници, съ метежниците безъ пушки, съ действителнитѣ разбойници, ...

В. Георгиевъ (д. сг): То е смѣнение на понятията.

Д. х. Димовъ (к): ... които квалифицирате като престѣпници споредъ този членъ и които убиватъ не отѣдни лица, а подлагатъ на изгладняване, на измиране пѣлото общество, широкитѣ народни маси? Кѣмъ тѣхъ вие се отнасяте сѣкашъ, като че ли лично не сѣ направили, като че ли некате и премия да имъ дадете. И азъ се чудя, защото сте се съгласили само на това, да имъ се изземватъ хранитѣ по коствуемитѣ цени, а напротивъ, не послушате г. Петровичъ, че да имъ дадете известенъ процентъ печалба!

Председателствующъ Н. Найденовъ: Г. Димовъ! Такова предложение никой не е правилъ, бждете добросъвестни.

Д. х. Димовъ (к): Въ закона за защита на държавата се предвижда конфискации въ полза на държавата на оръдията, на предметитѣ, съ които бунтовницитѣ си служатъ. Бждете последователни и конфискувайте поне тия продукти и вещи, които метежницитѣ безъ пушки иматъ при себе си въ момента, когато ги заловятъ. Ето една ясно-очертана класова, а не народна политика, една политика, която иска покровителството на една класа и всичкитѣ ѝ престѣпления. Ето защо срещу тая политика и срещу тоя законъ трудящитѣ се класи трѣба да следватъ своя пѣтъ.

Председателствующъ Н. Найденовъ: Дѣлженъ съмъ да забележа, че предложение въ таквъ смисълъ, въ каквото говори г. Димовъ, никой не е правилъ тукъ — да се даватъ премии на ония лица, които се визиратъ въ чл. 10. И констатирамъ, че недобросъвестно предавате това, което се говори тукъ.

Д. х. Димовъ (к): Искахъ да кажа, г. председателю, за тази алинея въ която е казано, че изземванитѣ храни ще се изплащатъ по коствуемитѣ цени.

Председателствующъ Н. Найденовъ: Недобросъвестно предавате чуждитѣ мисли.

Д. х. Димовъ (к): Като памѣрите материяли у хората, които изгладняватъ маситѣ, нѣма да ги конфискувате, а некате да имъ ги заплатите. Това не е ли премия на престѣпницитѣ?

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Мисълта на комисията бѣше да се предвиди

наказание за тѣзи, които извършатъ нарушението, предвидено въ чл. 10. Но тя не смѣташе, че единъ отъ елементитѣ на нарушението трѣбва да бѣде и целта за фактическо монополизиране, т. е. тя не смѣташе, че ако другитѣ елементи на туй нарушение сѣ доказани, че трѣбва предъ сѣда още да се докаже и това, че всичко туй е направено съ целъ за фактическо монополизиране известни стоки на пазара. Ако така остане, както по едно недоглеждане сѣ останали тѣзи думи, тогава ще се смѣтне за правилно отъ всички сѣдници, че ще трѣбва да се доказва още, че и този елементъ съществува, и рискуваме почти всички нарушители, подпадащи подъ този членъ, да се изплъзватъ отъ отговорностъ, защото често пѣти сѣдѣтъ ще бѣде принуденъ да констатира, че целта да се монополизира, не е налице, не е доказана. Ето защо, азъ ви моля думитѣ „съ явна целъ да монополизиратъ търговията съ предмети отъ първа необходимостъ“ да се задръжатъ. Тѣй както, всички могатъ да се отърватъ отъ сѣда, защото се въвежда единъ елементъ на нарушение мъчно доказуемъ.

Председателствующъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Хинекъ Майеръ.

Х. Майеръ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ съмъ напълно съгласенъ съ г. докладчика, че чл. 10, както е редактиранъ въ първата си частъ, представлява единъ парашутъ за ония, които трѣбва да паднатъ, защото и туй понятие „да монополизиратъ“ много мъчно може да се докаже. Нашиятъ сѣдия всѣкога ще признае, че единъ-кой си търговецъ е крилъ, унищожавалъ или е събиралъ стоки, за да ги продава на неимоверно високи цени, обаче ще си положи и въпросътъ: доказано ли е, че той го е правилъ съ явната целъ да монополизира продажбата, и ще отговори: не е доказано.

Всѣки наказателенъ законъ, г-да, трѣбва да бѣде написанъ на първо мѣсто на народенъ езикъ — у насъ на български; на второ мѣсто, не трѣбва да съдържа разни понятия, които събиратъ въ себе си разни деяния. И така, въ този чл. 10 не може да съществува думата „монополизиратъ“, защото не всѣки българинъ разбира що значи монополизиране, и всѣки престѣпникъ може да каже: азъ не разбирахъ закона, азъ не зная.

Н. Кънчевъ (д. сг): Незнанието на закона не е извинение.

Х. Майеръ (д. сг): Отъ друга страна съмъ донѣкъде съгласенъ съ преждеговорившия г. х. Димовъ, относително наказанието. Не правя сравнение между настоящия законъ и закона за защита на държавата. Тукъ защитаваме на първо мѣсто нашитѣ джебове, донѣкъде и стомаситѣ, разбира се, а тамъ, г. х. Димовъ, защитаваме нашитѣ глави, защото на тѣхъ посѣгате вие. Затова този законъ трѣбва да има наказания такива страшни, каквито действително съдържа. Но въ случая не е достатъчна глобата. Ако вървимъ съ г. х. Димовъ и запитаеме тѣпната какъво наказание иска, тя ще ни рече, че трѣбва да се обесятъ.

Д. х. Димовъ (к): Тѣлитѣ никога не казватъ това. Азъ трѣбва високо да заявя тукъ, че пародитѣ не сѣ отмѣстителни.

Председателствующъ Н. Найденовъ: (Звъни) Г. х. Димовъ! Правя Ви бележка, че прекъсвате.

Х. Майеръ (д. сг): Вие, г. х. Димовъ, не представявате тѣпната. Азъ не искамъ да Ви унижавамъ, че Вие сте представителъ на тѣпната. Вие сте представителъ на единъ слой отъ народа, на една каста, но не на една тѣпна. Азъ знамъ какво искамъ да кажа съ думата „тѣпна“. Единъ народъ неорганизиранъ, единъ народъ случайно се събралъ отъ разни страни, съ разни мнѣния и убеждения, съ разни религии — това е тѣпна, а не вѣщата партия или вашитѣ дружби. Повтарямъ, тѣпната иска бесилка. Ние не можемъ да искаме това, но въ всѣки случай трѣбва да признаемъ, че хора, които иматъ надежда съ едно нарушение да печелятъ милиони, нѣма да се страхуватъ, че ще бѣдатъ глобени. Затова е необходимо да има, ако не голѣмо, едно позорно наказание, едно опозоряващо наказание. Чехскитѣ законъ напр., въ този случай е изобретилъ едно особено наказание: наказватъ спекулантитѣ да вършатъ общи работи на публично

мѣсто, да метатъ и поливатъ улицитѣ. У насъ нѣма нужда такова нѣщо да правятъ, но все таки трѣбва да има и затворъ, защото известни хора не бѣгатъ отъ глобата, но отъ затвора ги е страхъ.

Затова азъ си позволявамъ да направя едно предложение за разчленението на чл. 10 така: „Лица или сдружения, които сключватъ съглашения съ други за продажнитѣ цени на предмети отъ първа необходимостъ, съ целъ да ги продаватъ на прѣкомѣрни цени, или които съ сѣщото намѣрение задържатъ, укриватъ или унищожаватъ такива предмети, се наказватъ съ затворъ до една година и съ глоба отъ 100.000 до 500.000 л.“ — колкото щете турете. Чини ми се, че така се раздѣля чл. 10 на две престѣпни деяния. Не е престѣпление само когато хора се съгласятъ да продаватъ на сѣжни цени, или да монополизируютъ, както се казва тукъ, и продаватъ, но самото съглашение, самото картелиране е вече туй нарушение, което искаме да преследваме. А отдѣлно е вече нарушението, безъ никакво картелиране, безъ никакво споразумение съ други, да укривашъ или да унищожавашъ частъ отъ предмети отъ първа необходимостъ, за да ги продавашъ на прѣкомѣрни цени. Ако намѣрите, че така е добре, моля ви, да приемете моето предложение.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Г-да! Азъ се съгласявамъ съ редакцията на члена така, както я дава г. Майеръ, но намирамъ, че затворъ до една година е съвършено недостатъченъ. За да изиграе този членъ една роля на устрашителностъ сирѣщо евентуалнитѣ спекуланти, които биха искали да спекулиратъ съ продукти отъ първа необходимостъ, необходимо е, щото размѣрътъ на наказанието да бѣде по-голямъ и да се остави единъ по-широкъ маршъ на сѣдилищата. Предлагамъ размѣрътъ на наказанието да бѣде до петъ години строгъ тъмниченъ затворъ. И юридически това повече съответствува на глобата, която е предвидена отъ 100.000 до 500.000 л. Така както предлага г. Майеръ — „затворъ до една година“ — то значи дѣлата да сѣ подеждатъ на мировитѣ сѣдилища, а при петъ години строгъ тъмниченъ затворъ, ще бѣдатъ подеждани на окръжнитѣ сѣдилища.

Ето защо, за да се съгласуватъ размѣритѣ на двата вида наказания — глобата и затворъ — необходимо е затворътъ да бѣде въ по-голямъ размѣръ.

Настоявамъ, прочее, да бѣде до 5 години строгъ тъмниченъ затворъ, като се предвиди и глоба.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Владимиръ Руменовъ.

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг) (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато се разглеждаше въ комисията тази глава отъ законопроектъ, за наказанията, азъ повдигнахъ единъ въпросъ, но бѣ отхвърленъ, защото ми се възрази, че той въпросъ се третира отъ други специални закони. Следъ това азъ се съветвахъ съ мнозина юристи, единъ казваше, че действително не трѣбва да се засѣга той въпросъ въ тоя законопроектъ, а други сѣ на мнѣние, че може да се предвиди нѣщо и въ този законопроектъ. Думата ми е за единъ другъ родъ спекула, за единъ другъ начинъ на злоупотребяване при продажбата на хранителнитѣ и питейнитѣ продукти — за фалшификациитѣ. Единъ изкуственъ фалшификаторъ може да ви продава фалшифицирани продукти на по-низки цени, но тѣ ще бѣдатъ въ сѣщность много високи, а освенъ това употреблението на фалшифицирани продукти ще се отрази и върху народното здраве извънредно гибелно. Когато повдигнахъ този въпросъ въ парламентарната комисия, казаха ми: има законъ за фалшификациитѣ. Да, има но азъ нѣколко пѣти, когато ми се е удавало случай тукъ да ви говоря по здравни въпроси, ви казвахъ, че той е много старъ, че той е отъ онова време, когато хората бѣха по-морални, така да се каже. Сега, обаче, войнитѣ унищожиха основнитѣ на обикновения моралъ, който познавахме до войнитѣ. Днесъ въ всички страни, особено у насъ, фалшификацията е достигнала голѣми размѣри и се фалшифицира всичко, включително и лѣкарствата. Напикътъ законъ за фалшификациитѣ предвижда глоба отъ 20 до 200 л. И сега, когато ще имате общината, която ще продава продукти по известни цени, на среща може да имате единъ търговецъ, който ще ви продава сѣжнитѣ продукти по-евтино, но фалшифицирани, и ще компрометира работата на общината, ако не предвидите голѣми наказания за фалшификациитѣ на продуктитѣ и за примѣситѣ въ продуктитѣ, които намаляватъ питейната имъ стойностъ.

Ето защо, азъ мисля, че отъ гледище здравословно, отъ гледище на мотивитѣ, които ни каратъ да създаваме този законъ, ще бѣде полезно да предвидимъ единъ членъ следъ чл. 10, или въ самия него, че се налагатъ сѣжнитѣ наказания, които предлагатъ народнитѣ представители г. г. Майеръ и Балтовъ, за фалшификацията на продуктитѣ и за примѣси въ продуктитѣ. Това е моето предложение.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. докторе! Въ Вашето предложение не е посочено кои се наказватъ, фалшификаторитѣ или продавачитѣ?

Д-ръ В. Руменовъ (д. сг): Безъ разлика.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Асенъ Господиновъ.

А. Господиновъ (с. д): Г. г. народни представители! Въ глава III, за наказателнитѣ мѣрки, ние четемъ единъ единственъ, може да се каже, престѣпенъ съставъ, за лицата, които имахме предъ видъ при общитѣ дебати, станали вчера, и които лица ние считаме за едни отъ голѣмитѣ виновници за растящата сѣжнотия у насъ. Този съставъ четемъ въ чл. 10. Като изключимъ чл. 11 — понеже той е задължително, което предвижда за търговцитѣ, да турятъ етикетитѣ, не визиращъ прѣко виновници, въ смисълъ на спекулиращи съ затрудненитѣ условия на пазара — като изключимъ, казвамъ, този чл. 11, остава единъ единственъ чл. 10, който предвижда наказания за тѣ нареченитѣ спекуланти. Обаче, като чета този съставъ, убеждавамъ се, че тукъ не се предвиждатъ случаитѣ, въ които практически и въ живота се изразява спекулатата.

Какво казва чл. 10? Въ него се говори, че се наказватъ лица или сдружения, които задържатъ укриватъ, или унищожаватъ предмети отъ първа необходимостъ. У насъ още нѣма спекуланти, които да унищожаватъ предметитѣ на употреблението.

Т. Влайковъ (д. сг): Зарзаватчиитѣ.

А. Господиновъ (с. д): Поне този начинъ на спекула у насъ е рѣдко явление. Като изключимъ този съставъ унищожаването на предмети отъ първа необходимостъ съ целъ за спекула, който е изключителна рѣдкостъ, значи остава укриването и задържането. Азъ намирамъ, че спекулатата се изразява въ други много по-типични и много по-разпространени приноси, които законодателятъ не е благоволилъ да предвиди. Най-типичниятъ способъ за спекулация, това е закупуването, акапарирането, което тукъ не се предвижда. Предлагамъ следующата редакция: (Чете) „който закупува предмети отъ първа необходимостъ, задържа или ограничава тѣхното производство или размѣна, или се сговаря съ други съ целъ да повиши ценитѣ на такива предмети, наказва се съ строгъ тъмниченъ затворъ до 5 години и съ глоба до 100 хиляди лева“. Това е първа алинея. Азъ не зная въ нашето законодателство, еднакво и въ чуждото, да не бѣде конфискуванъ обекта на престѣплението. Оставаше господата, които измѣниха първоначалниятъ текстъ, да предвидятъ дори една премия на тѣзи признати, за да разбератъ колко изкренни желания има превнтелството, респективно комисията, да се бори съ спекулатата. Предметитѣ на престѣплението винаги се изземватъ, се конфискуватъ.

А. К. Минковъ (д. сг): Въ комисията казаха, че този законъ има чисто психологично значение.

А. Господиновъ (с. д): Г. Минчевъ каза, че е за товковцитѣ.

А. К. Минковъ (д. сг): Г. Бръшняновъ, мисля, го каза.

А. Господиновъ (с. д): Въ никакво законодателство не е видно и чуто това. По всички положения въ нашия общъ наказателенъ законъ, предметътъ на престѣплението се изземва, се конфискува. И азъ не виждамъ защо въ случая комисията е счела за възможно за постави изрично, че предметътъ на престѣплението въ този случай щѣлъ да

се заплащат по костуемитъ цени. Ето защо азъ предлагамъ следующата втора алинея: (Чете) „Предметитъ на престъплението се конфискуватъ“.

По такъв начинъ първата алинея става малко попълна, защото се предвижда закупуването на предметитъ отъ първа необходимостъ и ограничаването на тяхното производство или размяна.

Азъ предлагамъ да се приеме тази редакция, защото тя е попълна отъ тази на чл. 10. въ законопроекта, тъй като предвижда най-типични начини на спекулация, които не зная защо не сж предвидени.

Съгласенъ съмъ съ мнението на г. Руменовъ, че фалшификацията трѣбва да се наказва, даже двойно по-тежко.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петъръ Петровичъ.

П. Петровичъ (д. ср): Азъ съмъ съгласенъ съ мнението на г. Господиновъ, да се приеме, щото стоката, която е предметъ на престъплението, да се конфискува чисто и просто. Споредъ мене, това е най-ефикасното средство, за да накарашъ . . .

Ц. Бръшляновъ (д. ср): Другъ каза, че си искашъ премия да се даде на спекулантитъ.

П. Петровичъ (д. ср): Азъ участвахъ въ комисията и поддържахъ предметитъ да се изземватъ по костуема имъ цена, или на най-ниската цена, съ 20—30 процента подолу, като го оправдавахъ съ туй, че ако общината вземе да продава, да може да продава конфискуванитъ предметъ по-евтино, отколкото се продаватъ тѣ на пазара. Това бѣше моята целъ.

Т. Влайковъ (д. ср): Той казва, че сте искали да имъ се даде 20% печалба.

П. Петровичъ (д. ср): Кой казва?

Н. Кемилевъ (д. ср): х. Димовъ.

П. Петровичъ (д. ср): Той може да приказва каквото ще, но членоветъ отъ комисията знаятъ, че . . .

Д. х. Димовъ (к): Азъ ще се поправа по отношение на Васъ. Когато говорихте, понеже се дигане глътка, тъй Ви разбрахъ. Фактически, обаче Вие пакъ не сте за конфискацията.

Отъ сговориститъ: А-а-а!

П. Петровичъ: (д. ср): Азъ съмъ за конфискацията.

Д. х. Димовъ (к): Значи, засрахихте се! Тѣй че не е вѣрно, дето казвате, че азъ лъжа.

П. Петровичъ (д. ср): Г. Димовъ! Позволете и на менъ да се грижа за бедното население толкозъ, колкото и Вие. Азъ направихъ туй предложение въ комисията. Сега, обаче, азъ се присъединявамъ къмъ предложението на г. Асенъ Господиновъ. Ако се докаже, че това се прави съ такава явна целъ, безспорно, ще трѣбва да се конфискуватъ предметитъ. Не съмъ съгласенъ съ другитъ предложения за нормировка и пр.

А. Господиновъ (с. д): Никаква нормировка не съмъ искалъ.

П. Петровичъ (д. ср): Искамъ да дамъ обяснение. Има борсови артикули отъ първа необходимостъ, да кажемъ жито, яйца, брашно и пр. Въобразете си, че нѣкой е купилъ, да кажемъ, жито или брашно по 5 л. и въ даденъ моментъ, когато ще го изнася на външния пазаръ, го предлага по 10 л. — Следва ли, че трѣбва да го даде по 5 л.? Безспорно, че интереситъ на нашето стопанство налагаатъ да го продаде колкото може по-скѣпо. Така че нека г. докладчикътъ да го има предъ видъ това и да заяви, че въобще при квалификацията на престъплението трѣбва да се иматъ предъ видъ борсовитъ цени въ странство.

Колкото за тъмничния затворъ, по съвършено искрени съображения, които ви казахъ вчера, намирамъ, че ако приемамъ тази мѣрка, втората трѣбва да премахнемъ.

Защото, казахъ ви, че ако единъ почтенъ търговецъ се намира не само на риска да му се състави актъ отъ нѣкой си агентъ или отъ когото ще и да бѣде, но и подъ риска да стои 1—2—3 месеци въ затвора, той вече е загубилъ своето почтено име, още повече въ тая атмосфера на подозрения, въ която ние се движимъ. И въ такъвъ случай, като резултатъ ще имаме, че почтени търговци ще се откажатъ отъ всякаква търговия съ предмети отъ първа необходимостъ. А това значи тогава да останатъ само тия, които и сега и после ще злоупотребяватъ по разни начини и които нѣма да уловите: това значи, да имаме увеличение на скѣпотията вмѣсто поевтиняване. Защото, естествено, конкуренцията е, която допринася твърде много за поевтиняването; нѣма ли я, евтиния нѣма да има.

Въ заключение, казвамъ, приемамъ напълно предложението на г. Асенъ Господиновъ за конфискация, но съмъ противъ наказанието затворъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пѣдаревъ.

Н. Пѣдаревъ (д. ср): Г. г. народни представители! Съ въпроса за скѣпотията много време се прави не партиенъ, а партизански въпросъ. Нещастията на хората се използватъ отъ мнозина, спекулира се съ тѣхъ и се създава едно особено настроение. И азъ съ нетърпение чакахъ разглеждането на този законопроектъ, за да видя нашитъ общественици и политици, какви мѣрки ще посочатъ, за да може, наистина, да се направи нѣщо по законодателенъ редъ, съ което да се застави изпълнителната властъ да направи нѣщо, за да може да се премахне тази скѣпотия. Азъ не виждамъ отъ онѣзи предложения, които се правятъ, да може да се изтъкне нѣщо сериозно, което да ни убеди, че ония, които викатъ противъ скѣпотията, могатъ да посочатъ нѣщо повече отъ онова, което се посочва въ законопроекта. Азъ разбирамъ искането да се предвидятъ строги наказания. И най-сетне, ако наистина въ тази страна има личности, които съ своята алчностъ увеличаватъ скѣпотията, ще трѣбва да получатъ общественото възмездие и да понесатъ всичкитъ послѣдствия на една такава алчностъ. Азъ разбирамъ предложението на г. Асенъ Господиновъ за предвиждане на друго наказание за другъ родъ престѣпления, които засилватъ скѣпотията. Но азъ ви моля да не изпускате едно изъ предъ видъ: ако ние увеличимъ ограничението въ този законъ до тамъ, щото да внесемъ едно спъване въ търговията, вмѣсто да спомогнемъ за намаляването на скѣпотията, ще създадемъ условия за нейното увеличение. Ще можемъ да увеличимъ продуктитъ на пазара, ако спомогнемъ повече хора да се загрижатъ да ги докарватъ на пазара; ще можемъ да намалимъ скѣпотията, ако спомогнемъ полесно да се превозватъ продуктитъ отъ тамъ, където сж произведени, тамъ където се има нужда отъ тѣхъ. Дайте възможностъ да се премахнатъ тия пречки, дайте възможностъ продуктитъ, които се произвеждатъ въ изобилие въ дадено мѣсто, да могатъ навреме, съ достатъчно бързина да пристигнатъ тамъ, където хората се нуждаятъ отъ тѣхъ. Предвиденитъ наказания за онѣзи, които пречатъ на туй пренасяне; предвиденитъ наказания и за онѣзи, които, като се пренасятъ тия продукти, ги скриватъ, а не ги оставятъ да излизатъ на пазара, за да получатъ отъ консоматоритъ по-големъ цени за тѣхъ — предвидете тия наказания, но въ всѣки случай, пазете се отъ наказания, които могатъ да внесатъ смутъ въ истинскитъ търговци, въ онѣзи, които желаятъ да спомогнатъ съ своята търговия за намаляване на скѣпотията.

Ето защо азъ смѣтамъ, че предложението на г. Асенъ Господиновъ, като се преработи малко, за да не поставя въ недоумение добросовестнитъ търговци, може да бѣде прието. Нека се разбере отъ социалдемократитъ въ тая Камара, че ние не желаемъ да имъ дадемъ възможностъ да кажатъ: „Скѣпотията продължава затуй, защото не приехте нашитъ предложения; ако бѣхте приели нашитъ предложения, венчико нѣше да трѣгне по медъ и масло“. Нѣма защо да имъ даваме възможностъ за това. Нека приемамъ тѣхнитъ предложения, обаче, тѣ да бѣдатъ направени по начинъ такъвъ, че да бѣдатъ ясни, за да не всѣватъ смутъ въ истинскитъ търговци.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Тодоръ Кулевъ.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. ср): Г. г. народни представители! Предметъ на разискване е една отъ най-сѣщественитъ

наредби на законопроекта. Това са наказателният санкции, които гонят целта да се ограничи създаването по изкуствен начин монополни положения на пазара, за да се докарват прекомерно високи цени и по този начин изкуствено да се създава едно положение на скъпотия, вън от обичайни причини, които и без това създават туй положение и сж едни, може да се каже, за днешната стопанска конюнктура естествени причини на скъпотията. Касае се, значи, да се засегнат ония причини на скъпотията, които по един изкуствен начин създават още по-затруднено положение на пазара. Но, когато ще установяваме наказателните мърки, когато ще определяме състава на отблъзнит престъпни деяния, ще трябва да бъдем особено внимателни, за да не пропуснем, както това посочи г. Пандарев, от пазара обичайни търговци, които се задоволяват с една нормална, законна печалба, и които с своята конкуренция могат да играят голяма роля за намаляване на скъпотията.

Никой не трябва да си прави илюзия, че при днешния стопански строй ще можем да минем без посредничеството на търговеца. Търговците в днешния стопански строй играят една голяма роля. И ако при изпълнението на тяхната функция се даде възможност да се прояви принципът на свободната конкуренция, ние може да се надяваме, че на пазара ще настъпи едно намаление на цените.

Така, че, когато ще прокараме наказателни санкции за алчните, за недоброествителните търговци, ще трябва да редактираме нашите наредби така, че те да не засегнат честните търговци, които могат да играят една благоприятна роля в случая.

От тази мисъл се е ръководила комисията, когато е изработвала новия текст на чл. 10. Не казваме, че този текст на чл. 10 е напълно сполучлив; той може да се прередактира. И аз съмтам, че ще може да се внесе едно подобрене въ него, като се раздели, както предлага г. Хинек Майер, на две части. Само че редакцията, която той предлага, ще трябва да се направи по-ясна и по-точна. Въ първата част ще трябва да се засегнат ония търговци, които „унищожават или укриват“ стоки, за да постигнат по този начин покачване на цените и да ги продават на прекомерни цени. Въ случая трябва да се изхвърли думата „задържат“, тъй като ако остане тази дума, тогава от наредбата на закона би могло да се обхванат всички търговци, които, както знаете, обикновено си правят един редовни запаси. Всеки търговец — това е въ реда на нйшата се стреми въ един момент на понижние на цените да купи известно количество стоки на по-ниски цени, за да има на разположение от тях въ един момент, когато цените се покачат. Това е обикновено нйшо въ търговията. Въ търговията е обикновено нйшо, всеки търговец да си направи известен запас, нормален, с цел въ един бъдещ момент да използва покачването на цените, но покачване настъпило по един нормален начин, по силата на естествените причини, които движат стопанския живот. Разбира се, често въ случая търговецът носи и риска на едно спадане на цените и понасяне на известни значителни загуби. Това са обикновени явления въ търговския живот. Но ако ние редактираме чл. 10 така, че да се обхващат и тия честни и почтени търговци, тогава, вмъсто полза, ще принесемъ вреда.

И. Тодоров (д. сг): Не туй задържане се преследва с чл. 10, а онова, което цели монополизирането на търговията с предметите от първа необходимост.

Д-ръ Т. Кулев (д. сг): Тъкмо това и аз искамъ.

И. Тодоров (д. сг): Затуй думата „задържат“ не бива да се изхвърля.

Д-ръ Т. Кулев (д. сг): И затова аз съмтам, че ако употребимъ думата „укриват“, по-сполучливо ще постигнемъ гонимата цел, тогава ще преследваме само ония търговци, които държат стоките въ склада си скрити, не ги изнасят на пазара, за да не може, ако нйкой поиска, да купи от тях. Въ такъвъ случай ще бъдемъ по-точни. Такива търговци днесъ има, и тй са, които създават монополно положение на пазара. Подъ „укриване“, се разбира случая, когато един търговец има голямо количество стока въ склада си, и, когато отидете да купувате от него, той не ви дава нищо и казва, че нйма стока за

продаж. Тия именно търговци трябва да се преследват и наказват от закона.

Тй че аз предлагамъ въ първата част на члена да се каже „които укриват или унищожават стоки с цел да предизвикат изкуствено покачване цените на пазара и да добият прекомерни печалби“.

Втората част на члена ще трябва да обхваща търговците, които предаврително постигат едно съглашение помежду си да продават своите стоки по определени високи цени, неоправдани от положението на пазара. Ето защо аз мисля, че ако въ закона предвидимъ наредба, споредъ която да се наказват ония лица или сдружения, които правят помежду си съглашение, за да продават стоките си на прекомерни цени, тогава ние ще обхванемъ и втория случай на спекулиране, който често пакти се явява главната причина за покачване цените на стоките на пазара по един изкуствен начин.

По този начинъ аз съмтам, че ще обхванемъ двата главни случая на спекулация и на неоправдана алчност, като при това избгваме опасността да засегнемъ ония търговци, които по честен начин вършат своята търговия.

А. Господинов (с. д): Г. Кулев! Вне бйхте ли въ комисията?

Д-ръ Т. Кулев (д. сг): Бйхъ.

А. Господинов (с. д): Защо сте изхвърлили пай-тиничния случай на спекула чрезъ закупване?

Д-ръ Т. Кулев (д. сг): Ще обясня. Затуй че, както казахъ, въ реда на нйшата въ члния свйтъ е, што всеки търговец да си набавя чрезъ закупване известенъ по-голямъ или по-малък запасъ отъ стоки и следователно, ако оставехме члена така както бе редактиранъ, щйхме, при едно строго тълкуване, да спйнемъ нормалната и честна търговия, която днесъ е един отъ важните фактори за облекчаване на пазара и на продоволствието. Поради това аз се съгласихъ съ тази нова редакция на разгледания членъ. Но азъ бихъ се съгласилъ и съ една друга редакция, стига тя да е по-сполучлива. Дайте ми една сполучлива редакция, която да засяга само спекулантите, но не и честните и добросъвестни търговци, и азъ съ готовност ще я приема.

Председателстващъ Н. Найденов: Има думата на родния представител г. Иванъ Руневски.

И. Руневски (с. д): Г. г. народни представители! Обясненията, които даде г. Кулев, един отъ хората, които са работили този законопроектъ, наново идватъ да ни убедятъ, че действително въ този законопроектъ се отварятъ толкова много врати и прозорци, че въ края на краищата той нйма да постигне абсолютно никакъвъ резултатъ. Прави се сега една нова интерпретация, нйшо повече г. Кулев прави формално предложение да се изхвърли думата „задържат“. Касае се за този търговец, който задържа стоки, за да ги продава на прекомерно висока цена. Този, който ги укрива, ще бъде наказанъ, а който ги задържа за скрита цел, нйма да бъде наказванъ. Г. Кулевъ съмта, че това е въ реда на нйшата за честната и почтена търговия — че въ времена като днешните, един търговец може да задържи въ своя складъ, въ своята магазинъ стоки, консоматорите да ги гледатъ, да искатъ да ги купятъ, а той да имъ казва: „Не мога да ви ги продамъ, понеже цените днесъ са ниски, ще чакамъ друго време, когато цените ще се вдигнатъ и тогава ще продавамъ“. Онии, които са скрили стоки въ мазето, билъ престъпникъ, а този, който ги държи и демонстративно не ги продава, за да ги продаде по-късно на едни прекомерни цени, не билъ престъпникъ! То не било укриване! Той ги държи въ своя магазинъ, не ги крие! Когато дойде властта, ще каже: „Азъ не крия стоките, азъ ги задържамъ, не желая да ги продавамъ“. Азъ мисля, че Народното събрание не може въ никой случай да приеме това предложение, което прави г. Кулевъ, защото и безъ това чл. 10 е много общъ, непъленъ и едва ли чрезъ него ще могатъ да се постигнатъ нйкакви резултати.

Настоявамъ тоже, г. г. народни представители, да се постанови конфискация. Искамъ само да кажа въ допълнение на казаното отъ други колеги още едно съображение. Предлага се да се изплатятъ заловените стоки на

костуема цена. Не мога да разбера, какво е било съображението на комисията, за да постанови това нѣщо. Не само, че то е вън разрѣзъ съ основното начало на нашия наказателен законъ изразено въ чл. 37, който нарежда всички вещи, чрезъ които е извършено престѣпление да се отнематъ и продадатъ въ полза на държавнитѣ тъмници, но просто като че съ тая редакция — да се плащатъ намѣренитѣ стоки на търговеца на костуема цена — може да стане това, което каза отзарианъ г. х. Димовъ — да се даде премия на търговцитѣ, които укриватъ. Единъ търговецъ, който е въ затруднение и не може да продаде стокитѣ си даже на костуема цена, а често пѣти е принуденъ да ги продава на загуба, ще предпочете да извърши престѣплението, предвидено въ чл. 10, за да бѣдатъ стокитѣ му иззети и платени отъ държавата по костуема цена. Ами това е насърчение на престѣпността. Азъ моля да бѣде прието предложението, което се направи отъ моя другаръ Асенъ Господиновъ, тоже и отъ г. Петровицъ — да се конфискуватъ такива стоки. Прави, обаче, една добавка къмъ това предложение въ смисълъ: сумитѣ, получени отъ продажбата на конфискуванитѣ стоки, се влагатъ въ фондъ за борба срещу скъпотиата и спекулатъ при общината, където е заловена тая стока, уредбата на който фондъ ще бѣде нареденъ съ специаленъ правилникъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Илия Тодоровъ.

И. Тодоровъ (д. сг): Вземамъ думата, за да подкрѣпя това предложение, което прави г. Руневски, и да замоли г. Кулева, който прави формално предложение, да го оттегли.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Не прави формално предложение. Азъ само изтъкнахъ съображенията, отъ които се е ръководила комисията при даванетоъ тази редакция на члена и казахъ, че предложението на г. Майеръ можа да послужи за база на една по-сполучлива редакция на сѣщия.

И. Тодоровъ (д. сг): Моля Народното събрание да се съгласи, щото редакцията на чл. 10 засега поне да остане такава, каквато е дадена, а на трето четене да се помѣнимъ да намѣримъ една по-ясна редакция въ духа на това предложение, което прави г. Майеръ.

Г. г. народни представители! Съ чл. 10 ние преследваме, така да се каже, най-злокачествената спекула, която всички смѣтаме, че е единъ факторъ за поскупването. Не всѣка спекула се преследва, а само оная, която цели да създаде, както казва г. Кулевъ, монополно положение въ търговията. Думата „задържатъ“, която г. Кулевъ иска да се изхвърли, не бива да се изхвърля, защото тя нѣма да докара ония опасни последици, които той изтъква за нашитѣ търговци, като визира нашитѣ почтени търговци. Думитѣ: „задържатъ предмети отъ първа необходимостъ“, така както е редакцията на чл. 10, ще се тълкуватъ отъ всѣки съдъ въ връзка съ първата частъ на чл. 10: онова задържане е претѣжление и се наказва, което цели да докара монополизиране на търговията.

Ето защо, г. г. народни представители, думата „задържатъ“, така както е свързана съ монополизирането на дадена търговска дейтелностъ, трѣбва да остане.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Г. Майеръ иска да се махне думата „монополизируютъ“. Да се разберемъ. Моята мисълъ бѣше тази: щомъ се иска да се изхвърли думата „монополизируютъ“, трѣбва да се изхвърли и думата „задържатъ“. Ако, обаче, остане първата дума, тогава може да остане и втората, тъй като въ такъвъ случай, ще се наказватъ само ония търговци, които задържатъ стокитѣ си съ целъ да създадатъ монополно положение на пазара и не изкуственъ начинъ да предизвикатъ покачване на ценитѣ.

И. Тодоровъ (д. сг): Азъ смѣтамъ, че ще направимъ една грѣшка, ако изхвърлимъ думата „задържатъ“ отъ текста на чл. 10.

На второ мѣсто, съгласенъ съмъ съ онѣзи г. г. народни представители, които смѣтатъ, че наказанието въ чл. 10 трѣбва да се усили. Забележете, г. г. народни представители, че ние създаваме за търговцитѣ само въ два случая престѣпление и наказание: това сѣ случитѣ по чл. 10 и чл. 11. Въ чл. 11 престѣплението е нищожно, то е

почти равносилно на нарушение, и наказанието е сѣщо нищожно. Главниятъ обектъ на преследването е по чл. 10. Чл. 10 е, така да се каже, есенцията на цялата наказателна материя, която урежда този законопроектъ. Ако това е така и ако всички сме убедени, че именно тази монополна тенденция въ търговията, като единъ изкуственъ факторъ, като една изкуствена причина за поскупването и затруднението на продоволствието, трѣбва да бѣде преследвана, заключението, което отъ тукъ трѣбва да извадимъ, е, че ние трѣбва да бѣдемъ безпощадни въ това преследване. И азъ съмъ съгласенъ, че наказанието, което предлага г. Балтовъ — 5 годишенъ строгъ тъмниченъ затворъ — трѣбва да остане.

Но, г. г. народни представители, въ такъвъ случай се налага едно пояснение, и това пояснение азъ очаквамъ г. докладчикътъ да ни го даде. Кого преследваме, кого наказваме? Не само лица, но и сдружения.

Д. Кьорчевъ (д. сг): Юридически лица.

И. Тодоровъ (д. сг): И сдружения, г. Кьорчевъ. — Понеже предлагаме углавна отговорностъ, наказание и за сдруженията, азъ смѣтамъ, че ще бѣде добре г. докладчикътъ да поясни, че при сдруженията ще бѣдатъ преследвани членоветѣ на управителнитѣ съвети. Защото г. г. народни представители, у насъ има едно правило, което юриститѣ го знаятъ, че углавната отговорностъ е лична. Но ние не предлагаме наказание за директора и за членоветѣ на управителния съветъ на сдруженията. И за да не се остави мѣсто за такова адвокатство, за такава спекулация, бихъ казалъ, по такива дѣла на сдружения предъ сѣдилищата, добре е г. докладчикътъ да поясни, че сдруженията — това да стои въ дневницитѣ на Народното събрание като единъ пояснителенъ материалъ утре за нашитѣ сѣдилища — когато се провинитъ по чл. 10 отъ този законъ, ще отговарятъ тѣхнитѣ управителни съвети, директорътъ, въобще представителнитѣ лица на тѣзи сдружения. Азъ смѣтамъ, че ако поставимъ това положение въ чл. 10, ние ще можемъ да разрешимъ поне засега, на второ четене, задоволително задачата за преследването на спекулантитѣ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Г. г. народни представители! Преди да дамъ една окончателна редакция, която вѣрвамъ, че ще задоволи повечето отъ предложителитѣ на новитѣ предложения, ще кажа следното. Фалшификацията въ комисията се имаше предъ видъ, но комисията реши, че това е материя, която се урежда съ специаленъ законъ, и ако тамъ наказанията не сѣ достатъчни, ние ще трѣбва да ги усилимъ; но сега въ никой случай тамъ не бива да се бъркаме.

По въпроса за наказанията — да има ли затворъ или не — ще каже следното. Азъ взехъ мнението на г. министъра и на нѣкои отъ г. г. членоветѣ отъ комисията и се съгласявамъ да има и затворъ — по-нататъкъ ще кажа въ какъвъ размѣръ. Обаче по отношение на конфискацията азъ не мога да се съглася да има такава, не отъ милостъ къмъ тѣзи, които сѣ нарушителни, но отъ едно съображение, което често пѣти въ юриспруденцията и въ писанитѣ закони трѣбва да се има предъ видъ. Когато единъ съдия сѣди единъ търговецъ за такова едно нарушение и когато той е задѣленъ по закона непременно да му сложи наказание и, вѣтъ отъ това, да му изземе и всичката стока, тогава този съдия, който е човѣкъ като всѣки човѣкъ, често пѣти съ доста милостиво сѣрдце — такъвъ случай имаме доста много въ сѣдилищата — ще го оправдае, само и само да не го опростати съвсемъ. Турете смъртно наказание и ще видите, че нѣма да има нито единъ осѣденъ. Не е строгостъта на наказанието, която ще гарантира прилагането на закона; напротивъ, трѣбва да се съизмѣри наказанието съ важността и значението на престѣплението, за да може да се прилага законътъ правилно. Ето защо азъ съмъ съгласенъ да се предвиди не конфискация, но изземване, и то не по костуемата цена или по цената на пазара, но по най-евтината цена на пазара, намалена съ 20%.

П. Петровицъ (д. сг): Г. докладчикъ! Да се — чл. 11.
П. Петровицъ (д. сг): Г. докладчикъ! Да се предвиди, че за борсовитѣ артикули ще бѣдатъ валидни борсовитѣ

Докладчик Ц. Бръшлянов (д. сг): Азъ шѣхъ да дойда до тамъ, но понеже искате сега да се изкажа, ще ви кажа следното. — Г-да! Нѣма опасност, ако остане думата „задржати“ — казвамъ това, понеже има предложение да се махне — защото може да се засегнатъ онѣзи производители на храни, селянитѣ или обикновенитѣ търговци-житари, които чакатъ поръчки отъ своитѣ клиенти, съ които сѣ въ постоянни връзки, или най-после чакатъ извѣстенъ благоприятенъ външенъ пазаръ за своитѣ храни. Понеже се касае за храни прѣснати повсемѣстно изъ пѣлата страна, изобилието на които може би е най-голъмо, ако тѣ могатъ да се събератъ, и второ понеже се касае за борсовъ артикулъ, не може да се обвинява единъ житаръ-търговецъ за това, че когато му е поискано отъ нѣкой купувачъ жито, той е отказалъ да му продаде. Та тази дума „задржати“ трѣбва да си остане и нейниятъ смисълъ е следующия. Има търговци, които при една криза напр. на захаръ ще укриватъ захарта, която иматъ, безъ нѣкой да знае, че тѣ иматъ захаръ. Но, ако само това се наказва, тогава много търговци на захаръ или друго ще си оставятъ стоката на ачикъ, нѣма да я укриватъ, но нѣма и да я продаватъ; когато отидешъ да купувашъ, търговецътъ ще ти каже: „Не ми е за продажъ“ — такива нахали надали ще има — или ще каже: „Продаждъ съмъ я вече на едро“, безъ да я е продаждъ.

Г. Даналиовъ (д. сг): Той може и формално да я продаде.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Ако той задръжа стоката съ явно намѣрение да чака прѣкомѣрни цени, това е вече нарушение по този законъ. Затуй думата „задржати“ при думата „укривати“ трѣбва да остане, като се иматъ предъ видъ тъкуванията, които дадохъ за стокитѣ съ борсови цени.

По-нататкъ. Понеже приемамъ въ чл. 10 освенъ глоба да има и затворъ, то за ясностъ трѣбва да се каже или даже изрично да се предвиди, азъ поддържамъ последното, да се предвиди — за нарушения отъ сдружения на кого се налага този затворъ, кой ще лежи въ затвора. Г. Балтовъ дойде при мене и ние се съгласихме да се каже, че се осъждатъ на затворъ членовѣтъ на управителния съветъ и чиновникътъ, който е изпълнилъ решението на сдружението, за да не може да се изпълзва сдружението, като пожертвува нѣкой свой мъничакъ чиновникъ.

Г. Данаиловъ (д. сг): Ами ако бъде осъдена нѣкой кредитна или друга кооперация?

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Подъ думата „сдружения“ — да не си правите илюзия — се разбиратъ и кооперациитѣ, г-да!

Г. Данаиловъ (д. сг): Ами ако бъде осъдена напр. кооперация „Напредъ“, да отговаря ли управителниятъ съветъ?

Нѣкой отъ представителитѣ: Тѣй.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Най-сетне — на това е съгласенъ и г. министърътъ на вътрешнитѣ работи — предлагамъ, за поощрение, глобитъ по чл. чл. 10 и 11 да обдѣлятъ въ полза на съответнитѣ общини; ще има поголъма заинтересованостъ, по-голъма бдителностъ отъ тѣхна страна, като 20% отъ тѣхъ се даватъ на откривателитѣ на нарушенията.

Х. Майеръ (д. сг) и **Х. Мирски** (д. сг): Пази Боже, това е опасно!

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Добре, тази втора частъ ще премахнемъ, но пѣлата глоба да бъде за въ полза на съответната община.

И така, г-да, редакцията на члена ще вземе следующата форма. Раздѣлямъ го на две, за да се съгласимъ съ мнението на г. Майеръ, т. е., да се възведе въ нарушение самото картелиране съ целъ да се постави онова, което е предвидено въ горния членъ. И тогава ще имаме чл. 10 така: (Чете) „Лица или сдружения, които задръжатъ, укриватъ или унищожаватъ предмети отъ първа необходимостъ, за да ги продаватъ на прѣкомѣрни цени, се наказватъ съ глоба отъ 100.000 д. до 500.000 л. и тѣмнитенъ затворъ до една година“.

И. Тодоровъ (д. сг): Да си остане първата частъ, както е въ закона.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Моля ви се! Обсждена е всѣка дума. Ако искате обяснения, ще ви дамъ такива по всѣка дума.

Н. Кънчевъ (д. сг): Турете затвора преди глобата — главното наказание е затворъ, а следъ това глоба.

А. Господиновъ (с. д): То е турено съ целъ.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Не е съ целъ, г. Господиновъ, но понеже сега го прибавихме къмъ текста, затова го турихме подире. (Продължава да чете): „Лица или сдружения, които сключатъ помежду си съглашение, съ целъ да установятъ или задръжатъ прѣкомѣрни цени на предмети отъ първа необходимостъ, се наказватъ съ строгъ тѣмнитенъ затворъ до 5 години и глоба отъ 100.000—500.000 л.“ И така, г-да, този чл. 10 приема прочетената редакция, като се раздѣля на две алинеи. (Продължава да чете) „Намиращи се у такива лица или сдружения предмети отъ първа необходимостъ се изземаватъ по най-низката пазарна цена, намалена съ 20% по решения на общинскитѣ съвети, утвърдени отъ главния комисаръ“.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. д-ръ Тодоръ Кулевъ.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг): Г-да! Понеже въ този моментъ ние не можемъ да дадемъ по-сполучлива редакция на чл. 10, нека се съгласимъ съ предложението на г. Илия Тодоровъ, да приемемъ чл. 10 сега така, както е предложено отъ комисията, и при третото четене да намѣримъ по-сполучлива редакция. Защото, ако приемемъ предложението, да се изхвърлятъ думитѣ „съ целъ на монополизиране“, то значи, да дадемъ такава широка редакция на първата частъ на члена, че да свържемъ ръцетъ на всички търговци и да направимъ невъзможна търговията за честнитѣ и добросъвестнитѣ отъ тѣхъ. Заради туй, азъ се присъединявамъ къмъ предложението на г. Илия Тодоровъ. Обаче, първата частъ на члена трѣбва да остане не-премѣнно.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Щомъ оставите първата частъ, ще вържете ръцетъ на всички съдилища. Съгласенъ съмъ, че трѣбва да се даде една целесъобразна редакция и затова съмъ съгласенъ окончателната редакция да се даде при третото четене, но сега той трѣбва да се приеме на второ четене.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Такова предложение не може да се прави, г-да! Или членътъ трѣбва да отиде въ комисията, или се гласуватъ предложенията.

Г. Чернооковъ (с. д): Или да се отложи заседанието за следъ обѣдъ.

С. Костурковъ (д. сг): Ако се остави за трето четене, ще станатъ на нова смѣтка дебати.

Министъръ И. Русевъ: Сега ще се приеме, а на трето четене ще намѣримъ една по-добра редакция.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Ще пристѣпимъ къмъ гласуване.

И. Тодоровъ (д. сг): Азъ мисля, за да не ставатъ нови дебати на трето четене, трѣбва да се изясни, че приемаме следнитѣ наказания: затворъ, глоба и изземване.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Кой Ви даде думата?

Нѣкой отъ сговориститѣ: Той самъ си я взе.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Ще пристѣпимъ къмъ гласуване. Което и предложение да се приеме, правото да се предлагатъ нови предложения на трето четене винаги го имате.

С. Костурковъ (д. сг): Но тогава ще разискваме повече — разберете го.

Х. Майеръ (д. сг): Азъ се присъединявамъ къмъ предложението на комисията.

Председателствуващ Н. Найденов: Ще гласуваме най-напред предложението на г. докладчика на комисията.

И. Тодоров (д. сг): и **А. Господинов (с. д):** Оставете за следъ обяд да гласуваме тоя текстъ.

Министър И. Русев: Сега трѣбва да се гласува, а на трето четене ще видимъ, ако трѣбва да се поправи чѣщо. Заседанието трѣбва да се продължи докато се свърши законопроектъ. Защо не дохождате въ 9 ч. сутринта, ами дохождате въ 10 1/2 ч.?

Докладчикъ Ц. Бръшлянов (д. сг): Да се приеме редакцията, а на трето четене ще се поправи.

А. Ляпчев (д. сг): Часътъ е 1 безъ четвъртъ. Има да гласуваме още три-четири члена. Ако предполагате, че ще можемъ да свършимъ въ това заседание тия три-четири члена, мисля, че грѣшите.

Министър П. Тодоров: Ще ги свършимъ.

А. Ляпчев (д. сг): Ето защо, азъ ще моля, предъ видъ на това фактическо положение, и предъ видъ нуждата отъ една редакция, която комисията трѣбва да даде по занимаващия ни членъ, да прекратимъ сега, а следъ обяд да пристъпимъ къмъ продължение разглеждането на законопроекта.

Докладчикъ Ц. Бръшлянов (д. сг): Нека това остане за третото четене.

Т. Влайков (д. сг): Азъ моля да се даде редакция сега, додето сж прѣсели въ наметатия ни всички разисквания.

Председателствуващ Н. Найденов: Има думата г. министърътъ на вътрешнитѣ работи.

Министър И. Русев: Г. г. народни представители! Азъ моля да останемъ докато се свърши съ приемането на законопроекта.

А. Господинов (с. д): А-а-а!

Министър И. Русев: Действително, че часътъ е 1 безъ 10. Сега показваме часа, но напосто самозадължение да дойдемъ въ 9 ч. не го изпълняваме, а дохождаме въ 10.

Д. Нейков (с. д): Снощи стояхме до 12 ч.

Министър И. Русев: Следователно, сами нарушаваме самозадължението си, а сега понеже часътъ е 1 безъ 10, бързаме да си отидемъ. Азъ моля да останемъ тукъ докато се свърши съ приемането на законопроекта. Нѣмаше да стоимъ до 1 ч., ако бѣхте дошли въ 9. Щомъ не почитаме значението самозадължения, тогава да се задължимъ поне да останемъ дотогава, докато се свърши съ приемането на законопроекта. Азъ настоявамъ на това.

С. Костурнов (д. сг): Снощи стояхме до 12 ч. презъ нощта и да дойдемъ въ 9 ч. сутринта — това не може.

Министър Ив. Русев: И подиръ обядъ вмѣсто въ 2 ч., дохождаме въ 4 ч. За Васъ не казвамъ, г. Костурковъ; Вие сте най-акуратенъ.

Председателствуващ Н. Найденов: Г. г. народни представители! Вие чухте новата редакция на чл. 10, които докладва докладчикътъ. Нѣма нужда да я възпроизвеждамъ. Ще я положа само на гласуване.

Х. Майер (д. сг): Азъ се съгласявамъ съ мнението на комисията.

Председателствуващ Н. Найденов: Г. Майеръ се присъединява къмъ предложението на г. докладчика на комисията.

Г. Чернооков (с. д): Нѣма кворумъ.

Председателствуващ Н. Найденов: Г. Чернооковъ! Права Ви бележка.

Г. Чернооков (с. д.): За какво?

Председателствуващ Н. Найденов: За туй, че се отпасае несериозно къмъ работата на Събранието.

Г. Чернооков (с. д): Азъ протестирамъ!

Председателствуващ Н. Найденов: Има предложение отъ г. д-ръ Руменовъ за нова алинея къмъ чл. 10, съ следното съдържание: „На сѣщото наказание се подлагатъ венчки лица и сдружения, които фабрикуватъ или продаватъ съзнателно фалшифицирани хранителни и питейни продукти, както и такива, които съдържатъ примѣси, които намаляватъ хранителнитѣ свойства на продукта“.

Докладчикъ Ц. Бръшлянов (д. сг): Това да отиде въ закона за съестнитѣ продукти. Има специаленъ законъ.

Председателствуващ Н. Найденов: Които приематъ това предложение на г. д-ръ Руменовъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Които приематъ чл. 10 въ новата му редакция, така, както се докладва отъ г. докладчика, съ току-що приетата нова алинея, предложена отъ г. д-ръ Руменовъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

А. Господинов (д. сг): Г. председателю! Моля констатирайте има ли кворумъ или не.

Председателствуващ Н. Найденов: Има.

А. Господинов (с. д): 62 души сж тукъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Всички ваши хора палѣзоха, за да нѣма кворумъ.

А. Господинов (с. д): Не е важно това. Азъ моля да констатираме има ли кворумъ или нѣма кворумъ.

Докладчикъ Ц. Бръшлянов (д. сг): Цѣлата имъ група е до вратата и слуша.

Сѣщиятъ сговористъ: Всички сж до вратата. Това е скандално, което става.

А. Господинов (с. д): Скандално е това, което вършите.

Председателствуващ Н. Найденов: Има кворумъ.

А. Господинов (с. д): Нѣма кворумъ — 62 души сж тукъ.

Н. Пждарев (д. сг): Защо не задържахте вашитѣ другари?

А. Господинов (с. д): Трѣбва да констатираме има ли кворумъ, г. председателю.

Председателствуващ Н. Найденов: Има кворумъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Къде сж вашитѣ хора?

А. Господинов (с. д): Отидоха си, както и всички ваши хора си отидоха.

Председателствуващ Н. Найденов (Звън): Има кворумъ.

А. Господинов (с. д): Нѣма кворумъ — 68 души сж тукъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Комедии сте дошли да правите тукъ.

И. Лѣкарски (д. сг): 76 души сж.

А. Господинов (с. д): Даже и 76 да сж пакъ нѣма кворумъ.

Председателствуващ Н. Найденов: Моля г. секретаря да провери кои народни представители отсъствуватъ, и ще се счита, че сж отсъствували отъ това заседание.

С. Костурнов (д. сг): Това не може.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Шомъ съзнателно пречатъ на работата на Камарата.

Министъръ И. Русевъ: А може съзнателно да излизатъ.

А. Господиновъ (с. д): Подиръ пладне ще приемемъ посполучлива редакция. (Секретарьтъ И. Лъкарски отива на трибуната съ списъка на народнитъ представители)

С. Костурковъ (д. сг): Защо ще се провѣрватъ на нова смѣтка по списъка народнитъ представители? Това не може. Много ясно питатъ хората: има ли кворумъ или нѣма кворумъ. Ставаме за смѣхъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Избѣгахте.

С. Костурковъ (д. сг): Отидоха си хората и туй то.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: (Звъни)

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

Чл. 11. Търговецъ, който не постави на продаванитѣ отъ него предмети отъ първа необходимостъ, опредѣлени отъ комисарството, етикети съ продажнитѣ имъ цени, се наказва съ глоба до 1.000 л.

И. Тодоровъ (д. сг): Предлагамъ вмѣсто 1.000 л. да бѣде 5.000 л.

Отъ сговориститѣ: Прието, прието.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Които нѣматъ предложението на г. Тодоровъ, вмѣсто 1.000 л. да бѣде 5.000 л., моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Които приематъ чл. 11 съ току-що приетото измѣнение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

Чл. 12. Длъжностно лице, намираще се на служба по продоволствието, което поради недобросъвестностъ не изпълни служебнитѣ си задължения, се наказва съ затворъ до 6 месеца и съ глоба до 10.000 л.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представитель г. Никола Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Предлагамъ „затворъ до една година“, вмѣсто 6 месеца.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Съгласенъ съмъ.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Които приематъ предложението на г. Балтовъ, вмѣсто „затворъ до 6 месеца“ да се постави „до една година“, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Които приематъ чл. 12 съ току-що приетото измѣнение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

Чл. 13. Длъжностно лице, натоварено съ служба по продоволствието, което съ цѣль да набави за себе си, или за другия облага, злоупотреби съ властятъ, която настоящия законъ му дава, наказва се съ строго тѣмниченъ затворъ до 5 години и глоба до 100.000 л.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Които приематъ чл. 13 тъй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

Чл. 14. Който злоупотреби, присвои или укрие повѣрени му предмети или суми по продоволствената служба, за която е дума въ настоящия законъ, наказва се съ строго тѣмниченъ затворъ отъ 3 до 10 години и глоба до 100.000 л.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Които приематъ чл. 14 така, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): (Чете)

Чл. 15. Престъпленията предвидени въ чл. чл. 10, 13 и 14 на настоящия законъ, съ подеждни на окръжнитѣ сѣдилища, а престѣпнитѣ деяния, предвидени въ чл. чл. 11 и 12 на същия законъ — на мировитѣ сѣдилища.

На производствата, образувани по поводъ на нѣкое отъ посоченитѣ въ този членъ престѣпни деяния, сѣдебнитѣ лица и мѣста даватъ спешностъ, като подежднитѣ на мировитѣ сѣдилища дѣла се решаватъ въ едномесеченъ срокъ, а при подежднитѣ на окръжнитѣ сѣдѣ дѣла прокуроритѣ взематъ мѣрки, што предврителното дирене и внасяне на дѣлото въ сѣда да станатъ въ течение най-много на единъ месецъ, въ какъвто срокъ и сѣдѣтъ е длъженъ да слага на разглеждане постѣпилитѣ въ него дѣла.

Г. г. народни представители! Предложи се одеде отъ мене глобата по чл. чл. 10 и 11 да бѣде въ полза на общинитѣ. Опозиция не се направи. По при гласуването не знамъ какъ е отбѣлзано въ протоколитѣ . . .

И. Тодоровъ (д. сг): При третото четение.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): Добре, да остане за третото четене.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Г. докладчикъ! Обърна ми вниманието, че не е предвидено кой ще възбужда преследването. Може би тамъ ще се явятъ нѣкои трудности.

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): За подеждността предъ окръжнитѣ сѣдилища изрично се говори, че прокуроритѣ взематъ мѣрки, што въ едномесеченъ срокъ да се насрочи дѣлото.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): А предъ мировитѣ сѣдилища?

Докладчикъ Ц. Бръшляновъ (д. сг): На общо основание.

Председателствуващъ Н. Найденовъ: Които приематъ чл. 15 тъй, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, събранието приема.

Заседанието ще продължи следъ пладне въ 3 часътъ.

(Следъ пладне)

Председателъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Пристапваме къмъ разглеждане точка четвърта отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение военно-сѣдебния законъ.

Моля г. докладчикътъ на комисията по Военното министерство да направи своя докладъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Г. г. народни представители! По настоящия законопроектъ, който на първо четене мина безъ дебати, по който и сега генерални дебати нѣма да станатъ, затова, защото по принципъ е миналъ, азъ като докладчикъ, смѣтамъ за свой дългъ да кажа две-три думи за ония принципи, които съ основата на тоя законопроектъ, които образуватъ неговитѣ рамки и въ които, следователно, може да се движатъ и пренията и въ които ще се съсредоточи вниманието на Парламента. Новото въ законопроекта не е нищо друго, освенъ възстановяване на стария военно-сѣдебенъ законъ. Възстановява се главно касационната инстанция, която въ 1922 г. бѣше премахната, възстановява се подеждността, каквато бѣше въ стария законъ, т. е. на военнитѣ сѣдилища ставатъ подеждни всички ония престѣпни деяния по общия наказателенъ законъ, които бѣха подеждни на военнитѣ сѣдилища до 1922 г., а така също и по закона за защита на държавата. Въвежда се, освенъ това, още единъ новъ принципъ — че углавното преследване се възбужда само отъ военното началство. Досега углавното преследване се възбуждаше и отъ военния прокуроръ. Прави се това ограничение, шо се касае до углавното преследване противъ военнослужащи лица, но тамъ, дето има смѣсена подеждност, т. е. престѣпления, извършени съвмѣстно отъ военни и граждански лица на служба по военното ведомство, противъ тѣхъ углавното преследване се възбужда отъ прокурора. Комисията прие съ много малки измѣнения, както принципитѣ на този новъ законопроектъ, така също и съдържанието на всички негови постановления.

Този законопроектъ, г-да, както обяснихъ, на първо четене мина безъ дебати, и не затуй, защото се остави дебатитѣ да станатъ при второто четене, тъй както при първо четене, но защото никой не поиска да говори. (Чете)

З. А. К. О. Н. Ъ

за измѣнение и допълнение на военно-сѣдебния законъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представитель г. Георги Черносковъ. Дълга да напомня, че понеже законопроекта се разглежда на второ четене, г. г. ораторитѣ

които биха взели думата по него, могат, съгласно правилника, да говорят само 20 минути.

Г. Чернооков (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ вземамъ актъ отъ бележката на г. председателя и отъ решението на Народното събрание, но тръбва веднага да ви кажа, че ще бъдете така добри да ме изслушате внимателно, безъ да ме апострофирате, за да се икономиса време.

Н. Кемилевъ (д. ст.): Ако си човѣкъ.

Г. Чернооковъ (с. д.): Азъ бѣхъ достатъчно човѣкъ и внимателенъ да отида въ комисията да разглеждаме членъ по членъ законопроекта, преди още да бъде гласуванъ на първо четене. Заявихъ въ комисията, че нѣма да правимъ отъ това никакъвъ формаленъ въпросъ въ пленума на Парламента, но ще го разгледаме въ комисията — защото не се знаеше, че ще има продължение на сесията — за да се направятъ редакционни поправки, а когато дойде да се разглежда на първо четене, ще искаме да се изкажемъ по принципъ. Обаче въ това време, когато бѣхме въ комисията, дойде единъ отъ нашитъ колеги и ни съобщи, че законопроектътъ миналъ на първо четене. Тогава азъ казахъ, че ще се възползуваме на второ четене да говоримъ по по-важнитъ постановления на законопроекта, които изразяватъ онѣзи голѣми принципи, за които ви говори г. докладчикътъ. Пакъ повтарямъ, вземамъ актъ отъ ваянето, желание по-скоро да мине законопроектътъ и отъ искането ви по въшки членъ да говоримъ по 20 минути, но ако прескокну 20 и 25 минути, нѣма да ми вързвате кусуръ.

Г. г. народни представители! Тръбва не азъ, тръбва всички вие да съжалявате, че този законопроектъ минава така набързо. Най-малко по този законопроектъ тръбва да се държимъ о формалности и да си не уяснимъ позицията по него. Защото той не е единъ обикновенъ законъ за изменение на закона за военното правосъдие — той е единъ въпросъ, първо, преди всичко конституционенъ, по който въпросъ се свика цѣло велико Народно събрание, а именно V-то велико Народно събрание, той е, второ — по-главно, по-актуално — въпросъ за обществената компетенция на българската войска, въпросъ, който коштува и престижа на войската, който коштува и спокойното общество и политическо развитие на страната, въпросъ, който възбужда много други голѣми въпроси, свързани съ него. Защото ако до днесъ войската е гледана въ нѣкои кръгове зле и войската пъкъ гледа на нѣкои обществени кръгове зле, ако ние не сме определяли правилно, точно отношенията си къмъ войската, то е, защото ние не сме прецизирали добре нейната обществена компетенция. Често пъти говоримъ за войската, че се мѣси въ граждански работи, войската отъ друга страна се оплаква, че гражданитъ проникватъ въ нейната вътрешна служба отъ чисто организационенъ характеръ и по този начинъ не може да се разберемъ, а само споримъ. И въмѣсто да имаме една народна войска, която да обичаме и която да поощряваме за изпълнението на нейнитъ национални задачи, задачи на националната ни отбрана, на гарантиране суверенната власт на нашето управление, създадена отъ конституцията, обратно — ние постоянно единъ другъ, армия и народъ, сме почти въ конфликтъ.

Ние, нашата група, се противопоставяме изцѣло на този законопроектъ и считаме, че той не само е въ разрѣзъ съ чл. 72 отъ българската конституция, но той е единъ законопроектъ, който ни връща назадъ и, следователно, той е, първо, антиконституционенъ и, второ, реакционенъ. Но, ако искате да знаете, той е и нецелесъобразенъ, той е и вреденъ не само за демокрацията въ страната ни, но е вреденъ и за организацията на самата армия — ако разбираме задачата на армията тъй, както всички демократи въ България тръбва да я разбиратъ, ако разбираме задачата на армията тъй, както впрочемъ военниятъ дисциплинаренъ уставъ я разбира. А той казва: българската войска е организация за народна отбрана и за гарантиране спокойното развитие на нашата страна. Така е редактиранъ новиятъ дисциплинаренъ уставъ. Тръбва веднага да признаемъ, че тази редакция въ единъ воененъ уставъ е доста демократична и напредничава. Както виждате вече, въ военния дисциплинаренъ уставъ, който е, така да кажемъ, катехизисъ за офицери и войници, е въведено понятието за спокойното развитие на държавата и на нацията, — идеята за развитието. Военнитъ сжъ съзнали, че не могатъ да бъдатъ едно слѣпо ордие на една създадена по милостъ Божия или създадена по дадени обществени условия за дадено време власт.

Идеята за външността на властта се изключва и въ дисциплинарни уставъ. Тамъ, където има пужда отъ най-големъ догматизъмъ, тамъ, където нѣма нужда отъ разтегливи понятия, тамъ, където има нужда отъ най-бързо изпълнение, както тръбва да бъде въ една военна организация, и тамъ вече се дава идеята за развитието на страната. Армията тръбва да гарантира спокойни пътища за развитие, но тя тръбва да допушта обществени промѣни въ нашата страна, ако тѣзи промѣни ставатъ съ спазване на реда и на спокойствието за всички граждани.

Та, казвамъ, така разбрана задачата на българската войска, този законопроектъ е нецелесъобразенъ, освенъ че е неконституционенъ и реакционенъ, но той е още и вреденъ за изпълнение на задачата на войската.

Защо е антиконституционенъ? Защото е противъ изричния текстъ и духъ на чл. 72 отъ конституцията. Старата редакция на чл. 72 казваше, че всички военни по всички криминални дѣла се съдятъ отъ специални военни съдилища. Практиката до V-то велико Народно събрание установи, че такава широка подсѣдностъ на военнитъ съдилища е вредна, че тя създава отъ армията една организация съсловна, откъсната отъ своя народъ, въ която не прониква никакъвъ елементъ на гражданско възпитание и че, така рекрутирана и възпитавана, така обособена и откъсната отъ народа си, армията представлява отъ себе си едно средство, дадено въ единоличната воля на върховния воеждъ, който по конституцията е царятъ, и който, както вземамъ отъ миналото, съ това страшно оръжие — войската, провеждаше една политика на личенъ режимъ и можеше да върши една политика противонародна и катастрофална.

Нашитъ законодатели въ миналото сжъ предвиждали тази опасностъ и свикаха V-то велико Народно събрание, за да изменятъ конституцията, като ограничатъ подсѣдността на военнитъ съдилища, като иззематъ отъ тѣхъ онѣзи дѣла, които сжъ отъ общъ характеръ, които не засягатъ непосредствено военната дисциплина, и ги оставятъ на общитъ граждански съдилища. Защото, пакъ въз основа на конституцията, гражданскитъ съдъ, общиятъ съдъ е естествениятъ съдъ за българския гражданинъ, и защото, по силата на нашата конституция и на всичкитъ закони и по силата на нашето демократично възпитание, българскитъ войникъ може да бъде възлюбение на най-големъ военни добродетели, но той никога не престава да бъде гражданинъ и, следователно, никога не можете да му отнемете правото да отиде при своя естественъ съдъ.

Въ V-то велико Народно събрание всички, ама всички до единъ отъ сега присъствуващитъ г. г. народни представители, представители на всички групи тогава, отъ буржоазията, отъ работническата класа, отъ всички политически нюанси, сжъ се изказали недвусмислено въ полза на едно такова стѣсняване компетенцията на военнитъ съдилища. И тогавашниятъ воененъ министъръ г. генералъ Никифоровъ е молилъ великото Народно събрание само за едно: да му дадатъ единъ текстъ, по който да се създаде една подсѣдностъ за военнитъ по начинъ такъвъ, че да не се изключватъ престѣпнитъ деяния, които иматъ връзка съ военната дисциплина. Самъ г. генералъ Никифоровъ е казалъ: „То се знае, че съ този текстъ, който ние предлагаме, не се включватъ всичкитъ дѣла отъ общъ характеръ“. Защото въ тогавашното велико Народно събрание е имало две мнения: г. Фаденхектъ, г. Борисъ Вазовъ и г. Рашко Маджаровъ — сега министъръ на правосъдието — сжъ поддържали, щото само онѣзи дѣла, чисто дисциплинарни, които сжъ свързани съ службата, които сжъ отъ чисто воененъ характеръ, само тѣ да отиватъ предъ военнитъ съдилища; тогавашниятъ министъръ на финанситъ г. Теодоръ Теодоровъ и тогавашниятъ воененъ министъръ г. генералъ Никифоровъ сжъ поддържали да се даде настоящата редакция на чл. 72 отъ българската конституция, а именно, че ще се създаде единъ специаленъ законъ, който да определя кои престѣпни деяния на военнослужащитъ ще се съдятъ отъ военния съдъ и кои отъ общия граждански съдъ. По на въпроса, който сжъ задавали отъ всички страни на генералъ Никифорова: „Тази редакция е разтеглива, тя ще накара насъ, обикновенитъ народни представители, да се мъчимъ да се боримъ, да дърпаме единъ къмъ себе си, другъ къмъ себе си и по такъвъ начинъ да не фиксираме точно и определено компетенцията на военнитъ съдилища“, генералъ Никифоровъ отговорилъ: „То се знае, че нѣма да се изключватъ само ония деяния, които подпадатъ подъ специални закони, каквито сжъ напр. митническитъ, или лоджийскитъ, или други нѣкои, а ще влѣзатъ въ тѣхъ и престѣпни деяния, предвидени въ общия наказателенъ

закон". И тази декларация на г. генералъ Никифорова се посрещна съ ржкопльскания отъ всички страни. Очеидно, така да се каже, представителитъ на българското общество, на гражданството, представено въ V-то велико Народно събрание, посрещатъ съ задоволство и съ облекчение декларацията на представителя на българската армия, че ще има разграничение, едно сериозно изземване на дѣлата, които сж отъ общъ характеръ и които нѣматъ никаква връзка съ военната дисциплина, съ вътрешния организационенъ животъ на армията.

По този случай сж казани много силни думи — не искаме да ви питираме — особено отъ г. Борисъ Вазовъ, който между другото е казалъ и това: (Чете) „Когато единъ офицеръ краде, той краде не като офицеръ, а като крадецъ; когато единъ офицеръ убива, той убива не като офицеръ и като военнослужащъ, а като убиецъ, и, следователно, азъ не мога да разбера защо той трѣбва да отиде предъ военнитъ сѣдилища, които сж едни специални сѣдилища, които сж едни сѣдилища на колегиата“. Цитирамъ г. Борисъ Вазова не само затова, защото е запаленъ поручикъ, който разбира бита на българската армия, който преди да стане юристъ е свършилъ военното училище, но и затова, защото г. Вазовъ е далъ една много хубава характеристика за военното правосѣдие, безъ да иска да накръпнява и безъ да е накръпиль престижа на армията, на българската войска, къмъ която той питае особена адмирация. Той казва: (Чете) „Ние ще погледнемъ на армията не като на всичко въ България, а като на известна частъ на българския народъ, ще дадемъ онова, което е необходимо на българската войска, за да бѣде дисциплинирана и победоносна, ще я снабдимъ съ оръжие, ще дадемъ възможностъ да се упражни една строга и жѣлзна дисциплина, ще я снабдимъ съ добри военначалници, обаче ще премахнемъ всичко онова, което е товаръ, което не ѣ прилича и азъ смѣло твърдя, че полсѣдността за военнитъ сѣдилища е само единъ товаръ за войската, само едно поле на неопитностъ, където само се спазватъ военнослужащитъ, където военнитъ юристи бъркатъ и където войската се компрометира“. Въ сѣщия смисълъ е говорилъ и г. Фаденхехтъ; въ сѣщия смисълъ е говорилъ и г. Рашко Маджаровъ. Ако имаме, казватъ тѣ, Сливница, ако имаме този устремъ на нашата победоносна войска, то не се дължи на военнитъ сѣдилища, а се дължи на високо патриотичния духъ, на обичта къмъ нашето отечество у армията. Тукъ веднага трѣбва да прибавя: ако ние имаме единъ Люле-Бургасъ, единъ Бунаръ-Хисаръ, дето войницитъ създадохъ свои пѣсни — напредъ на ножъ, нѣма ротенъ, нѣма полуротенъ, напредъ на ножъ, ура на ножъ — то е за това, защото имаме една популярна война, защото на насъ още отъ малки сж ни пѣли: „Турцитъ сж клали нашитъ майки и баби“, и ние отидохме съ единъ устремъ до стѣнитъ на Цариградъ. Г. г. народни представители! Не бива въ никой случай да считате, че когато сте за една разширена полсѣдностъ на военнитъ сѣдилища, които да раздаватъ на военнитъ правосѣдие по всички дѣла, сте истински патриоти. У насъ се прави една пакостна грѣшка. Ние мислимъ, че когато дадемъ всичко на нашето военно сѣловие, тогава изпълняваме най-добре нашия граждански дългъ, тогава показваме най-добре обичта си къмъ отечеството и тогава най-добре му служимъ. Азъ трѣбва да декларирамъ отъ името на нашата партия, че когато ние критикуваме войската, то не значи, че ние не обичаме гражданитъ, които сж ангажирани въ тази войска; то не значи, че сме противъ националната отбрана. Не, ние обичаме нашата независимостъ, ние обичаме България и се стремимъ да направимъ България на широкитъ трудящи се маси, България на демокрацията. (Ржкопльскания отъ социалдемократитъ) Когато се боримъ противъ този законъ, ние се боримъ противъ него, защото сме противъ милитаризма. Войска и милитаризмъ сж две различни понятия. Войската — това е една организация, която ако се възпитава въ духа на отечествения дългъ, ако се възпитава въ духа на любовта къмъ нашата независимостъ и отбрана отъ неприятелитъ, тогава тя е една необходима организация за обществото, за сполучието и прогресивно развитието. Но, ако ние възпитаваме и организираме една армия, която да служи за целитъ на единъ личенъ режимъ, на едно сѣловие или на една класа, за да упражнява своето господство върху мнозинството въ страната, тогава, ние създаваме милитаризмъ, който е основата на империализма и на капитализма. Тогава ние не създаваме една народна, обичана отъ българското гражданство армия, но създаваме едно сѣбло оръдие, което е мразено отъ българската демокрация, оръдие

на господствующата личностъ или господствующата класа. Ние се страхуваме отъ милитаризма, защото чрезъ милитаризма ние можемъ да достигнемъ само до катастрофи. Близкото минало ни дава урокъ за това. Винаги, когато българската армия е насилвала народа ни, за да го мобилизира въ своитъ кадри и да го хвърля въ единъ националенъ конфликтъ, който не е популяренъ, противъ който се обявяватъ налитъ политически организации, отговорни предъ народа, противъ който се обявява нашата интелигенция, противъ който рѣмжи по инстинктъ и нашия работенъ народъ, тогава неминуемо тази акция е свършвала съ катастрофи. Нѣма защо, г. г. народни представители, за катастрофитъ, които преживѣхме, да търсимъ причинитъ въ грѣшкитъ на нѣкой военначалникъ при Добро-поле, въ измѣната на нѣкой рота, въ измѣната на нѣкой дружина или полкъ. Могатъ полкове и дивизии да измѣнятъ, но ако има обективни условия да се бори народа срещу неприятеля, бѣдете увѣрени, че тѣзи частични измѣни нѣма да играятъ голѣма роль. Но ако въ основата си една акция е непопулярна, ако тя е противонародна, ако тя е изнудена чрезъ една милитаристично възпитана войска, тогава най-малкия неуспѣхъ създава условия за разложение въ цѣлата организация, за бѣгство, за поражение и катастрофа. Това не е мое мнение, това е мнение на коментатора на военнодисциплинарния уставъ. Както виждате, азъ не вземамъ авторитети политици, азъ не вземамъ социалдемократи, азъ вземамъ авторитети военни, много близки до бита на българската армия. Чл. 12 отъ военнодисциплинарния уставъ казва: (Чете) „Съзнателното, самодѣйното и задължителното подчинение волята на военнослужащия на волята на Върховния вождъ, въ името на клетвата, се нарича военна дисциплина“. Коментаторътъ на нашия дисциплинаренъ уставъ — това което учатъ и юнкеритъ въ Военното училище — казва: (Чете). „Подчинението трѣбва да бѣде доброволно, резултатъ отъ съзнанието за дългъ къмъ отечеството, а не отъ страхъ на наказание, защото войска, възпитана съ наказания и прѣтка, ще удари въ бѣгство предъ войска, войницитъ на която сж проникнати отъ съзнание за своя граждански дългъ“. И ето, нашата задача е, не да създадемъ такава войска, за каквато се говори въ мотивитъ на този законопроектъ; не да създадемъ войска, въ която личната воля е напълно унищожена, въ която началника трѣбва да упражнява всички функции на влстелитъ върху подчинения си, та включително и правосѣдието, даже когато това правосѣдие се упражнява върху деяния, които нѣматъ нищо общо съ службата въ войската и съ нейната дисциплина, но нашата задача е да създадемъ войска, въ която има все повече и повече проникване на народния елементъ, на гражданския елементъ. Отъ такава войска ние не се плашимъ и нѣма да се плашимъ. Такава войска е съ съзнание за своя дългъ къмъ отечеството, такава войска е храбра, такава войска е победоносна, съ такава войска 16 юний 1913 г. би билъ невъзможенъ. Не може единъ вождъ, не може единъ представителъ на личния режимъ, не може една камарила, продадена на германския кайзеръ или повлияна отъ печалби или умопомрачена отъ своето славоболіе, да заповѣда на такава една войска една дива акция, каквато бѣше акцията на 16 юний. Следъ холера, следъ гладъ, следъ умора, следъ като бѣхме оградени отъ всѣжките, следъ като въ Англия ни казаха, че трѣбва да сключимъ миръ, следъ като всички условия ни диктуваха по-скоро да се разберемъ, следъ като отговорното българско правителство действувало за миръ — да дойде въ една пияна нощъ, едно престъжно безумие и съ насилни и изнудване, да изкомандува „напредъ“ — безспорно следъ три дена ще има катастрофа, ще има съсѣния. И отъ тази дѣта, като непосредствена причина, ако щете, почватъ всички наши национални катастрофи. Ето кое ни кара ние да молимъ, да предупреждаваме, че не бива да възпитаваме българската войска въ единъ кастовъ духъ. То е и противъ нашата конституция. Всички ние сте се изказали за това. Второ, то е реакционно, то е опасно.

Г. г. народни представители! Какви нужди сж накарали нашия уважаванъ генералъ г. Вълковъ — говоря за неговата личностъ, а не говоря за неговата политика — да внесе този законопроектъ? Въ мотивитъ четемъ, че правосѣдието трѣбва да бѣде една отъ прерогативитъ на началника, наредъ съ всички неговии прерогативи; че не бива страничнитъ власти да се мешатъ, когато се раздава правосѣдие. Даже военниятъ прокуроръ се счита въ мотивитъ на този законопроектъ като една странична властъ. Началникътъ на частта трѣбва да каже има ли условия, за да се подведе подъ углавна отговорностъ даденъ военно-

служещ, офицеръ или войникъ. Какви сѫ мотивитѣ? Азъ бѣхъ любопитенъ да ги поискамъ отъ докладчика въ комисията и отъ единъ висшъ съдебенъ чиновникъ въ Военното министерство. Казахъ ми: мотивитѣ сѫ тия, че напѣтъ граждански сѫдилища, като не разбирали бита на българската войска, психологията на българския войнѣ, правили грѣшки. Българските войници и офицери изпълняватъ заповѣдитѣ, които получаватъ отъ своитѣ началници, обаче нѣкои тѣхни деяния, при изпълнение на службата нмѣ, се характеризиратъ отъ гражданскитѣ сѫдилища като престѣпления. Имало повикъ отъ всички подведомствени, че частъ по-скоро трѣбвало да се въведе военното правосѣдие, съ всичката му широка компетентностъ, защото иначе, казвали тѣ, разпореждането настана.

Четемъ въ в. „Отечество“, органъ на запаснитѣ офицери, една статия, тожѣ отъ единъ уважаванъ отъ насъ войнѣ, запасния генералъ г. Тошевъ, къмъ когото можемъ да имаме всичкитѣ симпатии и адмирации за неговитѣ качества като воененъ техникъ, подвижитѣ на когото знаемъ въ Добруджа, но който съ тая статия въ в. „Отечество“ се характеризира като много лошъ юристъ и който, бихъ казалъ, гледа доста несерiously на авторитета на съдебнитѣ актове. Г. Тошевъ ни разправя въ тая статия какъ билъ пристигналъ въ Пловдивъ и какъ билъ влѣзалъ въ единъ локалъ, въ сѣния локалъ, въ който г. Данаиловъ казва, че не било прилично да се стои — гражданскитѣ клубъ въ Пловдивъ — когато се касае менъ да оскърби. Тамъ, на една съседна маса, чулъ хора, които той не познавалъ, да говорятъ за нѣкакъвъ случай, станалъ въ Карловско, за присѣдата, която Пловдивския граждански сѫдъ произнесълъ, върху нѣкой войнѣ. Той се заинтересовалъ, вникналъ по-добре въ разговора, разбралъ за какво се касае и пише, за да освѣтли и насъ, за какво се касае. Касае се за една страшна работа — какъ гражданскитѣ сѫдъ свършено несправедливо осѣдилъ по на четири години и по на шестъ години затворъ за предумишлено убийство войнѣ, които сѫ били изпратени отъ своето начелство да гонятъ браконери, да гонятъ контрабандисти въ Карловския балканъ.

Г. г. народни представители! Когато ще трѣбва да се критикува единъ съдебенъ актъ на единъ български окръженъ сѫдъ, азъ мисля, че даннитѣ не трѣбва да се събиратъ отъ кафенетата — това първо. Второ, трѣбва да се чуятъ мотивитѣ на самия сѫдъ, за какво сѫ осѣдени тия хора за предумишлено убийство, когато сѫ изпълнявали своя дългъ, гонейки контрабандисти или разбойници. Трето, помѣ сѫ осѣдени на шестъ години и на четири години, тѣ не сѫ били признати за виновни въ извършване на предумишлено убийство, защото за предумишлено убийство сѫ осѣжда или на смъртъ, или на доживотенъ затворъ, или най-малко на 15 години, ако има смекчающа вина обстоятелства. Очевидно, г. Тошевъ, не се е билъ информиралъ и не бива да се информира по този начинъ.

Но, г. г. народни представители, има само единъ е случаятъ въ военнитѣ сѫдилища, дето не като се научимъ отъ тукъ отъ тамъ, но като си зададемъ за задача да разучимъ най-пачетно съдебнитѣ нмѣ актове, че видимъ, че има съдебна грѣшка? Само единъ ли е случая на съдебни грѣшки и въ гражданскитѣ, и въ военнитѣ сѫдилища? И ако ставатъ грѣшки, е ли това основание да измѣнимъ единъ принципъ, които сѫ принципъ на демокрацията и които сѫ създадени не така случайно въ главата на нѣкакъвъ политикъ или воененъ, а сѫ създадени отъ опита на времето, отъ опита на вѣковетъ и отъ скъпнитѣ поуки на нещастията, които сѫ сполѣтвявали народитѣ. Ако има време, ще ви разправя много случаи, какво правятъ военнитѣ сѫдилища и то сѣрѣмо военни. Единъ добъръ воененъ, полковникъ, и сега на служба на правителството, на една важна и сериозна служба, като дружиненъ командиръ при Каменецъ, северно отъ Градешница, извършилъ подвижъ, предъ които и войници и офицери, и приятели на войната и противници на войната, не можеха освенъ да се възхищаватъ. Но тоя човѣкъ го сѣдиха по 82 обвинения, между които за убийство, фалшификации, злоупотреби — единъ шантажъ, който по своитѣ размѣри може да очуди най-спокойния човѣкъ. Въ края на крайната, като го оправдаха по всичкитѣ тия пунктове, военнопочевиятъ сѫдъ въ Дуня, отъ професионалисти военни юристи, го осѣди за користъ, че билъ развѣзвалъ — г. Бурмовъ знае — две одеяла, та си направилъ една шинела. По чл. 202 отъ военнопочевиятъ законъ осѣдиха този човѣкъ на 6 месеци затворъ, убиха му духа да пазѣ фронта — това бѣше нѣколко месеци преди пробива на Доброполе — сѣрѣха му производството, всичкитѣ му дружини

сталаха полкови командири, той остана дружиненъ командиръ, убийтъ духомъ, угнетенъ. Азъ го защищавахъ. Като дойде до одеялата, не можахъ друго да кажа освенъ: „Г. г. сѣдии, следъ като считамъ, че всичкитѣ съображения да се поддържа обвинението за убийство паднаха, колкото се отнася до одеялата, извинете, ще обидя и васъ, ще обидя и подседимия, ако се опитамъ да го защищавамъ за тая чепоха, за тая дрипа“. Ако ние имаме по-високо национално съзнание, нѣхмѣ да осѣдимъ убиеца за убийство, крадеца за кражба, но на храбреца отъ Дуня нѣхмѣ да постелемъ войнишки одеяла за да дойде до одеялата да се изправи предъ форума на българския сѫдъ. Така че, тукъ не се касае за единъ войнѣ, които въ Карловския балканъ сѫ убили, и не се знае кого сѫ убили, а за единъ истински герой, който пазеше огнището на България, който нѣмаше никаква вина за обявяването на тая непопулярна война, но който предъ факта на обявяването войнѣ трѣбваше да стои, както всинца стоиме, да варди напѣтъ огнища, нашата земя. Този човѣкъ бѣше осѣденъ отъ военния сѫдъ за развѣзването на две одеяла!

Трѣбва ли сега да кажемъ, че военниятъ сѫдъ не си разбира отъ работата, че воененъ сѫдъ не трѣбва да има въ военно време и че трѣбва да има воененъ сѫдъ отъ римски юристи, отъ стари касационни сѣдии? Не, въ военно време ще има военни сѫдилища, има ги, и тѣ сѫ една необходимостъ. Въ военно време храбрецътъ е по-нененъ отъ добрия гражданѣ. Въ военно време военната дисциплина стои надъ нуждитѣ на едно спокойно мирно-временно общежитие, защото отъ изхода на войната зависи сѫдбата на това общежитие. Но поради единъ отдѣленъ случай да се отказвате отъ принципи, които вне съ страсть, съ дълбоко убеждение сте поддържали, които поддържатъ всички напредничави хора — азъ считамъ, че това е непотребнообразно.

Г. г. народни представители! За да свърша, ще ми позволите да се противопоставя на други единъ съображения въ мотивитѣ на този законопроектъ, които сѫ неистински. Въ мотивитѣ на този законопроектъ се казва, че въ всички уредени държави, каквато е Швейцария, каквато е Бельгия, каквато е Франция, военното правосѣдие било така широко въ своята компетенция, както е било налето порано. Не зная, г. министъръ, дали самъ непосредствено е изучилъ военносѣдебното законодателство въ тия страни, или просто се е довърлил на свои подведомствени военносѣдебни чиновници, но отъ справката, която азъ направихъ отъ книгитѣ на самия военносѣдебенъ чиновникъ въ Военното министерство и отъ други книги, намѣрихъ, че фактически това е невѣрно. Най-напредъ въ Швейцария, нито подседимостъта е такава широка, както ни се предлага тукъ, нито пъкъ правото да се възбужда уголовно пресѣждане е дадено единствено на войсковия началникъ. Чл. 6 отъ Швейцарския федераленъ военносѣдебенъ законъ казва: „Ако лицата, подлежащи на военносѣдебната властъ, се укажатъ виновни въ действия, непредвидени въ военнопочевиятъ законъ, но попадащи подъ общия наказателенъ законъ, то разглеждането и скѣнето на подобни престѣпления се възлага на гражданскитѣ сѫдилища“. А чл. чл. 112 и 122 казватъ, че следствието се възбужда отъ аудитора — съдебниятъ прокуроръ. Сега г. военниятъ министъръ възразява шепинката, че въ швейцарския федераленъ военнопочевиятъ законъ — материалния законъ — има предвидени повече престѣпни деяния, отколкото въ нашия военнопочевиятъ законъ. Добре, но азъ не ви казвамъ компетенцията на напѣтъ военни сѫдилища да бѣде изключително само върху деяния, предвидени въ военнопочевиятъ законъ. Вне ще четѣте моето предложение. Азъ нѣмамъ нищо противъ, щото и деяния, които сѫ предвидени въ общия наказателенъ законъ, да се сѣдятъ отъ военни сѫдилища, когато сѫ извършени отъ военнослужащи, но ако тѣзи деяния сѫ извършени при и по поводъ изпълнението на тѣхнитѣ служебни обязанности, а не извънъ службата. Напр., единъ воененъ ималъ вземане-даване съ своя братъ, има полиция, и ако фалшифицира тая полиция на брата си, братъ му нѣма право да го сѣди предъ обикновенитѣ сѫдилища, а ще трѣбва да го сѣди предъ воененъ сѫдъ, и за да го сѣди предъ военния сѫдъ, трѣбва началникътъ на тоя военнослужащъ, трѣбва командирътъ да даде разрешение да се възбуди уголовно дѣло за фалшифицирането на полицията. Ако нѣкой войнѣ отиде въ отпускъ и ако презъ време на отпуща, когато е билъ въ село, на хорото измами нѣкое момиче и въ послѣдствие — извинете ме за изрече — го дефлорира или го изнасили, трѣбва неговиятъ ротенъ командиръ, съ огледъ на това, дали този войнѣ е до-

бърз, дали работата въ частта на командира ще се разстрои или не отъ отсъствието му, да даде разрешение на тази мома или на нецата и т. н. и родители да заведат дѣто противъ него. Представете си какъ ще се отрази върху чувствата на селяните и гражданите тази преграда, която вие създавате, която не е отъ съдебно естество, а отъ войсково естество, която не интересува само войската, а и гражданството. Та, казвамъ, престѣпленията отъ общъ характеръ не могатъ чистото и просто да се подвеждатъ подъ компетенцията на военните сѣдилища. Така е въ французкия законъ, така е и въ белгийския законъ. Наистина, въ французкия законъ се казва, че само престѣпления отъ публиченъ характеръ се сѣдятъ предъ военните сѣдилища, което значи, че престѣпления, които сѣятъ частенъ характеръ, се изключватъ на всяка цена, което същевременно значи, че не всички престѣпления отъ общъ характеръ сѣ подъ режима на военните сѣдилища. За компетенцията на военните сѣдилища чл. 53 отъ французкия военно-съдебенъ законъ казва: „Военните сѣдилища не се занимаватъ освенъ съ процесъ отъ публиченъ характеръ, съ изключение на случаите, предвидени въ чл. 75“. А чл. 62 казва, че когато военнослужащъ се сѣди по известни престѣпления, отъ които единъ сѣ отъ публиченъ характеръ, а другъ отъ частенъ характеръ, то, които сѣ по-тежки, тѣ определятъ подсѣдността на военно-служашия.

Но, г. г. народни представители, интересенъ е възгледътъ на генералъ Галифе, който е билъ воененъ министъръ въ кабинета на Вадекъ Русо. Този генералъ, който потупи Парижката комуна и когото не можете въ никой случай да обвините, че е ималъ нѣкакви симпатии къмъ метежниците, или къмъ социалдемократията, или къмъ крайните елементи, сѣмнятъ този генералъ презъ 1900 г. е внесълъ единъ законопроектъ за граничение подсѣдността по следниятъ мотиви: (Чете) „Този законопроектъ има за целъ да се отнеме отъ военното правосѣдие въ мирно време общата компетенция на всички престѣпления отъ общъ уголовенъ характеръ и да се предаде на обикновената юрисдикция, на обикновеното правосѣдие“. Нека не се забравя това.

Министъръ Р. Маджаровъ: Въ цѣлния свѣтъ най-реакционно е военното правосѣдие въ Франция. Тамъ нѣматъ военни сѣдни, а иматъ само правителствени военни комисари.

Г. Чернооковъ (с. д.): Вие, г. министре, въ V-то велико Народно събрание най-много сте настоявали да се отнеме тази компетенция на военните сѣдилища.

Министъръ Р. Маджаровъ: Азъ говоря за Франция.

Г. Чернооковъ (с. д.): Въ всеки случай това е мащабниятъ на генералъ Галифе, а по-после и на генералъ Андре, който въ кабинета на Комбъ е поддържалъ същото постановление. Но интересно е да се видятъ мотивите му, които сѣ: (Чете) „Нека не се забравя, че военниятъ, като облича униформата, не престава да е гражданинъ и като така той е подчиненъ на общия законъ въ отечеството“. Г. г. народни представители! Не можемъ да създаваме спокойствие на овѣзи военнослужащи, които чувствуватъ, че ще бъдатъ по-добре сѣдени, когато се сѣдятъ отъ свой специаленъ воененъ сѣдъ, а трѣбва да възпитаваме у военнослужащия едно чувство на отговорностъ предъ сѣда на отечеството. Защото, ако ни е миль престижътъ на народната армия, не по-малко ни е миль и престижътъ на народното правосѣдие. Който пѣма въра въ своето правосѣдие, който мисли, че гражданския сѣдъ не е въ състояние да разбере чл. 44, 45 и 46 отъ наказателния законъ, т. е. да разбере, кога единъ военнослужащъ по заповѣдь може да насилва гражданца, по заповѣдь законна, по заповѣдь, която трѣбва да се изпълнява отъ единъ дисциплиниранъ войникъ, при една дисциплина на самодейното и съзнателното подчинение своята воля на волята на военно-началника, той не може да обича много добре своето отечество. Ние трѣбва да ценимъ отечественото правосѣдие, ние трѣбва да обичаме нашето отечество, ние трѣбва да възпитаваме граждански добродетели въ нашите воени, ние въ никой случай не бива да позволяваме отъ българската народна армия да се организира една съсловна армия — една армия, която несъзнателно да действа, една армия, която може да бъде употребявана за противонародни задачи. Отъ такава армия нѣма никаква нужда.

Запомнете, че следъ 9 юний, когато промѣната се срещна съ ентузиазъмъ отъ всички страни, когато и отъ сръбска въземелдѣлците чрезъ устата и чрезъ перото на днешния нѣхенъ секретаръ бившиятъ министъръ Коста Томовъ писаха въ в. „Обнова“, на 10 юний: „Долу тиранина, да живѣятъ героите отъ 9 юний“, когато комунистите се извиниха предъ Зинovieва, че не можаха да подпомогнатъ Стамболийски, защото работниците въ София поерѣгнаха съ облекчение промѣната отъ 9 юний, а чакъ на 23 юний, когато получиха посланието отъ Зинovieвъ, че сѣ събрали съ това, почнаха да проповѣдватъ възкресването на дружбакия режимъ; когато отъ всички страни, отъ селяните до интелегентъ, поерѣгнаха новата властъ съ надежда, че ще бъде властъ на демократията и властъ на покровителството на слабите, най-високъ ентузиазъмъ съществуваше въ българската войска. Азъ бѣхъ на Родосто, азъ бѣхъ на Призренъ съ войниците рамо до рамо, колѣно до колѣно — азъ не видѣхъ по-голямъ ентузиазъмъ всрѣдъ войниците отъ това, че българското оржие отиде до се простре до Албанскитъ Агли или до Мраморното море. Но на 9 юний вечерта, когато взводовете се прибраха отъ различни пунктове на София, азъ видѣхъ прости войници и подолѣиери да шупнатъ на своя капитанъ: „Г. капитанъ, дѣното рамо напредъ, да минемъ“ — казваха тѣ — „презъ главната улица да ни видятъ гражданите“. И тронати съ кракъ, радватъ се, че изпълняватъ единъ дългъ като защитници и помощници на българската демократия. Ето каква трѣбва да бъде българската армия! (Ражоушквания отъ социалдемократите и отъ нѣкои сговорести)

Председателъ: Понеже никой другъ не иска думата по заглавието на законопроекта, обявявамъ дебатите по заглавието за изчерпани.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ В. Такевъ (д. с.): Г. г. народни представители! Понеже се касае до единъ военно-наказателенъ законъ, излизашъ е, струва ми се, да обосновавамъ резонитъ на този законъ съ патетични фрази, но е по-добре да се придръжаме о това, което науката и практиката ни съветватъ.

Г. г. народни представители! Г. Чернооковъ възтъкна, че този законопроектъ, че военно-съдебниятъ процесъ, че изобщо военно-съдебниятъ институтъ е билъ нѣщо несъобразно съ конституцията. Въ неговата речъ минаха и думите „съсловностъ“ и „кастово“, така да се рече, правосѣдие. Въ чл. 57 отъ нашата конституция се определя, че въ България съсловия нѣма; всички български подданици сѣ равни предъ закона. Сѣмната тази конституция, като изключва подраздѣлението на българския народъ на съсловия, на класи и на касты, установява и единъ воененъ сѣдъ. Не може, следователно, да се извади отъ конституцията аргументъ противъ военно-съдебния институтъ, тъй като той се учредява по самата конституция. Конституцията, която отказва съсловността въ държавата, установява военно-съдебния институтъ, съ други думи не го счита нито класовъ, нито кастовъ.

Всичкиятъ въпросъ е за ширината на подсѣдността на военните сѣдилища. И тукъ, г. г. народни представители, азъ искамъ да дамъ обоснования на комисията. Въ първоначалния текстъ на чл. 72 отъ конституцията се постановяваше, че всички дѣла отъ военно-уголовенъ характеръ се разсѣждатъ отъ военните сѣдилища. И това понятие „военно-уголовенъ характеръ“ никога не е могло да бъде прецизирано, да му се даде пълно съдържание, нито отъ обикновените Народно събрания, нито отъ великото Народно събрание, дотогъ станали голѣми дебати и дотогъ Теодоръ Теодоровъ, тогавашниятъ министъръ на финансите, ако се не лъжа, възрѣкши елегантността на своята речъ, етикетуналъ една груба дума по адресъ на г. Малиновъ, който внесе този чл. 72 за измѣнение, като е казалъ, че това е такава каша, кашата е кашата на министъръ Салабаневъ по акцизите, т. е. военно-уголовниятъ процесъ е единъ такъвъ хаосъ отъ понятия, нито действително не е имало никаква нужда да ни занимаватъ съ него. Но все пакъ едно Народно събрание може да възтъкува въ потѣснъ смисълъ това понятие. Обаче новиятъ чл. 72 е измѣненъ така, че той разширява, тъй да се рече, правата, компетентността или юрисдикцията на военните сѣдилища, защото постановява: (Чете) „Единъ особенъ законъ ще определя кои криминални работи, извършени отъ военни лица на действителна служба, се сѣдятъ отъ военни сѣдилища“. Единъ специаленъ законъ може да погълне всички криминални работи, каквито Народното събрание

поиска. Следователно, ако ние вмѣстимъ всички закони, които носятъ наказателни санкции, вънъ отъ общия наказателенъ законъ, въ този, въ настоящия законъ, ние нѣма да отидемъ противъ конституцията, защото тя е дала права на Народното събрание въ единъ специаленъ членъ, съобразно условията на момента, да определятъ подсѣдността на военнитѣ сѣдилища. Така че по този въпросъ сме начисто.

П. Деневъ (д. сг): Тамъ се казва за „военни лица на действителна служба“, а въ нашия законопроектъ има и други работи.

Председателъ: Моля! Като дойде до тѣзи членове, тогава ще си кажете думата.

Докладчикъ В. Таневъ (д. сг): По този въпросъ смѣтамъ, че е ясно, че законопроектътъ не само не е противоконституционенъ, но тѣкмо обратното е — съобразенъ е съ конституцията. Нѣщо повече: конституцията въ годината, когато се е измѣнила, не само, че не е ограничила правата на Народното събрание, съ други думи, не е ограничила компетентността на военнитѣ сѣдилища, напротивъ, тя е оставила единъ необходимъ просторъ на Народното събрание, за да се движи въ него. Но, г. г. народни представители, защо въ онази година, която не си спомнямъ, . . .

Министъръ И. Вълковъ: 1911 г.

Докладчикъ В. Таневъ (д. сг): . . . когато се измѣни конституцията, стана и това измѣнение на чл. 72 отъ нея? Имаше тогава у насъ единъ повикъ изобщо противъ военнитѣ сѣдилища. Сѣщото нѣщо ние го наблюдавахме въ Франция презъ времето на Драйфусовия процесъ. Френскиятъ воененъ сѣдъ, въ който — нека го кажемъ, не за да се похвалимъ — юридическиятъ елементъ не е въ такъвъ обемъ застъпенъ, както у насъ, а се състои отъ строеви офицери, допусна въ съвѣщателната зала да се прочете единъ новъ документъ, така нареченого бордеро на Анри, на основание на който се осѣди Драйфусъ на изгнание въ Дяволия островъ. Това бѣше чудовищно, защото всички документи се обекждатъ публично, тъй като процесътъ е навсѣкѣ публиченъ. Е добре, възстана юридическата съвестъ на Франция, възстанаха всички, възстана и голѣмиятъ тѣхенъ поетъ Зола съ неговия знаменитъ позивъ „J'accuse“, който и днесъ краси надписа на неговия гробъ въ Монмартъръ. Клемансо и други — вие повече отъ мене, може-би, знаете, макаръ че азъ се учехъ тогава въ Франция и познавамъ сѣщо този процесъ — възстанаха противъ присѣдата на военния сѣдъ. Въ парламента се направи политика. Този въпросъ излизаше, тъй да се каже, изъ терена на правосѣдието и погълна вниманието на политикитѣ. И цитираниѣ тука думи, които е произнесълъ Галифе, че всѣки французинъ е преди всичко гражданинъ и после войникъ, сѣ думитѣ на Наполеона. Всичко това, г-да, стана въ онази епоха, и следъ нея, когато дойде кабинетътъ на Русо, се внесеха законопроекти, по тѣ не бѣха нищо друго, освенъ единъ компромисъ за да се успокои, да се уталожатъ, тъй да се каже, общественото или партийното възбуждение, не произлизащо отъ никакви правосѣдни интереси. Всички тѣзи проекти на генералъ Галифе до денъ днешенъ си останали проекти, а въ Франция днесъ се прилага законътъ отъ 1857 г., който има пълна подсѣдностъ, по-голѣма отъ нашата. У тѣхъ само престѣпленията по лова сѣ вънъ отъ компетентността на военнитѣ сѣдилища. Това е положението въ Франция.

У насъ, благодарение на нѣкои присѣди, които не можаха на времето си да задоволятъ нито офицерството, нито обществото — напомнямъ процеса на генералъ Мечковъ и на нѣкои други висши офицери — настѣпи въ обществото една реакция противъ военния сѣдъ. Но забележете, г-да, она сѣдъ не е сегашния сѣдъ, и туку искамъ да съсредоточа вашето внимание. Вие днесъ се намирате при единъ сѣдъ въ пълната смисълъ на думата, сѣдъ съставенъ отъ сѣдинъ юристи, свършили и при това отъ най-избранитѣ офицери въ армията, които предварително сѣ подложени на единъ жестокъ конкурсенъ изпитъ, съ добри атестации, съ известна служба, следъ това прекарали стажъ, следъ това държали държавенъ изпитъ — и въ този законопроектъ се иска стажътъ да бѣде проведенъ и въ гражданскитѣ, и въ военнитѣ сѣдилища — у които сѣ образували вече понятия и съвестъ сѣдийски, напълно такива, каквито ги има въ гражданскитѣ сѣдни. Но не само това, вие имате единъ сѣдъ отъ специалисти. Ние говоримъ за

углавенъ сѣдъ. Углавниятъ сѣдъ, това е една углавна клиника, дето се върши операция върху морално-болния, когото сѣдятъ. Тамъ не сѣ достатъчни познанията по търговското и гражданското право, тамъ не е достатъчно да знаете да обявите въ несѣстоятелностъ нѣкого или да подѣлите имотъ. И днесъ, ако страда правосѣдието изобщо въ всички страни и у насъ, то е въ това, че углавниятъ процесъ не е отдѣленъ като една специална даже наука или специаленъ дѣлъ отъ самото правосѣдие, който да нѣма нищо общо съ гражданския процесъ. Не е важенъ само фактътъ на престѣпленieto въ углавния процесъ, не е важна фигурата на престѣпленieto, важна е фигурата на престѣпника. Затуй се искатъ познания по-специални, отколкото тия, които се искатъ по общото право, познания психиатрически, познания психологически, познания по етиката и познания по много други нѣща и главно твърди познания на условията, въ които живѣе, въ които се развива, въ които действа и подъ които човѣкъ е станалъ престѣпникъ. Затова, казахъ, въ единъ углавенъ процесъ подсѣдманият се подлага както единъ трутъ на аутопсия, дето ще трѣбва да се изследватъ вътрешнитѣ мотиви, тия, които сѣ го насочили къмъ престѣпленieto, моралнитѣ мотиви, душевнитѣ мотиви или неговитѣ качества и външнитѣ условия, които сѣ повлияли, за да се произведе този криминозенъ ефектъ. За това се иска, както ви казахъ, хора специалисти изключително по тоя процесъ. Е добре, г. г. народни представители, въ това отношение, що се касае до военния сѣдъ, тъй като се образува по настоящия законопроектъ, при това ограничение, което се прави за фактитѣ, които ще се обекждатъ, той, струва ми се, дава много по-голѣма гаранция, както за обществото, което винаги остава развълнувано отъ всѣко престѣпление, защото то разкъсва връзкитѣ на обществената солидарностъ, така и за самия подсѣдникъ, който ще остане спокоенъ, защото ще бѣде сѣденъ при пълно разбиране на неговата личностъ, на неговитѣ качества, на мотивитѣ му вътрешни, естествени и условията и влиянията, при които той постоянно се е намиралъ вънъ съjectionцията, подъ която постоянно се е намиралъ въ казармата, и е извършилъ престѣпленieto — нѣща, които много пѣти, повечето пѣти не сѣ тъй леко достъпни за лица и за сѣдинъ, които стоятъ далече и отъ военнитѣ условия и отъ военнитѣ лица.

Г. г. народни представители! Нашата конституция, казахъ, предвижда само за армията сѣдъ свой, това което въ правото се казва *forum personarum* — за военнитѣ лица специаленъ сѣдъ. Това показва, че действително държавата, която създава военния сѣдъ, дава вече съвсемъ друго значение на военната корпорация или на военната организация, отколкото на всичкитѣ други организации, които съществуватъ, които действуватъ, може би, и въ тази посока въ България. Никое друго съсловие, никоя друга организация, никое друго дружество нѣма право да сѣди и да осѣжда свои членове и да институтира свои сѣдилища. Прави се изключение само за войската. Защо? Защото се смѣта, че военниятъ сѣдъ е необходимъ, или необходимостта на военния сѣдъ, както казва Клемансо, произлиза отъ необходимостта на армията; защото армията е необходима за защита на държавата, необходима е и силата на тая армия. Смѣта се, че военниятъ сѣдъ е единъ отъ органитѣ, който ще поддържа могѣществото на армията, нейната нравствена сила. Наказанията, както и наградитѣ, известно ви е, сѣ единъ отъ факторитѣ на възпитанието; наказанията и въ войската, които сѣ едно право на началникитѣ, сѣ създадени, за да се поддържа военното възпитание, военната дисциплина, която не е нищо друго, освенъ единъ особенъ воененъ духъ. И въ властта на началникъ, който има най-малката дисциплинарна властъ, трѣбва да принадлежи и най-голѣмата дисциплинарна властъ, за да постигне целиѣ, които си поставя военната дисциплина. На тоя, който бди и на когото държавата е повѣрила своята сила, е предоставено правото да решава и да избира средствата, за да поддържа дисциплина въ армията. Когато съветитѣ, увещанията, наградитѣ, малкитѣ наказания не сѣ достатъчни, тогава се дохожда до по-голѣмия предѣлъ на репресията и се влиза вече въ сѣда. До туку началникътъ еднакво действа, както когато налага малкото наказание, така и когато дойде до голѣмото. Когато началникътъ смѣтне, че всичкитѣ средства за поддържане духа, за поддържане морала, за поддържане дисциплината, съ други думи за поддържане силата на армията или на тия качества у лицето сѣ изчерпани, той го предава на военния сѣдъ — самъ го предава. И въ това се състои принципа за възбуждане на углавно прѣследване, който ние сега въ комисията въз-

приехме: началникът, единичното лице, което бди въ армията, той е само който носи отговорност и на когото отечеството е повърло тая грижа. Когато началникът изчерпи всичките свои средства, произхождащи от дисциплинарни устав и произхождащи най-после от неговите морални разбирания, той го предава на военен съд, предава го на една колегия, дето спокойно, сериозно ще се реши съдбата на този войник, съдбата на лицето, което пращат въ съда, защото голѣмнитѣ наказания, както ви е известно, произвеждат и голѣми поражения въ правата на лицата. Тамъ началникът спира. Какво има тукъ, което поставя въ опасност военнослужащия, което поставя въ опасност армията и което поставя въ опасност и държавата?

И. Руневски (с. д): Общественият редъ се поставя въ опасност, защото едно некомпетентно лице ще определя кое деяние е престъпно и кое не е престъпно! Какъ може това: единъ полковникъ да определя дали да се даде подѣ съдъ или не?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Нѣма престъпление въ армията, което да не засѣга военната дисциплина; нѣма другаде око по-будно, което да следи за отраженията на престъпленията и наказанията въ срѣдата, отколкото въ армията. Вие ще хвърлите лицето въ прокурорския паркетъ и въ съда ще го осмѣятъ механически, или ще го пуснатъ, или ще го затворятъ и никой не се грижи повече за него. И затуй днешното общество, както виждате, е препълнено съ престъпници, и затуй у насъ чувството на страхъ отъ закона и отговорността е претъжнено — защото нѣма една власт, която да следи докрай, до изтичането на наказанието, това лице. Наказанието нѣма функция само да накаже, само да отстраши виновния, но още и да го върне въ обществото или въ онази срѣда, отъ която е излѣзло, изправно. Кой може да ме увѣри, че това нѣщо става въ нашитѣ граждански сѣдилища по пачина, по който е организиранъ нашия процесъ? Въ войската става тъкмо обратното. И въ тази посока, ако ние не можемъ да постигнемъ този идеалъ вънъ, въ обществото, ние го постигаме въ матѣтъ, но въ достатъченъ размѣръ, въ армията. Тежко и горко на тая армия, въ която могатъ да се движатъ лица съ присѣди на вратоветѣ! Това сѣ бацили. Всѣка присѣда е единъ бацилъ, който разяжда организма на армията. Всѣка присѣда, която не се потвърди отъ Касаціонния съдъ и виси, тя може вънъ, въ обществото, да не произведе ефектъ, но...

А. Н. Минковъ (д. сг): (Възразява нѣщо)

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Г. Минковъ! Азъ Ви моля, по-неже се смущавамъ, когато говоря, недейте ме прекъсва: — Азъ искамъ да ви кажа едно: това, което говоря, г-да, то произхожда отъ една опитностъ дългогодишна — какъ да кажа, това не е за похвала, но всѣки, който излиза тукъ, иска да даде известно освѣтление — една опитностъ, която азъ имамъ като воененъ чинъ и като воененъ съдия. И азъ смѣтамъ, че нашето законодателство чисто и просто не трѣбва да бѣде едно теоретизиране, а трѣбва да нормира действителността. Въ военния съдъ, така както е съставенъ той, отъ хора които разбиратъ войникътъ или офицерътъ, разбиратъ условията при които живѣятъ, при които действуватъ и подъ влиянието на които се намиратъ, свършватъ съ бацила въ едно бързо време и го отчитватъ отъ армията. Тоя бацилъ — едно ви сяко дѣло — тамъ го нѣма. А можете ли сега да си представите какво ще стане, ако ние действително прехвърлимъ военно-служашитѣ за съдени въ гражданскитѣ сѣдилища? Ще стане това, което датира отъ 1922 г. насамъ. Покойниятъ Стамболийски, който направи такива разрушения въ нашето законодателство и който създаваше уникъмъ закони, създаде и този, г-да, който ние днесъ измѣняваме. Нито въ една държава, нито въ болшевишка Русия — никѣде въ цѣлия свѣтъ нѣма това: часовой, който обере поста или убие, за да се отбрани, да бѣде съденъ отъ граждански съдъ. И азъ мога да ви кажа, че въ известни отношения и Франция, и Англия, и Белгия, и Швейцария, иматъ по-широка подсъздност, отколкото имаме ние. Азъ имамъ всички тѣхни закони, които когато се четъ законопроектътъ членъ по членъ, ще бъдатъ цитирани, за да не остане никакво съмнение, тъй като и г. Черноковъ се позова на пѣкон текстове отъ тѣзи закони.

Е добре, г. г. народни представители, отъ две години — давамъ го за примѣръ — отъ както Стамболийски поиска коренно да се разправи съ българската армия, да я унищожи, имаме унищоженъ военния касационенъ съдъ. Той откъсна отъ единъ органически институтъ една частъ, парализира го и днесъ военно-сѣдебния институтъ е почти унищоженъ. Всички дѣла на военно-служашии за престѣпления по службата, отиватъ въ гражданския Касаціоненъ съдъ. Дойдохме до този абсурдъ, г-да, че отъ 2.200 дѣла, изпратени въ Касаціонния съдъ, който, наистина, се състои отъ съди просвѣтени и компетентни, които обаче нѣматъ голѣма охота да се занимаватъ съ нарушенията по военно-сѣдебния законъ, има само 150 до сега разгледани и то арестански дѣла. Всичко друго стои. Има войници или офицери наказани съ по единъ месецъ затворъ, по шестъ месеца затворъ или повече, по петъ лена дори затворъ, които обжалватъ присѣдата. Тя отива въ Касаціонния съдъ и тогава осѣденитѣ отъ военния съдъ, пратени въ последния отъ командира на полка, стоятъ и се ширятъ въ армията, защото присѣдата не е утвърдена, а шомъ не е утвърдена, не може да се изпълни.

Г. Косовски (з): Това сѣ дѣла по желѣзничарската стачка. Повечето сѣ амнистирани.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Никакви стачки! — Азъ имамъ, г-да, статистиката, имамъ цифри, взети отъ Върховния касационенъ съдъ. Споредъ тѣзи цифри въ 1922 г., веднага следъ публикуването на закона, сѣ се изпратили 2.200 дѣла — не по желѣзничарската стачка, тѣ иматъ амнистия, тѣ се прекратиха още тогава — но военни дѣла отъ всѣкакъвъ характеръ: и за нарушение на службата, и за престѣпления по общия наказателенъ законъ; отъ тѣхъ сѣ разгледани 150 дѣла, а останалитѣ ще се разгледатъ сигурно следъ 3—4 години. Тия отъ господата, които иматъ работа въ Върховния касационенъ съдъ, които познаватъ бързината на процеса тамъ, ще кажатъ дали има надежда да се разгледатъ скоро, защото въ Касаціонния съдъ има неразгледани дѣла още отъ 1913 г. А сега постѣпватъ нови дѣла. За никаква желѣзничарска стачка не е дума, защото азъ говоря за военнослужашитѣ, а не за желѣзничаритѣ. Постѣпили сѣ сега нови 322 дѣла; отъ тѣхъ сѣ разгледани само 7—8 и то арестантски; другитѣ следъ 4—5 години сигурно ще се разгледатъ.

И така, тая сѣдебна репресия, углавната, най-голѣмото оръжие въ ръцетѣ на командира на частъта, тя, г-да, е анулирана, тя е унищожена.

И Руневски (с. д): За пѣлото общество е така. Министърътъ на правосѣдието нека каже това.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Азъ смѣтамъ, че че това, което става днесъ, е единъ атентатъ върху военната дисциплина, върху военниятъ духъ, върху армията, върху самата държава, която се опира, каквото щемъ да говоримъ, особено въ днешнитѣ времена, главно на войската.

М. Дилиановъ (з): Въпрѣки това, най-голѣмиятъ подвигъ, споредъ васъ, стана презъ туй време, когато нѣмаше този законъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Кой подвигъ?

М. Дилиановъ (з): 9 юний.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Азъ смѣтамъ, че нашата войска извърши най-голѣмия подвигъ по бойнитѣ полета. Г-да! Ние сме свидетели на онѣзи блѣскави победи, които се изнесоха — ние и въ двѣтъ войни само побеждавахме. Нашата войска никѣде не манкира отъ своя дългъ. Е добре, тя се памираше тогава подъ режима на този законъ, който ние днесъ възстановяваме.

Каква нужда тогава налагаше да се измѣни този законъ?

Г. Косовски (з): Конституцията повеляваше.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Азъ ви казахъ, конституцията не запрещава — не, законътъ бѣше въ рамкитѣ на конституцията. — Има ли днесъ, действително, създадено едно обществено мнение, има ли създадено днесъ едно мнение въ войската или всрѣдъ военноточилитѣ, които носятъ отговорността за силата на армията, че ако се съдятъ военно-служашитѣ отъ

военни съдилища, при този състав, гине армията, гине дисциплината, духът пада, държавата се намира в опасност? Има ли го, чухте ли го от пъкжде? Тъкмо обратното. И азъ смятамъ, че въ тази материя ние тръбимъ да се вслушаме въ гласа на ония срѣди, за които се отнася законътъ. Въ войската чувствуватъ необходимостта отъ този законъ. Ние тръбва да имъ дадемъ това оръжие, тръбва да имъ дадемъ това средство, защото, иначе тѣ не могатъ да изпълнятъ задачата, която законитѣ имъ повелѣватъ и които държавата имъ е възложила. Тѣ сѫ най-компетентни да се произнесатъ. Недейте се заблуждава! Знаея, че нѣкои подъ маската на това, че имало гражданско неравноправие, искатъ да закаратъ военнослужащитѣ въ гражданския съдъ. Не се смущавайте — военниятъ съдъ е по-строгъ. Вие мислите, че искаме военниятъ съдилища, за да могатъ да се освобождаватъ отъ отговорностъ провинилитѣ се военнослужащи? Не; тъкмо противното — гражданскиятъ съдъ е всѣкога по-лекъ. Въ гражданския съдъ, знаете много добре, че има условно наказание. Въ войската нѣма условно наказание. Именно това се иска — наказанието да се конкретизира, наказанието да се индивидуализира, да се туря споредъ качествата на човѣка, който е много по-добре познатъ на ония хора, съ които живѣе, на съда, който го сѣди, отколкото едно механическо правораздаване, една дозиметрия, както казваше моятъ професоръ Ериксъ Ферри, прилагана отъ съвременния углавенъ съдъ. Тукъ наказанията се съобразява съ много фактори: вътрешни, морални и психични, и външни, които се обуславятъ отъ начина, по който се служи. Така че въ това отношение ние, които мислите, че искаме или че военнитѣ искатъ да се изтъргнатъ отъ по-строги санкции, се лъжете. Тъкмо обратното. Ние знаемъ вече, г-да, че има генерали, които сѫ въ затворитѣ. И въ това време, когато ние ги прагихме тамъ, тогава ли ние се боимъ отъ различие не, не отъ възрѣчането на старата поделност? Сега, когато военниятъ съдъ го усъвършенствувахме — той съдъ, който отъ 30 години се специализира и става, може да се каже, една съвършена институция — сега ли искате да го разсипемъ, както направилъ Стамболийски? Мога да ви кажа, че когато съмъ билъ воененъ съдия и сѫ служилъ съ мене паша, доста уважаванъ съдия отъ Касацонния и отъ апелативния съдъ, тѣ сѫ оставали въвѣкога подъ впечатлението, че углавниятъ процесъ се различава много по-добре, много по-бързо и много по-правилно въ военнитѣ съдилища, че съ много по-голямо внимание и много по-голяма рационалностъ последнитѣ прилагатъ наказанията. Военниятъ съдъ всѣкога следи едно наказание, какви отражения ще има въ войската, какви последици ще има отъ него и ще съобрази това наказание, както казахъ, не само съ личността, която е извършила престѣплението, но и съ ефектитѣ, които ще произведе то въ срѣдата на армията. Това е научната основа на наказанието. Гражданскиятъ съдъ нѣма тия съображения, не може да ги има, той не ги знае. Въ гражданския съдъ имаме лица съ различни понятия за военната служба, съ различни схващания за военната дисциплина, и единъ и същъ фактъ различно ще го обектиръ и различно ще го наказатъ. Въ армията смѣстуваша едно разбиране еднообразно и то собствено съставлява нейната сила, нейното единство, което го нѣма вънъ. И затова ще видите за единъ и същи престѣпление, извършени отъ военнослужащитѣ, въ зависимостъ отъ разнитѣ състави на гражданския съдъ — който, казахъ ви, може да е отъ просвѣтени юристи, но съ свои специални разбирания на въпроситѣ и съ свои лични убеждения — единъ ще наложи едно наказание, другъ ще наложи друго наказание и малко искатъ да знаятъ какво ще послѣдва отъ това за самата армия. Това въ военния съдъ не става. Военниятъ съдъ не е нищо друго освенъ продължение на властта на военния началникъ, само че упражнена колегиално и съ хора, които вече не само знаятъ практическиятъ условия на военния животъ, но и теоретически познаватъ военната психология, познаватъ военната служба, познаватъ, какъ да кажа, военната личностъ. Ние, нѣма защо да го криемъ, въ казармата се измѣняваме. Казармата дава една морална физиономия различна отъ тая, която е имало лицето, когато е поставено въ нея. Въ това е секретъ на военното владѣние и отъ тамъ произхождатъ, ако щете, и различнитѣ действия на военното лице, което нѣщо не могатъ да разбератъ навсѣкжде. Има такива единъ специални условия, при които се е формиралъ интелекта, морала, разбиранията на военното лице, шото тия действия на това лице се виждатъ чужди за единъ човѣкъ, който не познава условията, при които войнитѣ живѣятъ и при които се развиватъ.

Г-да! Военниятъ съдъ единъ пътъ допуснатъ отъ конституцията, този воененъ съдъ, въ такъвъ съставъ, въ какъвто го предлага, въ какъвто го приема комисията — отъ единъ строеви офицеръ, който представлява да го наречемъ народния елементъ и донася свѣжата мисълъ на войската, и двама юристи, които ще донасятъ духа на закона, които ще бдятъ за правилното прилагане на закона — е най-голямата гаранция за всички, а извъ бихъ казалъ, това е единъ съвършенъ съдъ. Ние до скоро имаме граждански съдъ съ съдебни заседатели, които го бдятъ тай целъ, който, обаче, не можа да я постигне, защото тамъ дохождаха хора разнообразни, тѣхниятъ пензъ бѣше не толкова интелектуаленъ, колкото бѣше имущественъ: събраха се касани, аптекари, кожари и т. н. и затова този съдъ на съдебни заседатели не можъ да действуваша рационално. Обаче демократията го иска извѣкжде; тя иска народниятъ елементъ да участвува, което нѣщо азъ смятамъ за погрѣшно, защото народниятъ елементъ нѣма какво да търси въ една научна работа, какъвто е криминалниятъ процесъ.

Казвамъ, г-да, шомъ съставитѣ на съда е такъвъ, то когато ще се гледатъ дѣла на военнослужащи, или когато заедно съ тѣхъ участвуватъ граждански лица, извършили военно престѣпление, за което и общата процедура позволява да бждатъ съдени тамъ, въ състава има и юристи; когато ще се гледатъ дѣла отъ чисто воененъ, по-специаленъ воененъ характеръ — за нарушение на специалната военна служба — тамъ въ състава на съда има и строеви офицери, а законътъ допуша да има даже и двама строеви офицери.

Но, г. г. народни представители! Вие знаете, че нашата страна се обявява често въ военно положение поради държавна нужда, по една необходимостъ. Тия военни съдилища тръбва да бждатъ готови, въ смисълъ да бждатъ на мѣстото си, подготвени по персоналъ и по разбиране на законитѣ. Военниятъ съдилища у насъ се компрометираха въ миналото по две причини: едно, че съставитѣ имъ бѣше отъ съвсемъ некомпетентни лица и второ, че държавата за свои собствени цели безогледно, така ad hoc, създаваше такива съдилища противъ своитѣ политически противници. Такъвъ бѣше съдътъ, който сѣди едно време участницитѣ въ бунта срещу Батембергъ; такъвъ бѣше съдътъ, който сѣди убийцитѣ на Димитъръ Петковъ; такъвъ бѣше съдътъ, който сѣдѣше провинилитѣ по чл. 4 отъ закона за сѣдене и наказание виновницитѣ за народната катастрофа. Но какво общо има оня съдъ съ военния съдъ? Той бѣше една тежестъ, той повреди, той не е този съдъ, за който говоримъ сега! Онова бѣше злоупотребление съ правото, което дава конституцията да се учредяватъ военни съдилища. Съдътъ, който искаме ние, това е съдъ за войската, това е съдъ, който не ни да повдигне морала и дисциплината, това е съдъ, който цели да повдигне самата държава.

Г. г. народни представители! Понеже следъ г. Черноокъ нѣкой не понесе думата, смятамъ, че тръбва да отговоря и на една друга негова бележка. Че тръбва да има воененъ съдъ — въ това споръ нѣма; нито той го отрича, нито пъкъ конституцията го запрещава. Всичкиятъ въпросъ е за военната подслѣдностъ, за ширината на дѣйствието на военния съдъ.

Председателъ: Г. Такевъ! Не ще ли бжде по-добре да говорите по този въпросъ, когато дойдемъ да разгледаме респективния членъ отъ закона?

А. Ляпчевъ (д. ср.): Най-добре ще бжде тѣй.

Председателъ: По-хубаво тогава да си кажете мнението.

Донладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. ср.): Г-ла! Това, което ви казахъ, бѣше мнение на комисията. Като изключимъ г. Черноокъ, който по принципъ се обяви противъ военнитѣ съдилища, и г. Косовски, който дойде да слуша и който не харесваше нѣкои работи отъ военно-съдебния законъ, комисията единодушно прие този текстъ на законопроекта.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на войската.

Министъръ генералъ И. Вълковъ: Г. г. народни представители! Вземамъ думата само за да подчертая, че поддържамъ мотивитѣ съ дѣтъ законопроекта и дѣтъно снопѣлимъ мотивитѣ, които докладчикътъ на комисията вамъ представя. Ще дойлия само, въ отговоръ на г. Черноокъ,

че азъ не искамъ никакво реакционно военно правосъдие, а искамъ да се върнемъ на това, което е по-целесъобразно и рационално, и което миналото потвърди, че е такова. Не искамъ също така никакво кастово правосъдие, защото да искамъ кастово правосъдие, то значи да признаемъ, че нашата армия е кастово, съсловна. А вѣмъ е известно, на нѣма защо да го казвамъ, че нашата армия е най-демократичната може би въ цѣлия свѣтъ. Тя се изпълва отъ всички съсловия, и най-много отъ най-беднитѣ класи, като включимъ тукъ и офицери, и подофицери, и войници. Ние не искаме да се дължимъ отъ народа. Армията никога не се е дължила отъ народа. Но азъ искамъ съ този законопроектъ да осигуримъ армията да бѣде напълно годна за да служи на народа. България, особено въ моменти, каквито преживѣва сега, които моменти преживѣва и цѣлото човѣчество, има нужда отъ здрава армия, а тая здравина е немислима, ако не се погрижимъ, ако не вземемъ пенсия мѣрки за поддържане дисциплината и духа въ армията. Това искамъ азъ, това се цели съ този законопроектъ. Дотогава, докогато армии сѣществуватъ, ще има върно законодателство, военно правосъдие. Дай Боже — азъ първиятъ бихъ казалъ — да доживѣе човѣчеството моментъ, когато нѣма да има нужда отъ армии. Тогава нѣма да има нужда и отъ специално военно съдопроизводство.

Колкото се касае до подвига на 9 юний, за който спомена г. Деляновъ, ще кажа, че този подвигъ целише възстановяване и запазване законитѣ на страната, а следователно — и на този законъ, за който сега пиедириме. (Ръкоплѣскания отъ говориститѣ) Заради това азъ поддържамъ законопроекта тѣй, както е внесенъ отъ менъ, съ поправкитѣ, направени отъ комисията въ всичкитѣ му членове, и моля да се приеме. (Ръкоплѣскания отъ говориститѣ)

Председателят: Г-г. народни представители! Ще поставя на гласуване заглавието на законопроекта! Ония от вас, които приемат заглавието на законопроекта, както се прочете, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема!

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. ср): (Чете)

ОТДѢЛЪ I

Сждоустройство.

Председателъ: Които приемат заглавието на от-
делъ I, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Съборнието
понема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете)

Глава I

Общи положения.

Председателят: Които приемат заглавието на глава I, моля, да вдигнат ръка. Болшинство. Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 1 — вж. приложение № 119, Т. I)

Въ буква **б** думитъ „военно окръжии“ се измѣнятъ въ „областни военни“. Изобщо въ всички членове думитъ „военно окръжии“ сдѣланиа ^{сѣ} замѣненъ сѣ думитъ „областни военни“ сдѣланиа.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Николъ Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. ст). (Отъ трибуната) Т. Г. народни представители! Азъ слушахъ съ голямо внимание речта на г. доцента и г. извъншния министъра на войната. Но съмътъ отъ ония, които не разбирахъ значението на армията въ една държава. Напротивъ, считамъ, че особено сега, следъ войнитѣ, положението на България, и въобще, и международно, изисква една здрава и дисциплинирана армия. И ние можемъ да се похвалимъ, че имамъ трудни условия, при които живѣемъ, българското офицерство, на и българскитѣ войникъ, можахъ да състоятъ времената, въ които живѣемъ, за да създадатъ действително една здрава и дисциплинирана армия. Следователно: думитѣ, които ще стирпая отъ трибуната, не поиятъ атенатъ ершу "военната организация, нито разслабине на дисциплината, защото знаемъ, както на всички ни е известно, че армия безъ дисциплина е армия безъ дуна. Армия безъ чинопочитание е една орда. То нбмъ задо азъ тукъ да ви проповѣдвамъ нито пбкжви свободи ершу чинопочитанието, нито пъкъ унишожението на дис-

циплината. Казахъ само тѣзи нѣколко думи, за да се знае, че ако имаме пѣтѣти възгледи, които сѫ противни на възгледитѣ на г. докладчикъ, то не значи, че имаме желанието да разстройваме армията. Напротивъ, имаме желанието да я създадемъ по-силна, по-здрава, за да не допуснемъ въ нея работи, които сѫ се случвали въ миналото, и тѣмъ се това да дискредитираме българската армия. Нека спомена, че шле прекарахме въ войни почти десетъ години, и знаение и за похвала паатъ на българското военно дѣло нека кажемъ, че никога не се явиха такива случаи на неправди, на произволни присѣди, каквито въ военното правосѣдие въ чужбина се случиха и които иматъ още своитѣ послѣдци, както е въ Франция, гдето сега се повдига въпросъ за ревизия на процесъ, въ които сѫ осѣдени войнини хора. За честѣта на българското военно правосѣдие нека кажемъ, че въ България такива присѣди не сѫ се издавали.

Нъкой еъ лъвицата: Има застреляни.

Н. Мушановъ (д. сг): Може да има застреляни за нарушение на военната дисциплина. Азъ говоря за офицери, които са подпадали подъ воененъ съдъ. Досега азъ не зная въ България да се е поискало някаква ревизия, по причина на туй, че военното правосъдие е било произволно — такива случаи не зная. И това ме кара да се гордея, че съмъ въ тая страна, защото зная какви безобразни случаи е създавало чуждото военно правосъдие.

Г. г. народни представители! Въпросът стои така. Не отъ днесъ, а отъ 30 години въ България се е повигавалъ въпросътъ за отдѣлното, чистото военно-правосъдие отъ гражданското правосъдие. Още въ 1902 г., когато г. Данаевъ бѣше министъръ-председателъ, отъ тая трибуна съмъ поддържалъ сѣщото — раздѣлѣнето на чисто военните престѣпления отъ обикновените. По-късно, въ кабинета на г. Малинова се повдигна конституционенъ въпросъ — ще некаме да се разреши въ конституцията въпросътъ за разграничаване на подсѣждността военна и гражданска, великото Народно сѣбрание ще приеме нашия текстъ. И азъ съмъ съгласенъ съ г. докладчика, че така, както е положенъ текстътъ въ закона, той не е антиконституционенъ, защото конституцията, измѣнена въ великото Народно сѣбрание, дава право на обикновеното Народно сѣбрание да си нареди закона така, както то намѣри за добре. Така чл. 111 на Народното сѣбрание ще приеме стария законъ съ общата подсѣждностъ на всички престѣпления, извършени отъ военните лица, или ще отдѣли на една страна чисто военните, както е въ досегашното законодѣтелство отъ 1922 г., за туй законодѣтелство е вѣстенъ, е свободенъ да го направи, безъ да бѣде ограниченъ отъ текста на конституцията.

Според чл. 1 — азъ избрахъ тоя начинъ, по членове-
та повдигамъ въпроситъ и ми се струва, че това практи-
чески е по-целесобразно — ние имаме три вида военни
судилища: полкови сѣдилища, военни области и Военно-
касаціоненъ съдъ. По стария законъ, преди измѣненіето
му въ дружблшко време, тѣзи сѣдилища пакъ сѣмшеств-
ваха. Отъ 1922 г. обаче пасамъ Военни касаціонниятъ сѣдъ-
бъ унищожить. Какви цели е преследвалъ Стамболійски
и тогавашната дружблшка властъ съ неговото унищо-
жение, не зная. За менъ е важенъ другиятъ въпросъ: отъ
практиката, която имаме отъ две години въ страпата, убе-
дихъ ли се военникъ начавшиши на страната и специални-
стятъ особено по военното право, че функционирането на
Върховния касаціоненъ сѣдъ, така както той досега функ-
циониралъ, стѣло разлага арміята, пречи на дисциплина-
ната и е, следователно, една инстѣтуция вредна за
арміята, та ние дължимъ, като членове на Парламента,
да поправимъ едно законодаелство, което действително
въ своитъ резултати е направило едно пакостно дѣло?
И затуй се връщамъ азъ къмъ мотивитъ, по които виж-
дамъ, че сегашното правителство жеме презътъ военния
министъръ да възстанови нашово нѣкъ Военния касаціо-
ненъ сѣдъ, като отбѣли военно-касаціонната инстѣтуция,
съ следующитъ три мотива. Първия мотивъ е, че съ нея
— съ реформата, съ която функциитъ на военно-касаціо-
нната инстѣтуция е възложена върху гражданския Вър-
ховенъ касаціоненъ сѣдъ — се нарушавалъ целостта
на военно-сѣдебната система. Често е нарушавалъ целостта
на една система, това никакъ не е аргументъ, че се
трѣбва Военниятъ касаціоненъ сѣдъ да сѣмшествува, ако
самата система, която е създадена, е порочна. Не е аргу-
ментъ, че трѣбва действително да има цѣлостна система,
ако помѣримъ, че системата, която е цѣлостна, не е
права, ама въ нея единъ факторъ, който трѣбва да се из-
прави. И азъ се питамъ въ какво отношение, ако Върхов-
ниятъ касаціоненъ сѣдъ бѣде касаціонна инстѣтуция,

на дѣлата на военните сѣдилища, ще нарушимъ не системата, а ще нарушимъ едно редовно и сериозно правораздаване, което е нужно за военната дисциплина и за армията? Азъ слушахъ г. Такевъ, който като специалистъ действително съ жаръ и съ голѣма убедителностъ си поддържа гледището. Но въ последно време по този въпросъ се повдигна споръ въ „Отечество“, където пакъ юристи, видни военни, заемали досега военни служби въ правосъдната перархия на военното дѣло, поддържаха тъкмо противното, а именно: че воененъ върховенъ касационенъ съдъ не трѣбва да съществува и посочваха за примѣръ италианския воененъ касационенъ съдъ, въ който има гражданско отдѣление, което разглежда и уголовни дѣла. Така че има практика на континента, където воененъ касационенъ съдъ, съ гражданско отдѣление, разглежда и уголовни дѣла.

Азъ чухъ съображенията на г. докладчика тукъ, който каза, че действително гражданскитъ касационни съдилища не отбавятъ отъ тая специална материя. Г-да! Тъкмо касационната инстанция не разглежда въпроситъ по същество, а ги разглежда само по форма. И когато касационниятъ съдъ разглежда въпроситъ по форма и никогата нѣма да отиде да върши това, което не е негова длъжностъ — да разглежда доказателствата „за“ или „противъ“ виновността, няма касационниятъ съдъ, който е далъ цѣлия си животъ на тази форма, който е служилъ 30 години на тая служба, не е въ състояние винаги да превзехода военния съдия, който е случаенъ, стоятъ е само нѣколко години въ касационното сѣдилище, и да има по-голѣми познания отъ него по въпроситъ, по които ще се произнася? Мене ми се чини, че и г. Такевъ и всички ще се съгласятъ, че военниятъ касационенъ съдъ не ще бѣде по-способенъ и по-подготвенъ да може да разглежда всѣко дѣло отъ гледището на формата. А тъкмо този въпросъ е, който ще бѣде разглежданъ отъ единъ касационенъ съдъ.

Ето защо азъ не намирамъ това за аргументъ, че действително трѣба да се вреди на дисциплината, че тя нѣла да се разстрои, че ние ще стидемъ да нарушимъ чинопочтанието или въобще всичкитъ съществени елементи, които създаватъ дисциплината, ако оставимъ гражданския касационенъ съдъ да бѣде касационенъ съдъ и по уголовнитъ военни дѣла.

Азъ бихъ отишълъ и по-нататъкъ, г. г. народни представители! нека, отъ желание не да бъкамъ, а да поправамъ, да поставимъ единъ специалистъ, единъ военнокасационенъ съдия да заседава непременно въ състава на гражданския касационенъ съдъ, който разглежда дѣлата, и по този начинъ да създадемъ микстъ сѣдилище, където ще има единъ военно-касационенъ съдия съ гражданскитъ съдии, да разглежда дѣлата. Какво ще се постигне съ туй? Най-напредъ ще се постигне икономия — нѣма защо да съществува сѣдилища, отъ които ние нѣмаме нужда. Второ, ще се постигне и единство, което е мотивъ на законопроекта, че трѣбвало да има единство въ тълкуването и въ касационната практика. Тъкмо единство въ касационната практика ще се постигне, когато Върховниятъ касационенъ съдъ разглежда дѣлата. Само тогава той ще може лай-добре да ги разглежда.

Вториятъ аргументъ е за бързината. Казва се въ мотивитъ на законопроекта, че ако военниятъ касационенъ съдъ разглежда специалнитъ дѣла на военнитъ, тогава бързината ще бѣде много по-голѣма, много по-бързо ще се свършватъ дѣлата. Азъ съмъ наклоненъ да приема това сѣждение. Вѣрно е, че военнитъ сѣдилища много по-бързо разглеждатъ дѣлата. Но, зашто ги разглеждатъ по-бързо? Защото иматъ много по-малко дѣла. Естествено е единъ военно-касационенъ съдъ, който има само 50, 60 или 100 дѣла — махваме периода на войнитъ, защото въ него време той имаше много дѣла, тогава цѣлата подложностъ бѣше военна, всичко отиваше въ военно-касационния съдъ — не може да разглежда дѣлата, но въ гражданския касационенъ съдъ съ нахвърляни съ хиляди дѣла беззабавно, защото бѣха мобилизирани сѣдителъ, съ туй се затрудни още повече пътятъ къмъ една нормална работа. Ако се нареди обаче отдѣление при Върховния касационенъ съдъ, съ единъ военно-касационенъ съдия, което да се занимава само съ уголовнитъ военни дѣла, мене ми се чини, че тогава бързината ще може да се достигне, както би се достигнала, ако Касационниятъ съдъ се състоеше само отъ военни съдии. Това е вториятъ аргументъ — за бързината.

Третиятъ аргументъ е, че военнитъ съдии, които не съдятъ, не могатъ да практикуватъ и следователно, не иматъ една по-дълга практика и затова станатъ военни касационни съдии, ще отговарятъ на назначението си.

Г. г. народни представители! Вие сте тукъ повечето адвокати и ще разберете, че този аргументъ нѣма силата да ни убеди, че касационния съдия има по-малка практика по въпроситъ за формата, съ които единствено се занимава като касационенъ съдия, отколкото всѣки воененъ съдия, който ще дойде отъ сѣдилища, гледали дѣла по същество, за да може да се каже, че военниятъ съдия не има по-голѣма практика, билейки касационенъ съдия. Въ това отношение всички трѣбва да бѣдемъ съгласни. Този аргументъ пада самъ по себе си.

Ето защо ако изхвърлите само съображението за цѣлостта на военно-сѣдебната система — че защото сме имали полкови сѣдилища, военно-окръжни сѣдилища, затова трѣбвало да имаме и воененъ касационенъ съдъ — другитъ аргументи, поставени въ мотивитъ на законопроекта като сериозни аргументи за измѣнение законодателството отъ 1922 г. чрезъ въвеждане старата система на отдѣленъ воененъ касационенъ съдъ, ми се чини че не може да се поддържа сериозно.

Г. г. народни представители! Мене ми се чини, че става едно смѣшание между съдъ по същество и съдъ по форма. Аргументитъ, които уважаемиятъ докладчикъ ни казва тукъ за практиката на военни съдии по същество, съ добри. Но въпроситъ по същество въ случая нѣматъ значение. Напротивъ, мене ми се чини, че колкото единъ съдъ е по-чуждъ на въпроситъ по същество, толкова той е по-големъ, по-способенъ да разрешава въпроситъ по форма, както изисква касационната инстанция. И поради това военнитъ съдии, съ тѣзи си познания по същество и съ отношенията си, които иматъ, съ привързаността, която иматъ, ако искате, къмъ организациите, къмъ която се числятъ, ще бѣдатъ по-лоши касационни съдии, отколкото гражданскитъ касационенъ съдия. Ето защо, чини ми се, че тоя аргументъ е въ полза на касационния съдъ, както си бѣше, като, отъ желание да направимъ добро, а не лошо, поставимъ тамъ единъ воененъ касационенъ съдия, който заедно съ гражданскитъ съдии да може да разрешава въпроситъ.

Г. г. народни представители! Интересното е че тия въпроси се пораждатъ сега, следъ войната, когато въ разстояние на десетъ години българскитъ граждани съжителствуваха съ българското офицерство, и армия и народъ станаха една душа. Това, което каза г. министърътъ, азъ го приемамъ, а именно: войнитъ, съ всички нещастия, които тѣ донесоха, създадохъ обща душа на военни и не-военни и тази неприязнь и омраза, която съществуваше между военна и гражданска администрация почти изчезна. Но има и нѣщо друго, което ние придобихме отъ войнитъ; то е, че гражданскитъ съдии получиха една много сериозна преценка отъ страна на войнството, то почна да смѣта, че тѣ съ действително годни да бѣдатъ и военни съдии, защото презъ войната въ всички военни сѣдилища сѣдителъ бѣха граждански лица въ военна униформа. Кой воененъ съдъ не бѣше отъ граждански съдии? Тукъ между васъ може да има десетина души, които съ били военни съдии. Азъ зная, че окръжни и апелативни съдии бѣха въ военни сѣдилища и прилагали военното положение на фронта; зная, че гражданскитъ съдии въ военна униформа бѣха по-строги отъ военнитъ съдии отъ действующата армия.

Нѣкой отъ сговориститъ: Еню Марковски призна въ поминатата камара, че като воененъ прокуроръ е написалъ 100 обвинителни акта, съ които е искалъ смъртно наказание.

Н. Мушановъ (д. ст.): Вѣрно е. Предъ Еню Марковски имашъ честта да плеширамъ въ Зайчаръ и действително той бѣше много строгъ, и азъ му направихъ комплиментъ за това. Но сега, следъ войната, когато се доказа, че гражданскитъ съдии съ действително съдии, които могатъ да разбиратъ назначенето си, билейки въ военна униформа; че знаятъ какво нѣщо е дисциплина, униформитане, че военната организация не е една шега, не е една организация, създадена по калонизъ на нѣкого си, а е необходима, нужна, създадена за отбраната на държавата, мене ми се чини, че да се повърнемъ къмъ стария законъ нѣма да направимъ добре.

Г. г. народни представители! Ако действително военнокасационниятъ съдъ остане така, както е предвиденъ тукъ въ законопроекта, то значи, че и полезността му ще се опредѣли така, както е предвидена въ него. Ако ли пъкъ измѣнимъ състава на военно-касационния съдъ и поставимъ да си остане стария съставъ, или пъкъ предвидимъ само единъ членъ съдия воененъ, то

въ последующитѣ членове, които опредѣлятъ подсѣдността на чисто военнитѣ дѣла и на смесенитѣ, ще видимъ въ какъвъ касационенъ съдъ ще ходятъ.

Нека да кажа, че не съмъ чулъ никой да се противопостави на военнитѣ сѣдилища за чисто военнитѣ дѣла. Мнѣ е, казва г. докладчикътъ, да се подраздѣлятъ кон дѣла сѣ отъ общъ характеръ и кон отъ воененъ. Това е вѣрно, обаче може да се намѣри една граница за подраздѣление. Но какъто и да е тя, съществуването на военнитѣ сѣдилища никой не оспорва. Въпросътъ е каква компетенция трѣбва да имъ дадемъ. Мене ми се чини, че ако оставимъ военно-касацiонния съдъ както е сега, съ единъ воененъ съдня, трѣбва да го оставимъ за офицер дѣла, които ще бѣдатъ подсѣдни на военнитѣ окръжни сѣдилища, а тѣ ще бѣдатъ, по моего разбиране, само дисциплинарни дѣла и дѣлата, които сѣ свързани съ служба. Тогава всички други дѣла, макаръ извършени отъ военни, ще трѣбва да отидатъ въ Върховния касационенъ съдъ. Въ такъвъ случай, азъ бихъ казалъ на г. докладчикъ, че тѣй подраздѣлени дѣлата, дѣлата на военнитѣ за чисто военни престѣпления ще се толкова много намалятъ, че съмъ убеденъ, какво касационното отдѣление специално за тия дѣла ще работи много бързо и ще можемъ да удовлетворишъ действително желанието, изказано отъ г. докладчикъ, военнитѣ дѣла да се движатъ бързо, защото тѣ не могатъ да се движатъ съ години и съ месеци, както гражданскитѣ. Въпросътъ за компетенцията е свързанъ съ въпроса за състава на военно-касацiонния съдъ. Щомъ опредѣлимъ тѣй, както казвамъ азъ, компетенцията на военния касационенъ съдъ, увѣрявамъ ви, г. докладчикъ, че дѣлата ще се намалятъ на 200—300, а едно отдѣление съ толкова дѣла ще има възможность бързо да издава присѣдитѣ.

Затуй, азъ правя следното предложение: За чисто военни дѣла, подсѣдни на военнитѣ сѣдилища, Касацiонния съдъ се състои отъ двама касационни съдъни и единъ воененъ съдъни съ юридическо образование отъ военното ведомство. Всички други дѣла отъ общъ порядъкъ, извършени отъ военни лица, ще бѣдатъ отъ компетенцията на Върховния касационенъ съдъ, както е било досега.

Председателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. ст.): Г. г. народни представители! За да не се изгуби, така да се каже, посоката, въ които би трѣбвало да се водятъ дебатитѣ, азъ искамъ веднага да отговоря на г. Мушановъ, защото виждамъ, че има едно недоразумение. Г. Мушановъ признава, че военното правосѣдие трѣбва да бѣде бързо и заради това предлага чисто военнитѣ дѣла да се гледатъ отъ едно отдѣление на Върховния касационенъ съдъ съ единъ воененъ юристъ. Едно военно лице може да извърши престѣпление по службата, както и престѣпление по общия наказателенъ законъ; за честта, въ която служи, еднакво важно е както присѣдата, съ която е осѣденъ за нарушение на военно-наказателния законъ, да бѣде по-скоро утвърдена, така и присѣдата, съ която е осѣденъ за нарушение на общия наказателенъ законъ. Утвърждаването на присѣдата е важно. Казахъ, че не можемъ да търпимъ въ армията висши присѣди. Отъ статистиката, която давамъ, се вижда, че въ Касацiонния съдъ присѣдитѣ на военнослужащитѣ лица по какъто и да било престѣпление, стоятъ съ години вследствие на това, че тамъ има много работа, а това ще се избѣгне чрезъ една специална касационна инстанция.

Н. Мушановъ (д. ст.): Туй не е въпросъ на принципъ. Ще предвидимъ гражданскитѣ сѣдилища да се прознасятъ по дѣлата на военнитѣ лица въ срокъ отъ единъ месецъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. ст.): Какво значение ще има, ако военниятъ юристъ отиде тамъ да заседава, а не въ естествено си мѣсто? То е все сѣщото, но ние ще се върнемъ, както казахъ, къмъ она бавенъ процесъ, който имаме сега.

Г-да! Искамъ да ви обърна вниманието върху другъ единъ фактъ. Въпросътъ за подсѣдността се смѣсва съ законитѣ, които се прилагатъ. Ние не предлагаме за военнослужащитѣ специаленъ наказателенъ законъ; за тѣхъ остава какъ общия наказателенъ законъ и всичката тая опасность, която виждатъ пѣкои, че военнитѣ сѣдилища ще прилагатъ за военнитѣ служащи пѣкави други наказания, на които не сѣ подложени изобщо всички български граждани, не съществува.

Н. Мушановъ (д. ст.): Никой не е казалъ това пѣщо. Противното е вѣрно: въ военно-наказателния законъ има специални наказания за военнитѣ служащи.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. ст.): Вѣрното е, че ще се прилага единъ законъ, само че пѣма да се прилага отъ гражданскитѣ сѣдилища, а отъ военнитѣ, поради ония съображения, които казахъ и поради бързината, съ която се движатъ процеситѣ въ военнитѣ сѣдилища.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Косовски.

Г. Косовски (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Предложения на усмотрението на Народното представителство законопроектъ е отъ особена важность и отъ особено значение. Поради туй той изисква и сериозното внимание на народното представителство. Преди всичко, голѣмото значение и важность на този законопроектъ се състои въ това, че той не е пѣщо ново, не е пѣщо непознато както за българското общество, така и за българската армия. Законопроектътъ въ тая форма, въ която той се внесе въ това Народно събрание е военно-сѣдебния законъ, който е действувалъ непрекъснато отъ 1889 г. до 1922 г. По неговитѣ предписания до 1922 г. е раздавано военно правосѣдие въ нашата страна. Ние, нашата група, естествено не сме били и не можемъ да бѣдемъ противъ армията, защото, както призна г. военниятъ министъръ, тя се компетентува въ голѣмата си частъ отъ осемнитѣ маси, отъ работнитѣ маси, отъ бедния народъ, който ние представляваме. Не сме така сѣщо и противъ военнитѣ сѣдилища, но ако вземамъ думата по тая въпросъ, то е да оспоря правото да се внесе тая законопроектъ, който не е нищо друго, освенъ възкресяване на единъ законъ, който е действувалъ дълго време въ нашата страна и който е далъ само лоши резултати. Имаме само лоши сѣменни отъ това правосѣдие, раздавано по силата на тая законъ. Не безъ много е повдигнатъ много рано, много отдавна, още преди 1902 г., единъ голѣмъ и неудържимъ повикъ въ цѣлото българско общество срещу широката подсѣдностъ на военното правосѣдие у насъ. Въ 1902 г. въ Камарата била внесена една интерпелация отъ Найчо Паковъ за ограничаване на военната компетенция: по възможность да се стесни широката подсѣдностъ на военнитѣ сѣдилища. Военниятъ министъръ по онова време е намѣрилъ само единъ аргументъ, само едно оръжие, съ което е могълъ да брани съществуващия тогава законъ — сѣщия тая, който днесъ искате на нова смѣтка да възобновявате. Той е казалъ: „Компетенцията на военнитѣ сѣдилища е уредена отъ конституцията — чл. 72, и следователно, тѣхната подсѣдностъ не може да се ограничи, съ интерпелации, а трѣбва едно велико Народно събрание да каже своята дума, да измѣни конституцията“. И ние виждаме по нататъ въ XIV-то обикновено Народно събрание на нова смѣтка да се налага тая въпросъ вследствие желанието на цѣлия народъ, на цѣлото общество, изразено чрезъ неговитѣ представители по онова време, въ лицето на всички политически партии безъ изключение. Значи имало е достатъчно важни причини и основания, които сѣ заставили както Народното събрание въ 1902 г., така и XIV-то обикновено Народно събрание да се занимаватъ съ тая въпросъ и да решатъ измѣняването на чл. 72 отъ конституцията. Е, добре, ако преди много години вследствие на единъ силенъ и основателенъ повикъ въ обществото срещу военното правосѣдие, раздавано по силата на она законъ, който тогава е съществува въ — който е сѣщия тая, когото сега внасяте — се е наложило да се измѣни чл. 72 отъ конституцията, азъ питамъ: правъ ли е г. докладчикъ, когато казва, че този законопроектъ ни най-малко не противоречи на конституцията — именно на чл. 72? Напротивъ, той дори отиде по-нататъкъ и каза: „чл. 72 отъ конституцията е оставилъ широки врати на обикновеното Народно събрание да разшири компетенцията на военнитѣ сѣдилища“. Не е истина. По-рано компетенцията на военнитѣ сѣдилища е била по-широка, именно до тия граници, въ които тя се иска днесъ да бѣде разширена и V-то велико Народно събрание я ограничавало. Следователно ние не можемъ да се върнемъ назадъ, ние не можемъ да възобновяваме онова, което е имало по-рано, до V-то велико Народно събрание, а сте длѣжни по силата на чл. 72 отъ конституцията да стесните, да ограничите тая военна подсѣдностъ.

Съ сѣщитѣ мотиви, вложени въ този законопроектъ и съ сѣщитѣ аргументи, съ които г. докладчикъ си служи днесъ, за да защити тая законопроектъ, въ XIV-то обикновено Народно събрание, както и въ V-то велико Народно

съборение, е защищавал военни съдебни закони, когато е бил атакуван от всички политически партии били изключени. Тия мотиви и съображения, обаче, тогава са паднали и чл. 72 от конституцията е бил измѣнен въ смисъла, че се ограничава военната подсѣдност.

Пръв впечатление почти пълното тождество на мотивите, които се срещат въ днешния законопроектъ, съ ония мотиви, съ които велики оратори въ V-то велико Народно събрание, съ защищавали военно-съдебния законъ. Единъ отъ тия мотиви, вложенъ въ тоя законопроектъ е: силна армия има, когато има дисциплина; дисциплината се поддържа съ наказания; а наказанията се упрѣжжаватъ отъ военните съдилища — единъ мотивъ, съ който азъ не мога да се съглася по простата причина, че едно военно правосѣдие може да упражнява влияние само върху една незначителна частъ отъ армията — ония, които е въ казармата, но не върху цялата армия. Колкото и строги наказания да прилагатъ военното правосѣдие, то ще държи подъ своите юмруци една пена армия — сега има 10 или 15 хиляди души войници, а въ миналото имаше 40 до 50 хиляди души, които се намираха подъ юмрука, подъ угрозата на военния съдъ, подъ угрозата на големите наказания, които можеха да се наложатъ. Но вие видѣхте, въ миналите войни които водихме, че не излизало да в юмруци, само тия хора, които бѣха въ казармата и които още помѣхъ и военните съдилища и дисциплината, но излизало една милионна армия, излизало старци, които отидоха да се биятъ на фронта и които създадоха Буляръ, където се биха по-възрастни отъ 60 години даже, които не познаваха нито воененъ съдъ, нито неговите наказания, но това не имъ попречи да създадатъ най-величавата страница въ военната ни история. Тия хора извършиха героични дѣла не за това, защото се намираха подъ угрозата на единъ воененъ съдъ, който ще ги накаже, а защото имаха единъ, единъ, единъ великъ стимулъ, който ги движеше — съзнанието, че се борятъ и мратъ за свободата на поробенъ съградоиници. Както имаха това съзнание и въ 1885 г., че отечеството е въ ролята на нападнато, че отечеството е въ опасност и трѣбва да се отбранява. Тогава никой не мислеше, че ако не отиде да се бие, ще бѣде наказанъ отъ военните съдилища. Всеки отиваше на фронта, за да защитава своето отечество — защото не отъ страхъ отиваха войниците да се биятъ. Трѣбва да се извика у войника съзнанието за оная великъ дългъ, който той има като войникъ — да защитава отечеството. Отъ това съзнание трѣбва да се движатъ войниците, а не отъ страхъ, че ще бѣде наказанъ. Съзнанието, че трѣбва да се защитава отечеството въ случай на нужда, трѣбва да го има въ всякой гражданинъ.

Прави ми впечатление още първиятъ мотивъ тукъ. Казва се: „Опората на държавата срещу външни врагове и вътрешни смутители на реда, и нарушителитъ на правата на обществото и гражданина“. Г. г. народни представители! Мене ми се струва, че дие бихме измѣнили армията отъ нейното високо назначение, ако пристъпимъ съ съзнанието, че тя има еднакъвъ за дългъ, както да брани отечеството отъ външни врагове, така и да го брани или да се бори съ смутителитъ на вътрешния редъ, или съ посягачитъ на правата на гражданина.

И. Хрелопановъ (д. сг): Браво, браво!

Г. Косовски (з): Моля Ви се, позволете да изкажа гледището си. — Всеки единъ вътрешенъ смутъ, всеко едно вътрешно посягачество на правата на гражданина, не може да не носи единъ партизански или партиенъ колоритъ, и въ всяка една намѣса на армията въ такава една борба, тъй да се каже, ще намали нейното достойнство или нейната способностъ за оная прѣка задача, която има, тя става вече партизанска армия, днесъ ще служи на една властующа партия, утре на друга, а такава армия не е армия.

Х. Цаневъ (д. сг): Вие я напразихте партизанска съ искане декларация отъ офицеритъ. На-ли вие изгонихте всички ония офицери, които действително искаха да бѣдатъ на мѣстото си, и оставихте тия офицери, които ви даваха партизански декларации?

И. Тодоровъ (д. сг): Г. Косовски! Когато се разграбватъ магазини по улицитъ, армията може ли да се намѣси?

Г. Косовски (з): Не! За такава целъ имате жандармерия, имате полиция. Никакви декларации не съ искани отъ офицеритъ. Това нѣщо се опроверга. Ако е имало уволнение на офицери, то е било по разбрането на ония, които сѣм ги

уволнили; намѣрили сѣ по-достойни, по-години офицери. Вие днесъ уволнявате единъ и ги замѣствате съ други поради убеждението ви, че поставяте по-достойни хора на мѣстото на негоднитъ.

Т. Теодоровъ (д. сг): Вие търсѣхте преданни!

Х. Хрелопановъ (д. сг): Дружитъ да даватъ удостоверения на офицеритъ, дружитъ да бѣдатъ началници на българската войска — туй бѣше вашата политика.

Г. Косовски (з): Пѣма такава нѣщо.

И. Тодоровъ (д. сг): Ами ядрата?

Г. Косовски (з): Вследствие на това измѣнение на чл. 72 на конституцията въ 1911 г., въ 1922 г. XIX обикновено Народно събрание създаде единъ законъ, който е съобразенъ съ духътъ на това предписание на конституцията — да бѣде ограничена военната подсѣдностъ. Защото всяка борба до и въ V-то Народно събрание се е свеждала къмъ едно: да се взематъ престъпленията отъ общъ уголовенъ характеръ и, доколкото тѣ не сѣ свързани съ изпълнение на воинския дългъ и воинската служба, да се предадатъ на общите граждански съдилища. По тоя начинъ се запазва и единството между народа и армията. Защото колкото и да твърдите вие, че по този начинъ не изкаете армията отъ народа, очевидно е, че вие свършено я касаете и я връщате въ онова време, преди 20 години, когато тя, а особено офицерството, бѣха отчуждени отъ народа. Недейте връща ония времена, когато единъ офицеръ за туй, защото му искали да плати обувката, който му загарчили на вересия, убива обувчаря, понеже му била нахвърлена офицерската честь, и военниятъ съдъ го оправдава или бива съвсемъ леко наказанъ.

И. Хрелопановъ (д. сг): Това не е вѣрно, г. Косовски. Посочете единъ фактъ поне. Недейте клевети доблестнитъ хора, които България е създавала въ лицето на армията.

Г. Косовски (з): Ще ви посоча.

И. Хрелопановъ (д. сг): Посочете, недейте голословно.

Г. Косовски (з): Офицеръ удря единъ шамаръ на една жена на ул. „Търговска“ и бива оправданъ. Фактъ ли е това?

И. Хрелопановъ (д. сг): Не! Ви е срамъ! Малко е да говорите това въ Парламента.

Г. Косовски (з): Моля ви се, азъ ще ви цитирамъ и ще ви посоча тукъ факти.

И. Хрелопановъ (д. сг): Посочете факти.

Г. Косовски (з): . . . които сѣ цитирани отъ трибуната на Великото народно събрание отъ хора, които сега стоятъ тукъ на министерската маса, и вследствие на туй не искамъ да ги цитирамъ, но недейте ме опровергава. Това сѣ факти.

И. Хрелопановъ (д. сг): Кажете кой обувчаръ е убитъ съ офицеръ? На това ми отговорете, а не дѣйте бѣга отъ въпроса.

Г. Косовски (з): Моля ви се, недейте ме кара да ви чета тѣзи работи, защото не ми е приятно.

Председателъ: Г. Косовски! Отклонихте се много отъ въпроса. Освенъ това говорите повече отъ 20 минути. Моля, свършете.

В. Георгиевъ (д. сг): Г. Косовски! Най-хубаво е да не говорите тия работи.

Г. Косовски (з): Защо да не се говорятъ?

Д. Мангъровъ (д. сг): Защото често пѣти говорите само глупости.

Г. Косовски (з): Вследствие на това въ 1922 г. се създава единъ законъ, въ който, като го прочетете, ще видите какъ точно сѣм определени и фиксирани всички ония

действия, които могат да бъдат извършени от един военен човѣкъ, въ връзка съ службата, подчинението, чинопочитанието, неизпълнението на заповѣди и т. н. и тѣ оставатъ подъ ведението на военнитѣ сѣдилища. Сега вие искате да възобновите стария законъ. Вие искате сега, както ви се приведе примѣръ, за фалшифициранъ подписъ на полица, или за единъ скандалъ, станалъ въ една кръчма, да изпратите военния заедно съ гражданина предъ военния сѣдъ. Това не може да бъде, съ това не можемъ да се съгласимъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): За престѣпления съ граждански лица, дѣлата отиватъ въ гражданския сѣдъ.

Г. Косовски (з): Вие на много мѣста правите изключение, г. Такевъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Нѣма изключения. За престѣпления съ граждански лица, дѣлата отиватъ въ гражданския сѣдъ. Невидите изпачава.

Г. Косовски (з): Г. г. народни представители! Понеже г. председателятъ ми обръща внимание, че времето ми изтича, азъ ще се сира на последната инстанция — Военно-касаціонния сѣдъ. Вѣрно е, че следъ закриване на Военно-касаціонния сѣдъ около 2.200 или 2.300 дѣла са били предадени на Върховния касаціоненъ сѣдъ, но въ тия дѣла са влизали и една голѣма частъ отъ стачнитѣ дѣла, които са амнистирани. Това са предаденитѣ дѣла на времето. За бавността при разглеждането дѣлата въ гражданскитѣ сѣдилища азъ няма да говоря. Има дѣла, които се разглеждатъ отъ гражданскитѣ сѣдилища по-бързо, понеже са отъ по-другъ характеръ — както бѣха дѣлата по закона за стопански грижи и обществена предвидностъ — и има една клауза въ закона, която казва въ две седмици или въ месецъ дѣлата да бъдатъ насрочени и разглеждани. Сѣщата история може да стане и тукъ, безъ да прибягваме къмъ възобновяване на военно-касаціонната инстанция, която донася двойственостъ въ тълкуваната и разбиранията на законитѣ въ страната. Военнитѣ закони, недейте смѣта, че по-добре ще се тълкуватъ, по-добре ще се разбиратъ и по-добре ще се пазятъ, отъ една отдѣлна висша военна инстанция, откозкото отъ Върховния касаціоненъ сѣдъ, когато се касае за престѣпления отъ общъ уголовенъ характеръ. За да се види, дали има смисълъ да се възобновява военната касаціонна инстанция или не, азъ тукъ имамъ нѣкои сведения, които ще ви цитирамъ. За първото шестмесечие на 1922 г. при Софийския воененъ сѣдъ са образувани 286 дѣла, значи срѣдно на месецъ по 30 дѣла; при Пловдивския воененъ сѣдъ — 120 дѣла, срѣдно на месецъ по 25 дѣла; при Русенския воененъ сѣдъ — 208 дѣла, срѣдно на месецъ по 40 дѣла. Това е за шестмесечие, а за една година вие ще имате образувани въ военнитѣ сѣдилища около 1.200—1.300 дѣла. Това е било презъ първото шестмесечие на 1922 г. при широката подсѣдностъ на военнитѣ сѣдилища, тогава, когато закона отъ 1922 г. още не бѣше влѣзналъ въ сила, за да ограничи компетенцията на военнитѣ сѣдилища по отношение на маса престѣпления. Образувани дѣла за второто шестмесечие на 1922 г., следъ намаляването на подсѣдността на военнитѣ сѣдилища, вие имаме: при Софийския воененъ сѣдъ — 142 дѣла, средно 32 дѣла на месецъ; при Пловдивския воененъ сѣдъ — 106 дѣла, средно 22 дѣла на месецъ; при Русенския воененъ сѣдъ — 511 дѣла, заедно съ стачнитѣ, средно 122 дѣла на месецъ. Презъ 1923 г. вие имаме новообразувани дѣла по силата на закона отъ 1922 г. съ ограничената компетенция на военнитѣ сѣдилища: при Софийския воененъ сѣдъ 255 дѣла, срѣдно 21 дѣла на месецъ; при Пловдивския воененъ сѣдъ — 291, срѣдно по 25 на месецъ; при Русенския воененъ сѣдъ — 150 дѣла, срѣдно на месецъ по 13, или годишно по намалената подсѣдностъ на военнитѣ сѣдилища ще постѣпятъ 600—700, максимумъ 800, турете ги 1.000 дѣла. Всички тѣзи дѣла не отиватъ въ касаціонната инстанция. Въ нея ще отидатъ около 150 дѣла максимумъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Значи има касаціонна инстанция. Съставътъ ѝ не е важенъ.

Г. Косовски (з): Съставътъ е важенъ, защото преобладава елементътъ на гражданскитѣ сѣдини, г. Такевъ, а вие искате сѣдъ само отъ офицери.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Все юристи.

Г. Косовски (з): Ние ви казваме: ние имаме една върховна касаціонна инстанция, тамъ ще отиватъ всички тѣзи дѣла, дайте единъ воененъ юристъ, който има цензъ за касаціоненъ сѣдия, и работата ще се свърши и ще бъде много добре.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Значи едноличенъ съставъ.

Г. Косовски (з): Какъ едноличенъ?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Единъ като е, какво ще прави?

Г. Косовски (з): Ами другитѣ, гражданскитѣ сѣдини, не са ли сѣдини?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Казвамъ, единъ ще заседава въ отдѣлението. Отдѣлението ще гледа отъ време на време военни дѣла. Ти не можешъ да го занимавашъ само съ военни дѣла.

Г. Косовски (з): Тѣй както е предвидено въ законопроекта, съставътъ на сѣда за чисто военни престѣпления се състои отъ единъ юристъ и двама строеви офицери. Нами така?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Ние искаме да се извематъ дѣлата отъ Касаціонния сѣдъ, не защото той не е компетентенъ, но защото не е бързъ, г. Косовски. Касаціонниятъ сѣдъ е компетентенъ да разглежда и военни процеси, но не действува бързо. Ние пушаме войницитѣ

отъ главнитѣ отдѣления на Върховния касаціоненъ сѣдъ да се придаде и единъ воененъ юристъ съ цензъ за Касаціоненъ сѣдия, който да осветлява по известни въпроси гражданскитѣ касаціонни сѣдини, които споредъ вашето мнение, много слабо разбирали да тълкуватъ военния законъ — това ще бъде най-добре. При тази малка численостъ на дѣлата, при едно отдѣление повече въ Върховния касаціоненъ сѣдъ и ако вие прокарате клауза въ закона, че на военнитѣ дѣла се дава спешностъ, вие нѣма да имате нито бавностъ, нито различие въ тълкуването на единъ или другъ законъ. Ние смѣтаме, че армията действително е пародна. Тѣлния народъ има единъ Върховенъ касаціоненъ сѣдъ и когато народътъ се милитаризира, става войнскъ и воененъ, ние мислимъ, че пакъ тази висша сѣдебна инстанция трѣбва да бъде единичката въ нашата малка държава.

Не е истина и онова, което се каза преди малко, че вредъ е било така и че отъ дѣдо Адамово време било така, както сега се иска да се установи. Това ние сме го везли отъ чуждитѣ държави въ миналото. Въ нашия животъ, обаче, отъ 30 години насамъ се оказа, че това чуждо, което сме копирали отъ Франция, Англия и Германия и не знаемъ откъде си, даде лоши, печални резултати за армията.

Н. Рачевъ (д. сг): Това не е вѣрно. Голѣмъ мошеникъ си, помъ говорини, че е дало лоши резултати за армията.

Г. Косовски (з): Та не трѣбва твърде много да ни блазни, че въ странство било тѣй. У насъ това чуждо законодателство се оказа не добро, тѣй както много работи, които вземаме отъ чужбина и ги присаждаме у насъ, се указаха недобри. Не въ всички държави има Военно-касаціоненъ сѣдъ. Въ Италия напр. като касаціонна инстанция съществува главенъ воененъ касаціоненъ сѣдъ. Той съществува, но азъ ви питамъ, питамъ и г. докладчика: такъвъ ли е този воененъ касаціоненъ сѣдъ, какъвто вие го предвиждате тукъ? Не е такъвъ. Тамъ вие имате за председателъ единъ воененъ, имате и осемъ сѣдини. Отъ тѣзи осемъ сѣдини трима са военни, трима патски сѣдини и давамъ председатели на отдѣления отъ апелативнитѣ сѣдилища. Илюстъ това имате петъ допълнителни сѣдини, отъ които двама военни и трима граждански. Това е главната военно-касаціонна инстанция въ Италия.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Значи има касаціонна инстанция. Съставътъ ѝ не е важенъ.

Г. Косовски (з): Съставътъ е важенъ, защото преобладава елементътъ на гражданскитѣ сѣдини, г. Такевъ, а вие искате сѣдъ само отъ офицери.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Все юристи.

Г. Косовски (з): Ние ви казваме: ние имаме една върховна касаціонна инстанция, тамъ ще отиватъ всички тѣзи дѣла, дайте единъ воененъ юристъ, който има цензъ за касаціоненъ сѣдия, и работата ще се свърши и ще бъде много добре.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Значи едноличенъ съставъ.

Г. Косовски (з): Какъ едноличенъ?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Единъ като е, какво ще прави?

Г. Косовски (з): Ами другитѣ, гражданскитѣ сѣдини, не са ли сѣдини?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Казвамъ, единъ ще заседава въ отдѣлението. Отдѣлението ще гледа отъ време на време военни дѣла. Ти не можешъ да го занимавашъ само съ военни дѣла.

Г. Косовски (з): Тѣй както е предвидено въ законопроекта, съставътъ на сѣда за чисто военни престѣпления се състои отъ единъ юристъ и двама строеви офицери. Нами така?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Ние искаме да се извематъ дѣлата отъ Касаціонния сѣдъ, не защото той не е компетентенъ, но защото не е бързъ, г. Косовски. Касаціонниятъ сѣдъ е компетентенъ да разглежда и военни процеси, но не действува бързо. Ние пушаме войницитѣ

отъ казармата, които сж извършили престъпления, безъ да сж изтърпѣли наказанията, и, следователно, наказанията нѣматъ ефектъ.

Г. Косовски (з): Г. Такевъ! Достатъчно е да признаете, че Върховниятъ касационенъ съдъ съ достоинство може да извършва тия функции, които вие искате да възложите на единъ Главенъ воененъ касационенъ съдъ. Вие намирате, че единичниятъ дефектъ е въ бавността на Върховния касационенъ съдъ. Това е една болка, която най-лесно може да се лѣкува; потребенъ е само единъ членъ въ закона, въ който да се предпише спешностъ за военниятъ дѣла. Но азъ ви казвамъ: недейте я лѣкува съ мѣрката, която вие препоръчвате, защото съ тая мѣрка вие целите да откъснете армията отъ народа, а това нито можете да го направите, нито е желателно да се направи отъ когото и да било.

Ето защо ние мислимъ, че не бива да се възстановява отново Главниятъ воененъ касационенъ съдъ. Всекаква мисълъ за такава инстанция трѣбва да се изостави, както и да не се разширява подсъдността на военниятъ съдилища повече отъ това, което конституцията въ чл. 72 позволява.

Председателъ: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Р. Маджаровъ: Г. г. народни представители! Каза се, че настоящиятъ законопроектъ е антиконституционенъ. Азъ се питамъ: въ какво се състои неговата антиконституционностъ? Има ли повеление въ конституцията, което да запрещава военниятъ съдилища като органъ на военното правосъдие, за да се смѣта, че изработването на военно-сѣдебенъ законъ съставя нарушение на положително постановление на конституцията, въ който случай ние можемъ да сметемъ, че този законопроектъ е антиконституционенъ и, като Народно събрание, да го отхвърлимъ? Такова постановление, обаче, въ нашата конституция нѣма. Каква е била историята на борбата противъ военното правосъдие у насъ, това заради насъ днесъ нѣма абсолютно никакво значение предъ положителния текстъ, който съществува въ чл. 72 отъ днешка действащата конституция. Въ чл. 72 отъ днешка действащата конституция е казано, че съ особенъ законъ ще бѣде разграничено кои криминални дѣла, кои престъпления, извършени отъ военнослужащи на действителна служба, да бѣдатъ предадени на военниятъ, и кои на гражданскитъ съдилища. Това законопроектътъ го разрешава. И днесъ може да става между насъ въпросъ само за това, дали абсолютната компетентностъ на военниятъ съдилища и за обикновени нарушения въ днешъ предвидения проектъ е необходимостъ, или могатъ да бѣдатъ изети, както казва г. Чернооковъ, известни деяния, които по единъ или другъ начинъ нѣматъ абсолютно никаква връзка съ лицето като военнослужащъ. Но този въпросъ ще дойде при разглеждането на други членове, а по чл. 1 и по първата глава принципиално не може да бѣде повдигнатъ. Само трима — четворица отъ присъствающитъ тукъ днесъ бѣха въ великото Народно събрание. Тамъ се сложи въпроса да се разграничи военното правосъдие отъ гражданското правосъдие, и колкото и да ставаха дебати, които г. Чернооковъ цитира, колкото и много примѣри да бѣха дадени, колкото и да имахме *défaillance*, както казватъ французитъ, колкото и да бѣхме хора, които подъ тежестта на едни и други факти си промѣняватъ убежденията, ние въ великото Народно събрание не можахме да изработимъ една формула, която да може да разграничи военното отъ гражданското правосъдие. Защото, г. г. народни представители, материята е сложна и деликатна, колкото и на проститъ умове тя на пръвъ погледъ да се показва като една материя проста за разрешение. Ней не можах да я разрешатъ и европейскитъ законодателства. Макаръ и въ днешния день да се цитира заявлението на Галифе, който разстрелваше въ време на Парижката комуна коммунисти, въпросътъ за разграничение на военното правосъдие въ Франция не се разреши; закони не бидоха гласувани нито при генералъ Андре, нито въ днешния день. Толкова е трудна материята за военното правосъдие, че една Франция, която иска да се самоохранява и която може отъ днешнитъ си неприятели да се самоохранява съ една силна и добре организирана армия — както ни показва войната, както и днешка събитията ни показватъ — нѣма даже военно правосъдие въ смисълъ, въ каквато ние го имаме при стария законъ и, ще кажа, въ каквато ще го имаме и при сегашния законопроектъ. Тамъ има комисия, назначавана отъ правителството, въ която и

прокурорътъ и съднитъ, които се произнасятъ, сж военни чиновници; и инстанциитъ имъ по сжщество и по форма сж съшитъ.

Връщамъ се обаче пакъ на това, което казахъ — че въ великото Народно събрание не можахме да дойдемъ до конкретно различие на това, кое е военно и кое е гражданско правосъдие. Ораторитъ, които бѣхме тамъ — пѣкоу които и днесъ присѣствуватъ тукъ, като г. Теодоровъ, г. Влайковъ, г. Буровъ, г. Вазовъ, пѣколко души, — не можахме да ги разграничимъ. Не можа, г. г. народни представители, да ги разграничи и комисията, назначена следъ това отъ правителството, въ която влизаха съдили отъ Върховния касационенъ съдъ, които отъ насъ ораторитъ въ великото Народно събрание дойдоха да взематъ фетва. Ние имахме общитъ положения: да имаме добро военно правосъдие, да имаме безпристрастно правосъдие, да бѣде то бързо и да задоволява главната целъ на всѣка една армия, лаборна или пенаборна, временна или вѣчна — да има въ нея дисциплината, но не можахме да ги изразимъ въ конкретна форма; този въпросъ не се разреши до 1922 г.

Затова азъ ви моля, г. г. народни представители, да не се увеличаватъ да считаме по шаблонъ, че предложениятъ законопроектъ, щомъ е за военно правосъдие, той е вече антиконституционенъ. По конституцията съществува българска армия. И армия има навсѣкжде. Щомъ има една постоянна армия, па ако щете и милиционна, както е въ Швейцария, деянията и трѣбва да бѣдатъ разглеждани у самата нея.

Д. Ньорчевъ (п. л): Самата армия е конституционенъ институтъ.

Министъръ Р. Маджаровъ: Щомъ тия деяния иматъ специаленъ характеръ, колкото една държава и да иска да създаде общо правосъдие, не може да ги изведе отъ войската. И дие, българитъ, действително навремето по известни съображения най-напредъ искахме да изземемъ компетенцията на военниятъ съдилища.

Г. г. народни представители! Азъ вѣрвамъ, че въ есенната сесия ще се срещнемъ по въпроса за тѣй нареченитъ специални съдилища, къмъ които днесъ въ Европа при бѣгватъ. Ние имаме архангъзмъ отъ специални съдилища въ други области, които повече засѣгатъ нашия граждански животъ, нашитъ семейни и други отношения, отколкото военното правосъдие. Ние имаме да разрешаваме единъ другъ въпросъ; той е: да не отнемемъ на армийата органа, който ще запазва нейната дисциплина и ще установява права, но да изземемъ отъ военното правосъдие гражданитъ. И тамъ е нашата пледоария, която се смѣсва тукъ, по чл. 73 отъ конституцията. Нашето военно правосъдие е било атакувано, г. г. народни представители, не затуй, защото сж се скарали напр. на ул. „Леги“ единъ офицеръ и единъ гражданинъ и офицерътъ, като е билъ съденъ отъ воененъ съдъ, по единъ или другъ начинъ, му е било наложено отъ този съдъ малко или голѣмо наказание — имаме примѣри въ правосъдието, гдето най-виши началници още при стария законъ да сж били изхвърляни отъ армията и да сж били наказвани — но ние сме се възмущавали и борили противъ военното правосъдие, защото военното правосъдие, бидейки недостатъчно компетентно за да познава нашитъ вътрешни граждански нужди, е било натоварвано да раздава правосъдие. Тамъ е било злото. И затуй ние имаме и процеса на Каравелова, където военниятъ съдилища не трѣбваше да сждатъ, и процеса на убийцитъ на Петкова, където нѣмаше защо военно правосъдие да се раздава. И, ако искате да знаете, правосъдната действителностъ на управлението на покойния министъръ-председателъ Стамболийски бѣше такава, че всичкото правосъдие, освенъ нѣколко граждански дѣла, останали за разглеждане отъ граждански мирови съдилища, бѣше възложено на военнитъ съдилища: тамъ бѣше чл. 4, тамъ бѣха стачкитъ, тамъ бѣха кражбитъ, тамъ бѣха всичкитъ сложни нарушения, които всѣко едно гражданско обществено има, докогато презъ м. декември 1922 г. се каза: ние си постигнахме целта — стига вече; дайте да разграничимъ правосъдието, дайте да не връщаме тази опасностъ.

Но, г. г. народни представители, военното правосъдие ли е виновно или е виновна българската войска за тѣй работи? Ние, политическитъ хора въ България, които не можемъ да си опредѣлимъ гражданскитъ права и задължения, ние, които въ нашитъ борби не можемъ да знаемъ кое е крайно необходимо и кое е умѣрено и въ кой пътъ да вървимъ, ние въ борбата за самоизтреление между себе си призоваваме военнитъ хора да дохождатъ да се бържатъ

въз напътитъ граждански отношения, правимъ ги единъ инструментъ на партизанска гражданска политика, която, като съзнателни граждани, ще трѣбва да се боримъ на утрешния денъ, за да бъде премахната отъ българската действителностъ. Затова тия примѣри, които се цитираха тукъ, азъ ги изслушвахъ внимателно и, ръководимъ отъ добро чувство, азъ моля Народното събрание, когато гласува днесъ военно-сѣдебния законъ, да не ги взема въ съображение, защото тѣ ни водятъ къмъ кривъ пътъ или тѣ ни водятъ и къмъ консеквенцията — голѣми заблуждения.

Имаме войска, имаме военно правосѣдие — то не се отрече отъ никого. Г. Косовски го признава; той говори, че то действително трѣбва да бъде ограничено въ инстанциитѣ. Г. Чернооковъ отиде по-нататъкъ. И който обръщаше внимание, ще е забелязълъ, че той допуска, че престѣпленията отъ общъ характеръ или въобще престѣпленията, които сѣ извършени за и по поводъ изпълнението на службата, ще трѣбва да отидатъ при военнитѣ сѣдилища, което значи 95% отъ престѣпната дейностъ на военнослужащитѣ да си отиде пакъ въ военнитѣ сѣдилища. Това е въпросъ не на принципъ, а на една пропорция, на една необходимостъ, на едно временно разбиране при дадени условия, а именно следва ли да бъдатъ иззети отъ военнитѣ сѣдилища известни деяния, извършени отъ военни лица на действителна служба, и да бъдатъ пратени въ гражданскитѣ сѣдилища.

Г. Косовски (з): Този законъ не поставя никаква граница.

Министъръ Р. Маджаровъ: То е друго; ще дойдатъ последующитѣ членове и тамъ ще разгледаме този въпросъ. Още единъ важенъ въпросъ се слага, който считамъ, че засѣга и мене като представителъ на гражданското правосѣдие.

Г. г. народни представители! Не е вѣрно, че ние се връщаме къмъ стария законъ. Този законъ, който днесъ г. генералъ Вълковъ, министърътъ на войната, предлага, е плодъ на една работа вътрѣ въ самата войска въ продължение на 15—20 години. Онзи, който е следилъ развитието на българската армия, знае това. Ние имаме въ стария законъ две постановления, които ни каратъ да гласуваме днесъ този законопроектъ. Първото е, че по стария военно-сѣдебенъ законъ за сѣдинъ бѣха назначавани строени офицери, които се намираха подъ непосредствената властъ на началника, който предаваше на сѣдъ и следователно можеше да влияе на тѣхното решение по реда на дисциплината. Второто бѣше по отношение на прокурорството — че то бѣше сведено до едно отдѣление при Военното министерство, където то съществуваше като последна инстанция при единъ Върховенъ воененъ касационенъ сѣдъ, назначенъ отъ офицери, взети ad hoc, и неговитѣ заключения минаваха обикновено въ решенията, които се издаваха. Това старо правосѣдие бѣше отсѣдено отъ самитѣ военни и съ дълги борби бѣше изхвърлено. И днесъ ние се намираме като предъ отсѣдено положение. Това има ли го днесъ въ законопроектъ? По-късно ще кажа, че законопроектътъ е тъкмо противоположенъ въ тази си частъ, и ще моля да обърнете внимание на това. А като крайно противоположно на този законъ имаме законодателството отъ 1922 г.

Г. г. народни представители! При едни претрупани граждански сѣдилища въ една страна, въ която всѣки единъ отъ социалнитѣ корупси болѣе, дълго е на политическия и държавния човѣкъ да даде по голѣма здравина въ тая страна. Каза се отъ моя колега, г. министърътъ на войната, повтарямъ го и азъ: за всѣки единъ отъ тия корупси, за да получи здравина, потребни сѣ различни средства. Едно отъ средствата, за да може за нарушенията въ войската да има бърза, справедлива и компетентна санкция, това е правосѣдието, което ние сега обсъждаме по отношение на българската войска, която е една необходимостъ. Фактъ е, обаче, че законътъ отъ 1922 г. постави въ всяко положение по-голѣмата частъ отъ дѣлата. А при прехвърляне просто на дѣлата отъ военнитѣ къмъ гражданскитѣ сѣдилища, безъ да се измѣнятъ всички материялни закони, безъ да се измѣнятъ и процесуалнитѣ закони, които да падатъ на нашия граждански сѣдъ възможностъ — не само компетентностъ — той да не бъде формаленъ сѣдъ, а да вземе предъ видъ всичкитѣ елементи, които сѣ присѣщи на войника, ние ще имаме повече грѣшки отъ страна на претоваренитѣ граждански сѣдилища, съ неопределени функции по дѣлата на военнитѣ, които се пратиха при тѣхъ. Тази реформа, която не бѣше пълна, даде своитѣ отрицателни резултати. Ние се намѣрихме предъ едно отсѣдено положение: стариятъ законъ отмѣненъ; новиятъ

законъ не дава резултати; следователно ние трѣбваше да търсимъ лѣкъ, шото българската войска да бъде здрава и да има добре раздавано правосѣдие. Азъ бихъ желалъ този законопроектъ да бъде сравненъ съ частъ отъ европейското военно законодателство днесъ; ако го сравните, вие ще видите, че той е въ прогресъ. Ние съ този законопроектъ отдѣляме военното правосѣдие въ едно независимо сѣдебно ведомство по отношение на войската — точно тъй, както гражданското сѣдебно ведомство е отдѣлено отъ изпълнителната властъ.

Това е принципътъ на законопроектъ и той трѣбва да бъде изтъкнатъ предъ народното представителство. Къде се крие тази работа, г-да? Тя се крие въ неговитѣ институти, преди всичко. Първото е, че нѣма вече сѣдъ отъ назначени, а има сѣдъ, преди всичко, отъ компетентни хора. Военниятъ юристъ е юристъ, макаръ и облѣченъ въ военна униформа. Отъ него се изисква, по закона, качеството само да е служилъ три години въ действующата армия, да познава дисциплината и психиката на българския войникъ и офицеръ като отдѣлна единица и на войската като цѣло. Това е първото положение.

Второ, бидейки юриститѣ въ болшинство, какъ се комплуктуватъ? Чл. чл. 62, 63, 64 отъ законопроектъ сѣ най-основнитѣ, върху които именно азъ бихъ искалъ да се развиятъ дебати. Ами тамъ, г. г. народни представители, е определено, че тѣ се комплуктуватъ като гражданскитѣ сѣдини. Тѣ сѣ юристи, тѣ служатъ при военнитѣ и гражданскитѣ сѣдилища, както е казано въ чл. 64 и сѣ не само компетентни, по сѣ хора, които действително, при малкия съставъ на правосѣдието въ българската войска, ще бъдатъ и добре подготвени. Това го нѣма въ стария законъ.

Има още единъ елементъ, за който ще спомена нѣколко думи, защото той обрисова цѣлия законопроектъ и неговата важностъ. Това е тѣй наречениятъ времененъ елементъ. Строевиятъ офицеръ, който е предвиденъ, г. г. народни представители, то е точно сѣдебниятъ заседателъ въ гражданския углавенъ процесъ и който ние премахнаме. Хвърля се жребие, за да излѣзатъ хора отъ срдѣтата на офицеритѣ, които ще отидатъ да сѣдятъ свои колеги или войници. Прочее, имаме единъ сѣдъ независимъ по своя съставъ, както и компетентенъ по своята подготовка. Това не е стариятъ законъ. Защо се хвърля — не казвамъ умислено — клеветата и защо вървимъ по шаблонни фрази — че това военно правосѣдие, което се иска съ този законопроектъ, било правосѣдието отъ преди 40 години. Това заблуждение трѣбва да бъде отхвърлено.

Сега, г. г. народни представители, нѣколко думи по чл. 1. Щомъ вие имате воененъ областенъ сѣдъ — значи нашиятъ окръженъ и апелативенъ — като консеквенция ще имате и касационенъ сѣдъ. Азъ зная какво възражение може да ми се направи по това, обаче азъ ще намѣря куражъ въ себе си да кажа, макаръ това да се счита за реакционно, че военно-касационниятъ сѣдъ е една необходима инстанция за българската действителностъ. Другъ е въпросъ за неговия съставъ. Но щомъ като имаме областенъ воененъ сѣдъ, ще отидемъ и къмъ воененъ касационенъ сѣдъ. Две сѣ странитѣ, които иматъ смѣсени сѣдилища: Белгия, която за военнитѣ имаме граждански сѣдъ до преди войната — сега какъвъ е, не зная — защото бѣше неутрална страна, армията на която имаше устройството на българската армия, и Италия, която има Касационенъ сѣдъ, въ който преобладава военниятъ елементъ, защото отъ осемъ души, когато четирмата сѣ председателя сѣ военни, военниятъ елементъ преобладава. Въ всички други страни военнитѣ се сѣдятъ отъ специални сѣдилища. Азъ, г. г. народни представители, не ще се поколебая при българската действителностъ да заявя днесъ, че за престѣпленията, които се извършватъ отъ войникъ или офицеръ, трѣбва да има такива институти, които да решаватъ бързо, следъ месецъ-два виновниятъ да получи своето наказание — нѣщо, което гражданскитъ сѣдъ не може да даде. Мога да бъда критикуванъ за това, но никой граждански юристъ или сѣдия не може да ми докаже въ днешния денъ, че азъ фактически съмъ неправъ. Днесъ за днесъ, когато има една необходимостъ отъ бързина, отъ умение въ военното правосѣдие, азъ считамъ, че този съставъ на военнитѣ сѣдилища, който създаваме, е достатъчна гаранция за това. Военното правосѣдие е по-бързо отъ гражданското, защото има да оперира съ нѣколко стотици дѣла, когато гражданското има да оперира съ десетки хиляди дѣла, които нѣма физическа възможностъ да бъдатъ решени бързо.

Свършвамъ, като казвамъ, че законопроектътъ не е антиконституционенъ, не е стариятъ законъ, защото той почива на сѣшитѣ основи, на които почиватъ законитѣ по

гражданското съдебно ведомство. Споредъ този законопроектъ, военниятъ съдъ е независимъ, съдъ, съставенъ отъ компетентни и независими отъ изпълнителната властъ съдии. Законопроектътъ е направенъ тъй, че да дава бързо правосъдие, да задоволи въ днешния моментъ — защото нищо не е въшло — една необходимостъ въ страната. Няма защо да се отъличаваме и да говоримъ повече противъ военното правосъдие. На едни мѣста ще се отърваваме отъ специалнитъ закони, а въ други мѣста ще ги пуснеждаме.

Г. г. народни представители! Азъ ще свърша съ това, което започнахъ. Ние ще трѣбва да желаемъ да не се сдѣлимъ по този законъ. Залогътъ за това е у насъ, у гражданитъ. И както ние, гражданитъ, считаме, че военното правосъдие ни тегне тогава, когато пращаме себе си предъ него, бъдете увѣрени, че така също тегнатъ на военнитъ лица гражданскитъ съдилища, когато за тѣхнитъ деяния отъ общъ характеръ ги пращаме въ последнитъ. Когато пращаме военнитъ въ гражданскитъ съдилища, ще създадемъ едно лошо правосъдие, по-разхвърлено, по-некомпетентно, и ще разстроимъ армията, която всички сме съгласни, трѣбва да бѣде народна, здрава, лишена отъ всякаво партизанство, отъ всекакъвъ политически елементъ, за да може правилно и добре да живѣе и да се развива. Най-важниятъ елементъ въ армията е дисциплината, а дисциплината се пази отъ съзнанието. Но този, който говори за съзнание, трѣбва да знае, че въ обществото, още отъ неговото диво състояние до днѣшния, задъ липсата на съзнанието стои санкцията на закона и неговото приложение. И ние въ днешния дѣнь искаме да дадемъ именно този законъ и това негово приложение. И съ пълненъ куражъ, бидейки представителъ на гражданското правосъдие, азъ считамъ, че не оскърбявамъ това правосъдие въ момента когато съ твърдо убеждение поддържамъ настоящия законопроектъ. Апелирамъ, прочее, чл. 1 да бѣде приетъ тъй, както е предложенъ отъ комисията. (Ржкоплѣскане отъ говориститъ)

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Едно малко обяснение, ако г. министърътъ позволи.

Председателъ: Моля.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Къде е гаранцията за гражданитъ, които ще бъдатъ съдени отъ военни съдилища при едно военно положение, когато се увеличава компетенцията на военнитъ съдилища?

Министъръ Р. Маджаровъ: Гаранцията е въ насъ. Отъ 1915 до 1921, дори 1922 г. вземаха съдии отъ гражданскитъ съдилища и имъ туряха мундиръ. Знаете какъ ставаше това. Азъ знамъ какво бѣше това правосъдие. Гаранцията, г. Джидровъ, е въ насъ: ние съ напѣтъ действия и съ напѣта политика и законодателство да не създаваме възможностъ да се отива въ военнитъ съдилища. Но това са две различни работи. Ние тукъ създаваме военни съдилища за военнопостъжащитъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Трѣбва да се свърже съ тази необходимостъ поѣтката: само при военно положение да има военни съдилища. Махнете военния касационенъ съдъ и дайте гражданския Касационенъ съдъ.

Председателъ: Г. г. народни представители! Ще пристъпимъ къмъ гласуване.

По чл. 1 има направено предложение отъ г. Никола Мушановъ въ смисълъ да се изхвърли буква в отъ чл. 1, която се отнася до Военнокасационния съдъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Моето предложение е да се изхвърли буква в отъ чл. 1, т. е. Военнокасационния съдъ, като въ специалната глава IV за Военнокасационния съдъ — чл. чл. 23, 24 и 25 — ако се наложи ще направя предложение, какъ трѣбва да се организира този съдъ.

Председателъ: Ще поставя на гласуване най-напредъ предложението на г. Мушанова. Ония отъ васъ, които приематъ предложението на г. Мушановъ, а именно въ чл. 1 да се зачеркне буква в, моля, да вдигнатъ ржка. Меншество, Събраието не приема.

Ще поставя на гласуване чл. 1 тъй, както се докладва отъ г. докладчика. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 1 тъй, както се докладва, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Ония отъ васъ, които приематъ чл. 2, тъй, както се докладва, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Ония отъ васъ, които приематъ чл. 3, тъй, както се докладва, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 4 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замѣни думата „окръзи“ съ думата област, думата „окръжии“ съ „областни“, а града „Шуменъ“ въ края — съ „Русе“.

Председателъ: Които приематъ чл. 4, както се докладва, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 5 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Които приематъ чл. 5, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 6 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замѣни думата „окръжнитъ“ съ думата „областнитъ“.

Председателъ: Които приематъ чл. 6, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 7 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Които приематъ чл. 7, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 8 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Които приематъ чл. 8, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 9 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Които приематъ чл. 9, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 10 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Които приематъ чл. 10, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 11 — вж. приложение № 119, Т. I)

Въ чл. 11 наврѣя комисията прибави втора алинея: (Чете) „Кандидатитъ за военно-съдебни длѣжности се изпращатъ за стажуването, опредѣлено време и въ гражданскитъ съдилища“.

Освенъ това въ първата алинея думата „окръжнитъ“ замѣни съ „областнитъ“; въ срѣдата думата „числото“ я заличихъ.

Председателъ: Които приематъ чл. 11 тъй, както се докладва, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събраието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 12 — вж. приложение № 119, Т. I)

Въ първата алинея комисията замѣни думата „настоящия“ съ „тоя“.

Председателът: Има думата народният представител г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Искамъ да ми се даде обяснение, какво значи въ забележката: „Военно положение, обявено съ височайши указъ“. Вие знаете, че споредъ измѣнения, което стана въ конституцията, изпълнителната власт може да издаде указъ за военно положение, обаче, ако Народното събрание не заседава, тя е длъжна въ 5 дни да свика Народното събрание за да одобри указа. Разбирамъ първата част на забележката, където се говори, че за военно положение се считатъ мѣстата, въ които е обявено такова съ законъ или съ височайши указъ. Но не може да има височайши указъ за времето отъ обявяването до вдигането на военното положение — разбира се, ако не се касае само за този случай, когато не заседава Народното събрание и когато въ 5-дневенъ срокъ трѣбва да се свика.

Председателът: За този случай се касае.

Н. Мушановъ (д. сг): Значи, предполага се, че ще има височайши указъ, който ще опредѣля обявяването на военното положение отъ деня на обявяването му и другъ височайши указъ за вдигането на военното положение. Не може да се разбира, че единъ височайши указъ ще има до вдигането на военното положение, защото се навлиза въ компетенция на Народното събрание. Мене ми се струва, че трѣбва да се каже така: обявяване военно положение съ законъ, или височайши указъ, като по нататъкъ се каже, че указътъ трѣбва да бъде одобренъ отъ Народното събрание въ законния срокъ. Тази е мисълта и на конституцията, така и трѣбва да стане, защото иначе може зде да се тълкува.

Председателът: Значи, Вие предлагате да се добави въ забележката „и одобренъ отъ Народното събрание“.

Н. Мушановъ (д. сг): Не. Азъ казвамъ на г. докладчика, че съ височайши указъ не може да се въвежда военно положение, ако този указъ не е одобренъ отъ Народното събрание.

Д. Кьорчевъ (н. л): Защо е нужно да се пише това нѣщо въ този законъ? Това го има въ конституцията.

Н. Мушановъ (д. сг): Трѣбва да остане така, както е въ конституцията, т. е., че военно положение може да се обяви и съ указъ, додето се свика Народното събрание, което да одобри указа. Но вие не казвате така, а казвате: „Съ височайши указъ за времето отъ деня на обявяването до деня на вдигането му“.

Н. Пждаревъ (д. сг): Въ забележката е казано: „За времето отъ деня на обявяването“. Азъ мисля, че може да се постави вмѣсто „отъ деня на обявяването“ — „отъ деня на одобряването на височайши указъ“.

Н. Мушановъ (д. сг): Тѣй както е редактирана забележката, дава се идея, че съ височайши указъ може да се въведе военно положение отъ деня на обявяването до деня на вдигането му.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): Така се разбира.

Н. Мушановъ (д. сг): Шомъ така се разбира, това е противъ конституцията, която поведява, че въ 5-дневенъ срокъ отъ въвеждането на военно положение съ височайши указъ, последниятъ трѣбва да бъде одобренъ отъ Народното събрание. Ако Народното събрание не заседава, то, въ такъвъ случай, трѣбва да се свика, за да одобри указа. Въпросътъ е да не се разбира, че съ височайши указъ може да се въвежда военно положение за времето отъ деня на обявяването до деня на вдигането му. Прави тази забележка, която, ако обичате, да се има предъ видъ при трето четене.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): Въ конституцията чл. 73 е казано: (Чете) „Военното положение се обявява съ законъ, ако Народното събрание заседава, или съ указъ, подъ обща отговорност на министритѣ, ако не заседава. Въ последниятъ случай Народното събрание се свиква въ 5 дни за потвърждение на издадения указъ“. Ако, съгласно чл. 47 отъ конституцията, се издаде указъ

И. Годоровъ (д. сг): Най-добре е да се изхвърли забележката. Въпросътъ се урежда отъ конституцията.

Председателът: Има думата народният представител г. Никола Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Най-целесъобразното ще бъде, ако забележката се премахне и остане да се прилага конституцията. Тогавя никога нѣма да се яви споръ, кои мѣста и за кое време се намиратъ въ военно положение, защото обикновено въ указа, съ който се обявява военното положение, се обявяватъ и мѣстата.

Председателът: Г. г. народни представители! Председателството предлага чл. 12 сега да се приеме така, както е редактиранъ отъ комисията, а при третото четене да се направи поправката.

Които приематъ чл. 12 тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете)

Глава II.

За полковитѣ сѣдилища.

Председателът: Които приематъ заглавието на глава II, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 13 — вж. приложение № 119, Т. I)
Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателът: Които приематъ чл. 13, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 14 — вж. приложение № 119, Т. I)
Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателът: Които приематъ чл. 14, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 15 — вж. приложение № 119, Т. I)
Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателът: Които приематъ чл. 15, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 16 — вж. приложение № 119, Т. I)
Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателът: Има думата народният представител г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (н. л): Азъ питамъ, какво означаватъ думитѣ „правитѣ си служебни длѣжности“.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): Въ полковитѣ сѣдилища заседаватъ строеви офицери; тѣ нѣма да се освобождаватъ отъ своитѣ ежедневни занятия. Това значи.

Председателът: Да се каже вмѣсто „правитѣ си“, „другитѣ си“.

Н. Мушановъ (д. сг): Да се каже „прѣжитѣ си“.

Председателът: Предлага се въ чл. 16 думата „правитѣ“ да се замѣни съ думата „прѣжитѣ“. Това е една чисто стилистична поправка.

Които приематъ чл. 16 съ тази поправка, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 17 — вж. приложение № 119, Т. I)
Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателът: Които приематъ чл. 17, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете)

Глава III.

За областнитѣ военни сѣдилища.

Председателът: Които приематъ заглавието на глава III, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): (Чете чл. 18 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замъни думата „окръжния“ с „областния“, като я постави пред „военен“. След думата „сътъ“ прибави думата „се“.

Председателът: Има думата народният представител г. Никола Мушанов.

Н. Мушанов (д. сг): Г. г. народни представители! Правилно се един закон организационен. Защо поставяте числото на съдните в зависимост от бюджета? Тук би трябвало да се определи състава на всеки съд, да се каже колко отделения и колко членове ще има.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): Има го.

Н. Мушанов (д. сг): Няма го. Аз съмтам, че бюджетът трябва да се налага съответно закона, а не законът да измъняваме според бюджета. Ето защо бих молил, съгледъ на пуждните, които са изучени и се знаят какви са, да се определи състава на съда и да се каже толкова и толкова съдии — както това е въ гражданските съдилища. Още повече настоявам на това, защото виждам нов институт — съдебни кандидати, както въ гражданските съдилища: навърно тѣ ще могат да заседават и ще могат да попълнят съдилищата съгледъ на работата. Ето защо, аз бих молил, вмѣсто числото на съдните да се определя от бюджета, да се каже въ закона, че съдътъ се състои от един председател и двама членове и трима запасни. Съ бюджета не може да се определя и тази система не бива да се позволява. Бюджетътъ трябва да отговоря на закона и споредъ закона въ него да се казва: толкова и толкова съдии. Азъ не зная, какви са съображенията на г. докладчика.

Председателът: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): Г. г. народни представители! Този членъ не определя състава на съда. Съставътъ на съда е определенъ; той се състои от трима души, безъ другите членове. Но понеже е известно, че военните съдилища се попълват от самата войска, а има и хора, които и сега следват въ военни академии, тѣ, като се върнатъ, могат да бъдат назначени за военни съдии. Така, че числото имъ не може да се ограничи. Съ бюджета всяка година ще се определя тяхното число.

С. Костурков (д. сг): Не може така.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): Види се неясно съмъ се изказалъ. Съставътъ на съда е от трима души, но могат да бъдат и повече хора не въ самия съставъ, а въ съда, защото дохождат офицери, които следват и които ще бъдат зачислени. Съобразно съ това, колко души офицери има въ съдебното ведомство, ще бъдат определени и заплатитъ имъ въ бюджета.

Д. Кьорчев (н. л.): Кои се наричатъ постоянни?

С. Костурков (д. сг): Това не може да бъде така.

Д. Кьорчев (н. л.): Трябва да определите кои са постоянни членове.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): Може да се случи така, че военниятъ съдъ да има две отделения. Въпросътъ за състава на съда е другъ. Той е от трима души. Може да се случи въ съда да има пет души офицери, съ всички качества на съдии и да образуватъ два състава. Ако имаме съдии, предвидени въ бюджета, като съдебни офицери, тѣ се числятъ въ съда. Няма да заседаватъ петъ, които ще заседаватъ двама и трима, колкото е определенъ въ закона съставъ.

Н. Мушанов (д. сг): Безъ работа съдии не може да се числятъ, бе, дяволъ! Какви са тѣзи безработни съдии? Г. докладчикътъ иска да ни каже, че има хора, пратени въ чужбина да следватъ юридически науки, които, когато се върнатъ, съобразно тяхното число, ще нагледимъ бюджета.

Председателът: Има думата г. министърътъ на войната.

Министър генералъ И. Вълков: За да не се смущаватъ господата, нека думитъ: „Числото на постоянните членове се определя отъ бюджета“, да се изхвърлятъ.

Председателът: Има думата народният представител г. Илия Тодоровъ.

И. Тодоров (д. сг): Г. г. народни представители! Мене ми се чини, че между г. Мушановъ и между г. докладчика има едно недоразумение, което, ако ни се удаде да го разсѣемъ, лесно ще се съгласимъ върху редакцията на чл. 18. Въпросътъ, който повдига г. Мушановъ, е въпросъ съдоустройственъ, въпросъ до организацията на съда, който е отделенъ въпросъ отъ въпроса какъвъ ще бъде състава на съда. Въпросътъ за състава на съда е въпросъ за обема на съда. Съдътъ може да се състои отъ две, три или четири отделения. Но въпросътъ отъ колко души ще бъде съдебно военното лице, какъвъ ще бъде съставътъ, който ще съди, е въпросъ съдоустройственъ и той трябва да се уреди въ този членъ. И мене ми се чини, че ще бъде правилно, ако дадемъ следната редакция: „Областниятъ воененъ съдъ се състои отъ председател и двама членове. Числото на съдните общо при даденъ воененъ съдъ се определя отъ бюджета“.

Д. Кьорчев (н. л.): Какъ може такава нѣщо?

С. Костурков (д. сг): Тѣкмо това не може.

И. Тодоров (д. сг): Тѣй както е въ организацията на гражданските съдилища. Ние ежегодно, при гласуване бюджета на Министерството на правосъдието, отнемаме или придаваме отделения къмъ дадени съдилища.

Д. Кьорчев (н. л.): Съобразно съ закона.

И. Тодоров (д. сг): Съ бюджета.

Д. Кьорчев (н. л.): Съобразно съ определеното число съответно закона.

И. Тодоров (д. сг): Няма специаленъ законъ за определяне числото на съдните.

Председателът: Има думата народният представител г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчев (д. сг): Г. г. народни представители! Да доразясня желаемото отъ г. Илия Тодоровъ освѣтление. Недоразумението въ случая е следното. Когато г. Мушановъ говори за бюджетъ, той разбира онзи бюджетъ, който ние знаемъ, т. е., бюджетътъ съ таблицитъ, който всяка година поправяме. Когато се казва „бюджетъ по Министерството на войната“, разбира се оня шатъ, който съгласно Ньобския договоръ ни се наложи, въ който по законъ са определени всички подробности: колко офицери, колко под-офицери и т. н. да имаме. Всичко това е определено. То бѣше определено и по-рано — имаше и тогава шатъ. И заради туй излизаше следното нѣщо, което нѣма да намерите въ никой бюджетъ: пкономни отъ некомплектъ. Така шото този шатъ е отделенъ отъ бюджета — не е самиятъ бюджетъ. Ето защо, когато по Военното министерство казватъ бюджетъ, тѣ разбиратъ специалниятъ шатъ, който е законенъ, дето са определени всички членове по число, колко са, и пр. и пр. И за бюджета не оставаше нищо друго, освенъ да поеме този шатъ така, както е, и да се втикнатъ кредититъ вътре. Тѣй трябва да се разбира. Когато отъ Военното министерство излиза тази дифиниция, както сега тукъ се казва, „споредъ бюджета“ тѣ разбиратъ споредъ тѣхния шатъ. Този шатъ може да се приведе и къмъ този законъ. Идеята на г. Мушановъ е тази: да се каже точно: това и това. Но понеже у тѣхъ има друга практика — „привеждане къмъ шата“ — остава си къмъ шата и за тѣхъ това е и бюджета. Желанието на всички ни бѣше шото, вмѣсто всяка година да се занимаваме съ таблици, де какво е, по-добре да има определени по закона служби и т. н. Тѣзи служби сега съ резултатъ на какво? — На нареждането на законъ. Това може да стане въ случая двойко: било като въ самия законъ се каже, било, както е разбирането на Министерството на войната, като къмъ шата се определя, но не къмъ онова, което ние разбираме бюджетъ и което всяка година промѣняме.

Председателът има думата г. министърътъ на войната.

Министър генералъ И. Вълков: Азъ пакъ потвърждавамъ това, че тѣзи думи — „числото на постоянните членове се определя отъ бюджета“ — могатъ да се изхвърлятъ напълно, безъ да се побърка съ нѣщо, защото въ

чл. 44 е определен състав на съда. Ние ще предвиждаме постоянните членове въ зависимост от това, колко военни съдии и юристи имаме въ наличност и колко се ползват по бюджета или пата — все едно. Тъзи думи смъло можем да изхвърлим, без да се побърка съ ншо.

А. Ляпчевъ (д. сг): Няма да се побърка нищо.

Председателъ: Г. министърът на войната предлага думитъ: Числото на постоянните членове се определя въ бюджета, да се изхвърлят. Които приемат това предложение, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събраниято приема.

Които приемат чл. 18, съ току-що приетото измънение, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събраниято приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 19 — вж. приложение № 119, Т. I)

Въ този членъ комисията направи следните измънения: (Чете)

Думитъ „настоящия“ законъ съ замъненъ съ „тоя“ законъ; думитъ „единъ“ месецъ се замъняватъ съ „два“ месеца и „на всеки шестъ месеца“ — съ „година“. Освенъ това навсякъде „военно-окожниятъ“ съдилища“ става „областниятъ военни съдилища“.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Азъ не зная доколко по-целесъобразно ще бжде, временниятъ членове на военноокожните съдилища да се избиратъ по жребие измежду офицеритъ отъ войската, отколкуто да бждатъ гъ назначавани отъ сръдата на строевитъ офицери неюристи.

Но изниква единъ въпросъ неволно, между другото, защо винаги съдията тръбва да има единъ чинъ по-голямъ, отколкуто обвиняемиятъ?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Само председателъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Значи младшиятъ не може да съди старшия.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Това е само за председателя на съда.

Н. Мушановъ (д. сг): Казва се, че измежду тия офицери, които могат да бждатъ съдии, споредъ настоящия законъ, съответниятъ съдилища въ разпоредително заседание избиратъ по жребие по шестъ офицери въ младши и старши чинове за съдии. Откъде ще започнете избора — отъ подпоручика ли или отъ по-горенъ чинъ до полковника? Ще изберете по единъ, навърно, отъ чинъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): По шестъ офицери отъ младши и по шестъ офицери отъ старши чинъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Шестима души, шестъ члена, нали?

Председателъ: По шестъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Значи, шестъ до чинъ капитанъ и шестъ отъ чинъ майоръ нагоре. Това е много важно да се определи.

Председателъ: Да.

Н. Мушановъ (д. сг): Защото може да стане и друго. Представете си, че имате да съдите повече старши чинове, а имате избрани повече младши съдии. Тогава какъ ще ги съпоставите? Защото жребието се тегли на всеки шестъ месеца.

Н. Пждаревъ (д. сг): На една година.

Н. Мушановъ (д. сг): Толкозъ по-зле. — Ето защо, тази работа тръбва да се обмисли по-серioзно, защото, ако оставите това положение, ще оставите впечатление, че жребието е предъ видъ на човъка, който ще се съди. Така щото да се определи колко младши и колко старши ще се набиратъ.

Министъръ генералъ И. Вълковъ: По шестъ.

Председателъ: Отъ двестъ категория по шестъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Това не се вижда.

Председателъ: Казано е по шестъ офицери отъ младши и по шестъ офицери отъ старши.

Н. Мушановъ (д. сг): Добре. Значи думата „по шестъ“ ще се повтори пакъ, за яснотъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Всяка година началникътъ на гарнизона тамъ, където има съдъ, ще представи списъкъ на офицеритъ въ старши и младши чинове, които удовлетворяватъ условията на закона, и отъ тоя списъкъ съдътъ ще тегли жребие за 12 души.

Н. Мушановъ (д. сг): Може да попаднатъ деветъ души младши и трима старши.

Председателъ: Казано е „по шестъ“. — Предложението на г. Мушанова е за по-голяма яснотъ. Ето защо, частичката „по“ ще тръбва да се повтори; ще се каже по шестъ души отъ младши офицери и по шестъ души отъ старши.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Да. Отдълно съ младши, отдълно съ старши.

Председателъ: Има предложение въ чл. 19, г. г. народни представители, да се каже: „по шестъ офицери въ младши и по шестъ офицери въ старши чинове“.

А. Ляпчевъ (д. сг): То е казано.

Министъръ генералъ И. Вълковъ: Да се каже втори пътъ за по-голяма яснотъ.

Председателъ: Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събраниято приема. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 19 съ току-що приетата прибавка, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събраниято приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 20 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замъни „военно-окожниятъ“ съ „областниятъ воененъ“.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Моля обяснете този въпросъ. Военнополеви съдъ се създава; той отива въ военната област, защото на друго мѣсто не може да отиде. България е раздѣлена на три области: Шуменска, Пловдивска и Софийска.

Нъкой отъ сговориститъ: Русенска.

Н. Мушановъ (д. сг): Значи всеки полеви съдъ ще заседава въ една отъ тия териториялни области.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Може да отиде въ другъ градъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Може да отиде въ другъ градъ, по въ областта. — Е добре, въ областта си има избрани съдии. Защо предвиждате, че който отиде въ военнопoleвия съдъ, тръбва да тегли жребие?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Тия съдии съ отъ гарнизона. Напр. Софийскиятъ воененъ съдъ има 12 души на разположение отъ софийския гарнизонъ, по той може да отиде да заседава въ Самоковъ. И за да не влече тия временни съдии, ще тръбва тѣ да теглятъ жребие въ Самоковъ. Тѣ не съ отъ цялата област, а съ отъ гарнизона.

Н. Мушановъ (д. сг): Значи, специално отъ гарнизона ще се набиратъ съднитъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Временниятъ съдии.

Г. Косовски (з): Ако не отговарятъ на условията?

Н. Мушановъ (д. сг): Тогава ще поискатъ отъ другаде.

Председателът: Които приемат чл. 20, както се докладва, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 21 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията измъни този членъ така: (Чете)

„Чл. 21. Когато председателът на съда отсъствува или по някоя причина не може да вземе участие въ заседанието, той се замества от старшия постоянен членъ, а когато е въ по-младши чинъ от подсъдими — замества се от старшия временен членъ.“

Когато председателствува временен членъ той може да възложи ръководенето на заседанието на председателя или на старшия постоянен членъ.“

Председателът: Които приемат чл. 21, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 22 — вж. приложение № 119, Т. I)

Въ първата алинея комисията замъни „военно-окръжнитъ“ съ „областнитъ военни“ и „състоятъ“ съ „стоятъ“. Въ втората алинея замъни „военно-окръжния“ съ „областния воененъ“ и „съдебния окръгъ“ съ „съдебната областъ“.

Председателът: Които приемат чл. 22, както се докладва, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете)

„Глава IV.

„За военно-касационния съдъ“

Председателът: Които приемат заглавието на глава IV, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): (Чете чл. 23 — вж. приложение № 119, Т. I)

Вмѣсто „председателъ“ да се чете „председател“. Друго измѣнение нѣма.

Председателът: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Пропадна моето предложение, съ което искахъ въ касационния съдъ да се постави единъ воененъ съдия. Азъ бихъ молилъ почитаемото Народно събрание да направи противното: двама членове отъ гражданския касационенъ съдъ да участвуватъ въ заседанията на военния касационенъ съдъ. Председателътъ да бѣде воененъ. Ако г. г. народнитъ представители съзираха — не съмъ на тѣзи години вече, за да сметнете, че права това отъ никаква амбиция или отъ шикани — и ако разбиха, че съ туй ще се повреди на дисциплината въ армията, никога не бихъ посмѣлъ да повдигна този въпросъ, но чини ми се, че това е полезно. Следъ опититъ, които имаме презъ последнитъ 10 години въ войнитъ, съ участието на граждански съдии въ военнитъ съдилища — защото тогава военнитъ съдилища бѣха съставени отъ граждански съдии, облѣчени въ военна форма, това бѣше всичкото, и мене ми се чини, че военнитъ бѣха най-доволни отъ правосъдието на тия хора — каква опасностъ би имало за дисциплината и реда въ войската, ако оставимъ двама граждански касациони съдии да участвуватъ, при председателъ воененъ, въ Военния касационенъ съдъ? Тамъ въпроситъ се решаватъ по форма. Касационитъ съдии сѣ много по-години да решаватъ въпроситъ по форма. Нека ме извини г. Таневъ — той е служилъ дълги години като воененъ съдия, всичкитъ ми почитания къмъ него — по сигурно практиката на гражданскитъ касациони съдии е по-голяма. Хората сѣ живѣли и сѣ сраснали съ формалното разглеждане на процеса. Подиръ туй, тѣ сѣ тѣхъ оседнали хора, тѣ сѣ такива — да не кажа бюрократи въ лопата смисълъ на думата — тѣ сѣ такива пазители на законитъ въ страната, че това е вече тѣхенъ навикъ. Тѣ сѣ пербери на законитъ — така да ги наречемъ. Та нѣма никаква опасностъ въ това отношение. И ако е въпросъ за падмошие, пока въ Военния касационенъ съдъ председателъ, който дава обликъ на това учреждение, да бѣде воененъ, обаче, да му поставимъ и двама граждански каса-

ционни съдии. Смѣтамъ, че съ това ще направимъ добра работа. И мисля, че това ще се приеме отъ г. докладчика и отъ г. военния министъръ.

Председателът: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): Г. г. народни представители! Такъвъ съставъ на Военния касационенъ съдъ, какъвто предлага г. Мушановъ, е съвършено излизанъ, по следнитъ съображения. Военниятъ касационенъ съдъ контролира прилагането на военно-съдебния законъ. Въ военнитъ съдилища действува военно-съдебната процедура, а не закона за углавното съдопроизводство, по който гражданскитъ съдии отъ касационния съдъ сѣ много компетентни. Военно-съдебниятъ законъ се прилага дълги години въ долнитъ инстанции отъ сѣшитъ тия лица, които после ставатъ военни касационни съдии. И, следователно, ако е въпросъ за по-правилно разбиране и тълкуване на военно-съдебния законъ — безъ да искамъ да оспорвамъ компетентността и на гражданскитъ касационни съдии — можемъ да кажемъ, че военнитъ касационни съдии, които сѣ прилагали военно-съдебния законъ въ съда по сѣщество, по-добре, не по-зле, могатъ да изтъкватъ нарушенията му, откогато гражданскитъ касационни съдии. Освенъ това, ние не искамъ да създадемъ единъ съдъ, да го кажемъ, смѣсенъ или съдъ карикатура.

Н. Мушановъ (д. сг): Нима съдилищата „микстъ“ въ Италия сѣ карикатура.

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): Азъ не казвамъ въ лопия смисълъ туй, но, въ всѣхъ случаи, не зная защо ще създаваме единъ такъвъ живописенъ съдъ съ единъ председателъ съ епопети и съ двама членове, граждански съдии, отъ странитъ му! За да блямираме Военния касационенъ съдъ като по-малко сведущъ ли?

И, както казахъ, по тия съображения, че Военниятъ касационенъ съдъ търси нарушенията на военно-съдебния законъ, а не решава дѣлата по сѣщество, това е излизанно.

Н. Мушановъ (д. сг): Че какъ тогава военнитъ касационни съдии ще разбиратъ закона за углавното съдопроизводство, когато ще се произнасятъ по дѣла отъ общъ характеръ? Може ли да се постави такъвъ аргументъ? Тогава Вие подбивате авторитета на военнитъ съдии, които ще се произнасятъ за престѣпления, предвидени въ общия наказателенъ законъ. Вие си противоречите.

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): Нѣма никакво противоречие.

Н. Мушановъ (д. сг): Ако гражданскитъ касационни съдии не разбиратъ военно-съдебния законъ, какъ военнитъ касационни съдии ще разбиратъ закона за углавното съдопроизводство и общия наказателенъ законъ?

Докладчик д-ръ В. Таневъ (д. сг): Тѣ го признаватъ за своитъ хора; общиятъ наказателенъ законъ се нарушава и отъ военни и отъ всички. Каква разлика има въ това? И после, самъ г. Мушановъ се съгласи, че е непрактично — даже като оставимъ всичкитъ други съображения — да викаме граждански касационни съдии да заседаватъ въ Военния касационенъ съдъ.

Председателът: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Отказвамъ се.

Председателът: Г. г. народни представители! Има предложение отъ г. Мушанова.

Н. Мушановъ (д. сг): Двама граждански съдии, при председателъ воененъ, при Военния касационенъ съдъ.

Председателът: . . . чл. 23 да се измѣни въ смисълъ: „Военно-касационниятъ съдъ се състои отъ председателъ воененъ съдия и отъ двама членове — съдии отъ Върховния касационенъ съдъ“. Ония отъ васъ, които приематъ туй предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Меншинство, Събранието не приема.

Ще поставя на гласуване чл. 23, както се докладва. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 23 тѣхъ, както се докладва отъ г. докладчика, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): (Чете чл. 24 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замъни думата „преписка“ в първата алинея с „служба“ и „военно-окопните“ в двете алинеи с „областните военни“.

Председателят: Конто приемат чл. 24, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): (Чете чл. 25 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този член без изменение.

Председателят: Ония от васъ, които приемат чл. 25 тъй, както се докладва от г. докладчика, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): (Чете)

Глава V.

„За военно-прокурорския надзор“

Председателят: Ония от васъ, които приемат заглавието на глава V, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): (Чете чл. 26, — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замъни „военно-окопните“ с „областните военни съдилища“.

Тръбва и тукъ, по аналогия с чл. 18, да се заличат последният думи: „Числото на последният се определя от бюджета“.

Председателят: Ония от васъ, които приемат чл. 26 тъй, както се докладва от г. докладчика, като се заличат последният думи: „Числото на последният се определя от бюджета“, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): (Чете чл. 27 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замъни „вншето наблюдение“ с „дръкия надзор“.

Председателят: Конто приемат чл. 27 тъй, както се предлага от комисията, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Д. Кьорчев (н.л): Искамъ думата по чл. 27.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Той мина вече.

Д. Кьорчев (н.л): Предлагамъ думата „ръководство“ да се махне и да се тури „надзор“, защото ще обвинятъ министра, че направлява съдебното дирене.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): Наместо „вншето наблюдение“ е казано „дръкия надзор“, а „ръководство“ не е изхвърлено.

Д. Кьорчев (н.л): „Ръководство“ да се махне.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): Азъ съмъ съгласенъ да се махне при третото четене. Сега е гласувано вече.

Д. Кьорчев (н.л): Сега да се махне.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): (Чете чл. 28 — вж. приложение № 119, Т. I)

Приетъ отъ комисията безъ изменение.

Председателят: Конто приемат чл. 28, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): (Чете чл. 29 — вж. приложение № 119, Т. I)

Приетъ отъ комисията безъ изменение.

Председателят: Има думата пародниятъ представител г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д.сг): Въ чл. 29 се казва: „Военнопрокурорскиятъ надзоръ е солидаренъ институтъ, а въ края на члена се казва „Донуша се и съвмѣстното имъ участие въ заседанията по едно и също дѣло“. Че могатъ да се явятъ прокурорътъ и помощникътъ му по едно и също дѣло, то е възможно. Но какво разбирате подъ думитъ „солидаренъ прокурорски паркетъ“? Когато прокурорътъ е участвувалъ въ заседанието и си оттегля обвинението, може ли помощникътъ му да даде апелативенъ протестъ?

А. Милковски (д.сг): Тѣмо това значи — че не може.

Н. Мушановъ (д.сг): Тогава така да се нареди, че да се разбира, че съвмѣстното участие е само за подбляне на работата при нѣкои по-сложни дѣла, но еднажъ прокурорътъ или замѣстникътъ да да мнение, неговиятъ другаръ прокуроръ или помощникъ, не могатъ да го измѣнятъ. Защото азъ съмъ ималъ такива случаи, г-да, когато прокурорътъ оттегля обвинението си, а помощникътъ му подава касационенъ протестъ. Г. Такевъ и Вие знаете такива случаи. Когато паркетътъ е солидаренъ, трѣбва да се опредѣли въ какво се състои тази солидарностъ.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг) Г. Мушановъ изясни смисъла на този членъ. Той е точно таквъ, какъвто той го разбира. Прокурорскиятъ паркетъ е единенъ, значи всѣки отъ помощникитъ е солидаренъ съ онова, което е извършилъ другиятъ. Ако единъ помощникъ е внесълъ дѣлото съ обвинителенъ актъ и се е получили резултатъ, другиятъ не може да отиде противъ него. Допуска се, че могатъ да участвуватъ въ едно заседание двама прокурори, тъй както могатъ да участвуватъ по единъ процесъ двама и трима защитници. Допуска се, че може единъ отъ прокуроритъ да обвинява донѣкъде и следъ това да оттегли мѣстото си на другъ. Както виждате, има една приемственостъ, едно предаване отъ единъ на другъ. Може би думата „солидаренъ“ да не е точна.

Д. Кьорчев (н.л): Да се каже „единенъ“.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): Ако думата „солидаренъ“ не е достатъчно ясна, трѣбва да се намѣри нѣкой по-подходяща дума, за да се подчертае разбирането на г. Мушановъ.

Председателят: Има думата г. Панайотъ Деневъ.

П. Деновъ (д.сг): Ще трѣбва да се даде едно уяснение по този текстъ: (Чете ... военниятъ прокуроръ могатъ да замѣстятъ своитъ замѣстници въ всѣко време). Какъ се разбира това? Че тѣ могатъ да разпореждатъ единъ замѣстникъ да преустанови участието си въ дѣлото и да го замѣсти прокурорътъ, или ако замѣстникътъ напусне, ще се замѣсти отъ прокурора? Това сж две различни работи. Замѣстникъ-прокурорътъ участвува въ процеса до едно мѣсто. Той почва да не се харесва на титулярния прокуроръ и последниятъ дава нареждане да се смѣни и да го замѣсти той. Това нѣщо може ли да става? Не може. Ако ли може, тогава азъ ще направя предложение да се махне тоя текстъ. Това не може да става.

А. Милковски (д.сг): Ако заболѣе, може да го замѣсти другъ.

П. Деневъ (д.сг): Понеже този текстъ предвижда нѣколко различни случаи, нека по всѣки отдѣленъ случай г. докладчикътъ да даде разяснения, за да не ставатъ разправии въ сѣдилищата.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): Така както е членътъ, ние разбираме, че въ всѣка стадия на процеса, отъ деня, въ който се е извършило престѣплението и е почналъ своята работа следователътъ, докато се издаде присѣдата, прокурорътъ може да замѣсти своя замѣстникъ, който е наблюдавалъ процеса.

П. Деневъ (д.сг): Казано е „по тѣхно разпореждане“.

Докладчик д-ръ В. Такев (д.сг): Азъ смѣтамъ, че може да го издади отъ процеса и да го замѣсти, ако види, че това е единъ замѣстникъ-прокуроръ, който не разбира добре работата и не действува правилно. Шефътъ на прокурорския институтъ въ това си качество има право да го замѣсти и да продължи неговитъ действия или — какъ да кажа — да даде едно направление на процеса, което смѣта за по-законнообразно.

Председателъ: Има думата г. Панайотъ Деневъ.

П. Деневъ (д. сг): Отъ обясненията, които прави г. докладчикътъ, и като вземемъ поводъ отъ това, което каза г. Милковски, който разбира тъкмо обратното, става ясно, че такъвъ текстъ не може да стои въ закона. Г. г. народни представители! Вие можете да си представите до какво положение бихме дошли, ако въ единъ углавенъ процесъ прокурорътъ има право въ всяко време, въ всякъ моментъ на производството да даде заповѣдъ: „Отстранява се замѣстникъ-прокурорътъ, който поддържа обвинението и го замѣствамъ азъ“. Този текстъ е неудобенъ, и азъ правя предложение да се заличи.

Г. председателю! Моего предложение е: думитъ „поради което военнитъ прокурори могатъ да замѣстятъ своитъ замѣстници въ всяко време“ да се заличатъ. И тогава ще остане: (Чете) „Военнопрокурорскиятъ надзоръ е солидаренъ институтъ“, а всичко друго става излишно.

Най-добре азъ правя предложение цѣлиятъ чл. 29 да се изхвърли.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (н. л): Щомъ като приехме, че прокурорскиятъ институтъ е единенъ, солидаренъ,

П. Деневъ (д. сг): Моля Ви се, г. председателю, азъ се корегирамъ.

Председателъ: Вашето предложение е да се махнатъ думитъ: „военнитъ прокурори могатъ да замѣстятъ своитъ замѣстници въ всяко време“.

П. Деневъ (д. сг): Моята мисль е да се каже — това е общо разбиране — че прокурорскиятъ институтъ е солидаренъ въ смисль че едно действие, извършено отъ прокурора или замѣстника му, не може да бѣде атакувано отъ другъ членъ на паркета. Само това да остане; нищо друго.

Д. Кьорчевъ (н. л): Щомъ като приехме, г-да, че прокурорскиятъ паркетъ е единенъ, солидаренъ, недѣлимъ, цѣлъ, то значи, че всѣки единъ отъ паркета, който е облеченъ въ прокурорска власть, може да се явява по всѣки процесъ и да прави обвинение споредъ убеждението си и споредъ своята съдийска съвестъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Даже и въ срѣдата на процеса.

Д. Кьорчевъ (н. л): Въ гражданския процесъ може единъ замѣстникъ-прокуроръ да бѣде смѣненъ отъ прокурора титуляръ въ течение на процеса поради това, че се разболялъ, че му станало лошо или че трѣбвало да отиде на огледъ и, както знаете това вие, които сте адвокати, процесътъ не прекъсва, обвинението върви. Смисълътъ на чл. 29 е да могатъ да се явяватъ и главниятъ прокуроръ, и неговиятъ замѣстникъ да стоятъ на прокурорската банка, и единиятъ да говори, и другиятъ да говори, както това става и въ гражданския процесъ. Когато се иска да може да се замѣства единъ прокуроръ съ другъ, то не се иска затова, както каза г. докладчикътъ, че може да се падне нѣкой прокуроръ, който не умѣе да работи, който не умѣе да обвинява или да поддържа обвинителния актъ, и трѣбва да бѣде замѣстенъ съ другъ. Не по тия съображения се иска, ами защото е недѣлимъ паркетътъ и защото може да се случи единъ замѣстникъ прокуроръ да отсъствува, да не може да участвува, и това да не бѣде поводъ за прекъсване на процеса, за отлагането му въ течение на съдебното дирене. Това става въ гражданския процесъ. Отъ какво се бои г. Деневъ? Той иска да използва лошитъ качества, или недостатъчното умение, или слабостта на единъ замѣстникъ прокуроръ, за да може при такива условия да продължи процеса ли? Че може такъвъ замѣстникъ прокуроръ да повреди на двѣтъ страни, може да повреди процеса. Ние трѣбва да искаме равноправие на странитъ. Както обвиняемата страна може въ продължение на процеса да попълни своята защита съ нѣколко защитници и тази защита е недѣлима, така и обвинителната страна нека има това право. Азъ смѣтамъ, че текстътъ е правиленъ и нѣма никакво съмнение, че е взетъ отъ гражданската процедура и е както въ гражданската процедура.

Председателъ: Часътъ е 20 и трѣбва да продължимъ заседанието. Предлагамъ да продължимъ заседанието до 21 ч. Ония отъ васъ, които сж съгласни да се продължи

заседанието до 21 ч., моля, да вдигнатъ ръка! Болшинство, Събранието приема.

Има думата народниятъ представителъ г. Илия Тодоровъ.

И. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Не бива да изхвърлимъ чл. 29, както предлага г. Деневъ, защото ще се явятъ такива случаи, при които по чисто формални причини прокурорътъ напуска процеса, и не бива процесътъ да се възобновява отначало съ новъ прокуроръ, а да може по силата на това, че прокурорската власть е единна, да се замѣсти напускалиятъ прокуроръ съ другъ прокуроръ и процесътъ да се досъдирни. Такова положение имаме и въ гражданския законъ за съдоустройството — чл. 35, който гласи: „Въ случай на болестъ или отсъствие на прокурора неговата длъжностъ, по право изпълнява неговиятъ замѣстникъ, а ако има нѣколко замѣстници — отъ най-старшиятъ отъ тѣхъ по служба“. Чл. 335 отъ закона за углавното съдопроизводство гласи: „Въ случай че се оттегли прокурорътъ, съдебното заседание се продължава, ако той се замѣни съ друго лице отъ прокурорския надзоръ“ — нѣщо, което не може да стане съ съдникъ. Ако единъ съдия се оттегли, всичко извършено е пула и процесътъ ще трѣбва да почне отново. Не е така, обаче, когато прокурорътъ по формални причини бѣде възпрепятствуванъ да извърши докрай своята обязаностъ. Въ тия случаи чисто формално, азъ мисля, че е нужно да могатъ прокуроритъ да се замѣстятъ. Ако участвуватъ замѣстници въ дѣлото, да бждатъ замѣствани отъ титулярния прокуроръ и обратното, или пъкъ замѣстникъ да бѣде замѣстенъ отъ другъ замѣстникъ. Вѣрно е, че ако се даде такава редакция на текста, тогава ще бждемъ завардени отъ онѣзи злоупотребления за които г. Деневъ говори. Отъ тия злоупотребления трѣбва да бждемъ запазени, толкова повече, че въ военния съдебния законъ има единъ текстъ, който изрично казва, че военниятъ прокуроръ действува на основание на своята съвестъ и на основание на съществуващитъ закони. Ако сега не можемъ да дадемъ една редакция въ съответната форма, да го направимъ при третото четене.

А. К. Минковъ (д. сг): „Солидаренъ“ да се изхвърли.

Докладчикъ д-ръ В. Таневъ: „Солидаренъ“ нѣма въ закона, а „единенъ“ — така е поправено отъ комисията.

А. К. Минковъ (д. сг): Така е по-правилно.

И. Тодоровъ (д. сг): Г. председателю! Каква е редакцията на г. Деневъ, за да не става нужда азъ да предлагамъ друга?

П. Деневъ (д. сг): (Чете) „Военно-прокурорскиятъ надзоръ е единенъ институтъ. Допуска се и съвмѣстно участие на нѣколко лица отъ прокурорския паркетъ въ заседанията по едно и също дѣло“.

И. Тодоровъ (д. сг): Ами когато по болестъ или самъ прокурорътъ напусне?

П. Деневъ (д. сг): Ще бѣде това, което е и въ гражданскитъ съдилища. Това сж най-рѣдкитъ изключения.

И. Тодоровъ (д. сг): Тогава да се съгласимъ върху следната редакция: „Военнопрокурорскиятъ надзоръ е единенъ институтъ. Военнитъ прокурори могатъ да замѣстятъ своитъ замѣстници, когато последнитъ по болестъ“.

Нѣкой отъ ъсговориститъ: Или по друга причина.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Когато намѣрятъ за нужно, да ги смѣняватъ.

И. Тодоровъ (д. сг): Не, това не бива да го приедемъ за честъта на военното правосъдие. Ще трѣбва да намѣримъ друга редакция.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Г. г. народни представители! Очевидно е, че въ законътъ трѣбва да остане единъ текстъ, който да даде право и възможностъ на замѣстникитъ да замѣстятъ прокуроритъ и прокурорътъ също да замѣства

замѣстниците. Но не трѣбва да се забравя, че прокурорът не може да смѣни произволно единъ замѣстникъ въ едно дѣло, въ което замѣстникътъ участвува и което ръководи, защото трѣбва добре да се разбере, че прокурорътъ не е началникъ на замѣстника, той е само *primus inter pares*; тѣ иматъ еднакви права.

А. Урумовъ (д. сг): Не е вѣрно.

Н. Балтовъ (д. сг): То е съвършено вѣрно. При воденето на дѣлото, при поддържането на обвинението, той не е началникъ, той е началникъ въ административната работа, въ управлението на паркета, но той не е никакъвъ началникъ на замѣстника въ неговата съдебна функция, въ неговата функция на обвинителъ. Затова съвършено погрешенъ е този възгледъ, че единъ прокуроръ може да извади единъ замѣстникъ отъ съдебното заседание по своя воля. Замѣстникътъ може да бъде смѣненъ, само когато той е възпрепятствуванъ по-нататъкъ да води дѣлото.

Д. Кьорчевъ (н. л): Може и двамата да бъдатъ възпрепятствувани.

Н. Балтовъ (л. сг): Може.

Д. Кьорчевъ (н. л): Тогава?

Н. Балтовъ (д. сг): Тукъ е въпросъ да го изхвърли отъ дѣлото.

Ето защо нека се намѣри при трето четене единъ текстъ, който да съответствува на гражданското уголовно съдопроизводство: участвуващото лице обвинителъ отъ паркета въ едно дѣло да може да бъде замѣстено само тогава, когато не може поради форсе маѣжур да продължава по-нататъкъ обвинението.

Председателъ: Понеже никой другъ не иска думата, ще пристѣпимъ къмъ гласуване.

Ще поставя на гласуване най-напредъ предложението на г. Денева, който предлага въ чл. 29 да се изхвърлятъ думите „поради което военниятъ прокуроръ могатъ да замѣстватъ своите замѣстници въ всяко време, или по тѣхно разпореждане, да бъдатъ замѣстени отъ замѣстниците си“. И тогава чл. 29 става така: (Чете) „Военно-прокурорскиятъ надзоръ е единенъ институтъ. Допуща се и съвмѣстно участие на нѣколко лица отъ прокурорския паркетъ въ заседанията по едно и също дѣло“. Които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнѣштво, Събранието не приема.

Г. Илия Тодоровъ предлага следния текстъ на чл. 29: (Чете) „Военно-прокурорскиятъ надзоръ е единенъ институтъ. Въ случай, че прокурорътъ бъде възпрепятствуванъ, той се замѣства отъ други лица отъ прокурорския надзоръ. Допуща се и съвмѣстно участие“.

Н. Балтовъ (д. сг): Тази редакция е неясна, защото тя дава да се разбира, че прокурорътъ винаги трѣбва да участвува, и само когато е възпрепятствуванъ го замѣства замѣстникъ.

Д. Кьорчевъ (н. л): Тълкуването на г. Такева е пренапънено. Текстътъ да си остане същиятъ.

И. Тодоровъ (д. сг): Да се съгласимъ на трето четене да намѣримъ друга редакция.

И. Петровъ (д. сг): Твоята редакция е добра.

А. Милковски (д. сг): Да се каже: „Въ случай, че участващиятъ въ процеса прокуроръ, обвинителъ

И. Тодоровъ (д. сг): Да бъде така: „Военно-прокурорскиятъ надзоръ е единенъ институтъ. Въ случай, че участващиятъ прокуроръ бъде възпрепятствуванъ, той се замѣства отъ други“. И давамъ обяснение, че този терминъ „възпрепятствуванъ“ го разбирамъ като възпрепятствуванъ по форсе маѣжурни причини.

Председателъ: Г. г. народни представители! Председателството предлага редакцията на чл. 29 да се приеме така, както е предложена отъ комисията, а на трето четене да се предложи по-сполучлива редакция.

Ония отъ васъ, които приематъ чл. 29, както се предлага отъ комисията, като при трето четене комисията му

даде по-сполучлива редакция въ смисълъ на станалитъ разисквания, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 30 — вж. приложение № 119, Т. I)

Въ този членъ думите „прокуроритъ при военно-окръжнитъ сѣдилища“ се замѣнятъ съ думите „прокуроритъ при областнитъ военни сѣдилища“.

Председателъ: Които приематъ чл. 30, както се докладва, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 31 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Панайотъ Деневъ.

П. Деневъ (д. сг): Тѣй, както е тази редакция, смѣтамъ, че прокурорътъ ще може да донася на военния министъръ за нѣкои нередовности, които, споредъ неговото разбиране, върши съдътъ, въ който той служи.

Д. Кьорчевъ (н. л): Разбира се.

П. Деневъ (д. сг): Казва се: (Чете) „Военниятъ прокуроръ и тѣхнитъ замѣстници сѣ длъжни да донасятъ по реда на своята подчиненостъ на министра на войната за забележитъ отъ тѣхъ нередовности и опущения, които бъркатъ на правилния вървежъ на правосъдието“. Дали това се отнася за обикновени административни нередовности, които сѣ отъ естество да бъркатъ на правосъдието, или това се отнася до съдебната дейностъ на нѣкои членове на съда? Тѣ сѣ две работи съвършено различни и има нужда да бъдатъ пояснени сега.

Д. Кьорчевъ (н. л): И едното и другото.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Г. г. народни представители! Понеже прокурорътъ не може да прави никакви бележки на съда, тѣй като съдътъ е независимъ отъ прокурора, то за всички ония опущения и нередовности, които се забележатъ въ съда, прокурорътъ като блюстителъ на закона и на реда, донася по иерархически редъ на военния министъръ за сведение.

Д. Кьорчевъ (н. л): Които е главенъ прокуроръ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Той донася на военния министъръ, за да знае начина, по който се отправлява службата.

Председателъ: Ония отъ васъ, които приематъ чл. 31, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 32 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този членъ безъ измѣнение.

Председателъ: Ония отъ васъ, които приематъ чл. 32, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете)

Глава VI.

За военно-съдебното управление.

Председателъ: Които приематъ заглавието на глава VI, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 33 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замѣни „военно-окръжнитъ“ — съ „областнитъ военни“.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Чл. 33 гласи: „Висшето военно-съдебно управление се състои отъ начальника на военното

сѣдебната частъ, на която въ административно отношение сѣ подчинени областните военни сѣдилища и военно-касацiонния сѣдъ и състоящият при тяхъ прокурорства. Значи началникътъ на военно-сѣдебната частъ не е шефъ непосредствено на прокуроритѣ, не е главенъ прокуроръ нѣтъ прокуроритѣ и, следователно, нѣма право да прави предложение за започване условно дѣло отъ нѣкой прокуроръ. Тѣй трѣбва да се разбира, защото му сѣ подчинени въ административно отношение.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Той е като старши началникъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Началникътъ на военно-сѣдебната частъ е подчиненъ непосредствено на министра на войната, следователно, министърътъ на войната, като шефъ, въ административно отношение е началникъ на началника на военно-сѣдебната частъ. Тѣй че нѣма иерархичностъ, както има въ гражданското ведомство отъ прокурора до главния прокуроръ — министра на правосѣдието.

Това искахъ само да кажа.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Тѣ сѣ, така да се каже, строеви отношения.

Председателъ: Които приематъ чл. 33, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 34 — вж. приложение № 119, Т. I)

Въ този членъ комисията направи следните промѣни: думата „сѣстон“ замѣни съ думата „има“, а думата „преписка“ — съ думата „служба“.

Последното измѣнение е направено въ всички членове, където се среща думата „преписка“.

Председателъ: Които приематъ чл. 34 заедно съ предлаганитѣ отъ комисията измѣнения, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете)

„Глава VII.
Защита предъ военнитѣ сѣдилища.“

Председателъ: Които приематъ заглавието на глава VII, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): (Чете чл. 35 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прибави въ този членъ следната забележка: „Защита въ полковитѣ сѣдилища не се допуша“.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Г-да! Азъ мисля, че при наличността на офицери юристи добре е да се постанови, щото само офицери юристи да могатъ да бѣдатъ защитници предъ военнитѣ сѣдилища.

Председателъ: Ами предъ полковитѣ сѣдилища?

Н. Балтовъ (д. сг): При полковитѣ сѣдилища нѣма защита. Забележката къмъ чл. 35 казва: „Защита въ полковитѣ сѣдилища не се допуша“.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Не се допуша, по нѣде нѣма обвинителна властъ, нѣма прокуроръ.

Н. Балтовъ (д. сг): Предъ областнитѣ военни сѣдилища нека всички защитници офицери, които се намиратъ на действителна служба, да бѣдатъ юристи.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Г-да! На практика става така, както казва г. Балтовъ.

Има дребни нарушения, които върши войникътъ и по които той не има — както ще видите въ следующия членъ — единъ интеллигентенъ офицеръ защитникъ дофисъ, взетъ отъ строя, подготвенъ, стоятъ нѣка година въ сѣда, той не защитава войника, който се е отклонилъ отъ казармата, или е нарушилъ караулнитѣ си обязанности въ лека форма.

Тоя офицеръ е запознатъ много добре съ тоя родъ деяния. Той не е защитникъ, той нѣма право да взема пари, той е защитникъ дофисъ. Турятъ го е военниятъ сѣдъ тамъ и въ случай че не си намѣри нѣкой подсѣдимъ адвокатъ отъ вънъ, той ще се яви да му помогне. Ако подсѣдмийтъ обаче, пожелае да му се назначи защитникъ, ще трѣбва да му се търси такъвъ отъ вънъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Чл. 36 опредѣля това.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Панайотъ Деневъ.

П. Деневъ (д. сг): Г-да! Азъ искамъ да кажа само нѣколко думи по поводъ обясненията, които даде г. докладчикътъ. Тия неговѣ обяснения не сѣ за чл. 35, който се касае за изборнитѣ защитници, а за чл. 36, който говори за защитникитѣ дофисъ, които стоятъ при сѣда и които защищаватъ отъ изборъ подсѣдими военнослужащи, които по една или друга причина нѣматъ избранъ защитникъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Все същото.

П. Деневъ (д. сг): Азъ съмъ за чл. 35, да остане тѣй, както си е. Азъ смѣтамъ, че чл. 35 се касае за изборнитѣ защитници. Военнослужащиятъ, който е даденъ подъ сѣдъ предъ областния воененъ сѣдъ, има право да си избере защитникъ било между адвокатитѣ въ страната, по списъка на адвокатитѣ въ сѣда, било между офицеритѣ на действителна служба.

Не е ограничено дали защитникътъ ще бѣде избранъ само отъ тѣзи офицери, които сѣ въ гарнизона, или и отъ друго мѣсто. Ако почитаемииятъ г. воененъ министъръ и г. докладчикътъ сѣ имали предъ видъ защитникътъ да бѣде избранъ отъ финеритѣ, които сѣ въ гарнизона, то да се доушля члена. Защото при този текстъ се разбира, че единъ военнослужащъ, изправенъ предъ Хасковския воененъ сѣдъ, ще има право да си избере защитникъ отъ офицеритѣ въ видинския гарнизонъ и вие не можете да му откажете. Ако това е било намѣрението на комисията и на г. военния министъръ, да се вербуватъ избранитѣ защитници отъ действующитѣ офицери въ гарнизона, въ който заседава сѣдътъ, то тогава трѣбва да се каже изрично. Тѣй че въ чл. 35 се касае за изборнитѣ защитници и тѣ могатъ да бѣдатъ било отъ действующитѣ офицери, било отъ адвокатитѣ. Щомъ това е било намѣрението, бележката, която прави г. Балтовъ, е безпредметна, защото подсѣдмийтъ е суверененъ да си избере, ако ше строеви офицеръ юристъ, ако ше строеви офицеръ не юристъ, ако ше нестроеви офицеръ билъ юристъ или не.

И. Тодоровъ (д. сг): Не е така.

П. Деневъ (д. сг): Така е. Чл. 36 говори за ония случаи, когато подсѣдмийтъ не си е избралъ защитникъ; тогава вече се назначава защитникъ дофисъ, но по това ще говоримъ подиръ малко.

И. Тодоровъ (д. сг): Чл. 35 опредѣля кой може да бѣде защитникъ.

П. Деневъ (д. сг): Значи, разбира се, че защитникътъ може да бѣде офицеръ на действителна служба отъ който и да е гарнизонъ?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Г-да! Азъ давамъ следнитѣ обяснения. Отъ текста на закона се разбира, че подсѣдмийтъ може да си избере единъ защитникъ отъ строевитѣ офицери.

В. Домузчиевъ (д. сг): Не единъ, а нѣколко.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Това, което смущава г. Деневъ, то е въ закона. Ако единъ отъ видинския гарнизонъ дойде да се сѣди тукъ, той по право ще може да си доведе единъ строеви офицеръ да го защитава. Това се разбира.

Това задоволява ли Ви, г. Деневъ?

П. Деневъ (д. сг): Да, най-блго.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Но той трѣбва да отговаря на предвиденитѣ условия.

Председателът: Ония от вас, които приемат чл. 35 т.б., както се докладва, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): (Чете чл. 36 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията замъни „военно-огражден“ със „областен-военен“.

Председателът: Има думата народният представител г. Илия Тодоров.

И. Тодоров (д. сг): Г-да! Нека приемем чл. 36 така, както се прочете от г. докладчика, но като изхвърлим втората алинея от него. Няма защо, когато изборът на защитникът се предостави на волята на подсъдимия, да се казва: „ако подсъдимият поиска“.

П. Денев (д. сг): Това е за назначаване защитникът d'office.

И. Тодоров (д. сг): Добре.

Председателът: Въ чл. 36 трябва да се направи една стилстична поправка, като думата „правит“ да се замъни със думата „пръкит“. Които приемат чл. 36 със тази поправка, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): (Чете чл. 37 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този член без измънение.

Нъкой от сговористит: Какви са тѣзи условия?

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): Условиата за съднитѣ са изброени — когато дойдат, ще ги четемъ. Тѣ са: да иматъ известенъ срокъ служба, да не са осъждани и пр.

Председателът: Които приемат чл. 37, както се докладва, моля, да вдигнат ръка. Болшинство, Събранието приема.

Докладчик д-ръ В. Такев (д. сг): (Чете чл. 38 — вж. приложение № 119, Т. I)

Комисията прие този член безъ измънение.

Председателът: Има думата народният представител г. Никола Мушанов.

Н. Мушанов (д. сг): Г-г. народни представители! Разпоредбата на чл. 38 е доста важна. Досега не можех да се явяват адвокати по дѣла, които са свързани с нарушение на дисциплината; тамъ трѣбваше да се явяват като защитници само лица, които са били запасни офицери. Нововъведението въ този членъ е следното: (Чете) „и по престѣпни деяния, предвидени въ военно-наказателния законъ за време на война“. Какво значи туй „за време на война“? Да е „въ време на война“, разбирамъ. „За време на война“ значи за известни престѣпни деяния, които се извършватъ въ мирно време, но са предвидени за война. „Въ време на война“ е друго, защото тогава има обявена война, има военно-полеви съдилища, вече са иззети известни престѣпни деяния отъ компетентността на гражданскитѣ съдилища по указа за военното положение и са прехвърлени къмъ военно-полевитѣ съдилища и се знае, че действително въ време на война тия и тия престѣпни деяния са подсѣдени на военнитѣ съдилища. Но тукъ е казано: „и по престѣпни деяния, предвидени въ военно-наказателния законъ за време на война“. Трѣба да има непременно военно положение, защото иначе таква деяния няма да бъдатъ подсѣдени на военнитѣ съдилища.

Второ, още по-важно. Казано е: (Чете) „и въ мѣстности, обявени въ военно положение“. Тамъ вече за защитници не могатъ да се допуснатъ обикновенитѣ адвокати. Представете си, че се обявява военно положение, както се обявя по време стачката; изп по другъ нъкой случай, въ такъвъ случай изведнѣжъ се изземватъ отъ подсѣдимостта на гражданскитѣ съдилища престѣпленията отъ общъ характеръ: кражба, убийство и много други; по тѣхъ, по силата на факта, че има военно положение, не може да се явява обикновенъ адвокатъ. Защо? Досега не беше тъй. Сега, когато има военно положение и когато трѣбва да се даде

адвокатска защита по престѣпления отъ общъ характеръ, изхвърляте адвокатската защита? Това може да не е вашата мисълъ, но така е казано въ законопроекта.

Председателът: Пска се само защитниците да са били офицери.

Н. Мушанов (д. сг): Но слушайте текста: (Чете) „и въ мѣстности, обявени въ военно положение“.

Председателът: Така.

Н. Мушанов (д. сг): „... за защитници се допускатъ отъ адвокатитѣ само ония, които са служили въ редоветѣ на войската, като офицери.“

Председателът: Значи пска се още едно качество.

Н. Мушанов (д. сг): Значи, изключватъ се адвокатитѣ.

Председателът: Изключватъ се само ония, които не са служили въ редоветѣ на войската.

Н. Мушанов (д. сг): Защо да не ги допуснете за защитници по престѣпления отъ общъ характеръ? Разбирамъ по онѣзи престѣпления, които са свързани съ дисциплината, но по престѣпления отъ общъ характеръ, които се прехвърлятъ, по силата на указа за военното положение, отъ гражданскитѣ къмъ военнитѣ съдилища, защо да не допуснете обикновенитѣ адвокати? Ето защо, туй трѣбва да се изхвърли.

Друго. Казано е: (Чете) „които са служили въ редоветѣ на войската, като офицери“. И това е едно нововъведение. Досега този адвокатъ, който е получилъ чинъ запасенъ офицеръ, имаше право да се явява по служебнитѣ дѣла. Тази ли е мисълъта на докладчика и на комисията или искатъ да направятъ едно разграничение въ случая и да кажатъ, че може да бъдатъ защитници по тия дѣла само онѣзи адвокати, които са били офицери на действителна служба?

П. Денев (д. сг): На действителна служба.

Н. Мушанов (д. сг): Произведениятъ въ чинъ офицеръ не може да бъде винаги на действителна служба. Понеже редакцията е измѣнена така: „за защитници се допускатъ отъ адвокатитѣ само ония, които са служили въ редоветѣ на войската, като офицери“, ние трѣбва да бъдемъ на ясно по този въпросъ. Азъ мисля, че може да се допусне за защитникъ и запасенъ офицеръ, както си беше по-рано.

Така че ще моля, г. докладчикъ, това да се измѣни въ смисълъ, че адвокатитѣ се допускатъ за защитници по престѣпления отъ общъ характеръ, макаръ и страната да е обявена въ военно положение, а спешно за дѣлата, свързани съ службата и дисциплината, да се допуснатъ за защитници запасни офицери.

Председателът: Има думата народният представител г. Александър Милковски.

А. Милковски (д. сг): Г-г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че г. Мушановъ прочете текста малко неправо и затуй направилъ първото искане, именно да се изхвърли она частъ, която говори за престѣпленията въ военно време и за мѣстности, обявени въ военно положение. Цѣлитъ текстъ гласи така: (Чете) „По престѣпни деяния, отнасящи се до нарушение правилата на военната дисциплина и военната служба“ — това е едната частъ — „и така съжитъ и по престѣпни деяния, предвидени въ военно-наказателния законъ за време на война“ — съединително тукъ върви „и въ мѣстности, обявени въ военно положение“ — значи за престѣпления, за които се съдятъ военнитѣ, когато има военно положение, но въ война, тогава защитници могатъ да бъдатъ само запасни офицери.

Н. Мушанов (д. сг): Досега не беше тъй.

А. Милковски (д. сг): Другото положение е невъзможно, г. Мушановъ.

Н. Мушанов (д. сг): Г. Милковски! Позволете ми единъ апострофъ. Днесъ се обявява, да кажемъ военно положение, Военно положение, по нашитѣ закони, значи да се из-

земе компетенцията на граждански съдилища по известни дѣла и да се прехвърли на военни съдилища. Шомъ като излизе указъ за военно положение, изземва се компетенцията на граждански съдилища, напр., за престъпленията кражба, убийство и др. и се прехвърля върху военни съдилища. Защо по тия престъпления отъ общъ характеръ да не може да се явява като защитникъ обикновенъ адвокатъ?

А. Милковски (д. сг): Вие имате грѣшка. г. Мушановъ. Само по престъпления, предвидени въ военно-наказателния законъ за въ време на война, и само за престъпни деяния по службата не може да се явяватъ обикновени адвокати като защитници.

Д. Њорчевъ (н. л): Тѣ сж чисто войнишки престъпления.

А. Милковски (д. сг): Да.

Н. Мушановъ (д. сг): Така кажете.

А. Милковски (д. сг): А за престъпления по общия наказателенъ законъ всички адвокати може да се явяватъ като защитници.

Н. Мушановъ (д. сг): Вторитѣ ги обгрѣща военното положение.

А. Милковски (д. сг): Затуй казвамъ, че погрѣшно прочетохте члена.

П. Деневъ (д. сг): Както е редакцията, казано е раздѣлително.

Д. Њорчевъ (н. л): Въ този текстъ не се предвиждатъ престъпления отъ общъ характеръ.

А. Милковски (д. сг): Тукъ сж изключени престъпления по общия наказателенъ законъ. Тукъ се говори само за престъпления по службата и за престъпления наказуеми въ време на война по военно-наказателния законъ.

Д. Њорчевъ (д. сг): За ония, които ще предвиди указътъ.

А. Милковски (д. сг): Не е така.

Председателътъ: Не. Смыслътъ на текста е този, че се визиратъ само престъпления по военно-наказателния законъ.

А. Милковски (д. сг): Да, само за тѣхъ за въ време на война.

И. Тодоровъ (д. сг): Нека г. докладчикътъ даде пояснение по следния въпросъ. Въ военно време и въ време на военно положение, когато действуватъ военни съдилища, предъ тия съдилища по престъпления отъ общъ характеръ, предвидени въ общия наказателенъ законъ, могатъ ли да се явятъ адвокати, които не сж офицери?

Н. Мушановъ (д. сг): и **А. Милковски** (д. сг): Могатъ.

Д. Њорчевъ (н. л): Стига! Могатъ.

Председателътъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Азъ ще разчлена тоя текстъ, за да видите каква е идеята му. (Чете) „По престъпни дѣяния, относени се до нарушение правилата на военната дисциплина и военната служба.“ Това е предвидено въ военно-наказателния законъ, като военни престъпления. По-нататъкъ, престъпленията отъ общъ характеръ, предвидени въ военно-наказателния законъ, като кражба, присвояване и т. н. — тѣ не влизатъ тукъ.

Д. Њорчевъ (н. л): Тѣ влизатъ тукъ между военни.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Значи „престъпни дѣяния, относени се до нарушение правилата на военната дисциплина“: нарушение на чинопочтанието, неизпълнение на заповѣди, нарушение на караулната служба, на дневалната служба и т. н. — до тукъ само адвокатитѣ,

които ще станатъ защитници, трѣбва да бѣдатъ офицери. Но за другитѣ престъпни деяния, предвидени въ сѣщия законъ, могатъ да бѣдатъ защитници и обикновени адвокати. Казано е по-нататъкъ: (Чете) „... а така сѣщо и по престъпни дѣяния, предвидени въ военно-наказателния законъ“ — той е другъ сегга — „за време на война и въ мѣстности, обявени въ военно положение“... Думитѣ „за време на война и въ мѣстности, обявени въ военно положение“ сж отъ заглавието на другия военно-наказателенъ законъ, който не предвижда други престъпления, освенъ такива, които сж извършени отъ военни лица. Тамъ се говори за военно-служащъ, който е нарушилъ своитѣ длѣжности, който е избѣгълъ отъ боя, който е разбунтувалъ частъ; не се говори за граждански лица. Казано е най-после: (Чете) „за защитници се допускатъ отъ адвокатитѣ само ония, които сж служили въ редоветѣ на войската, като офицери.“

С. Костурковъ (д. сг): Видѣхте ли сегга?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Сегга, може да се извади едно заключение, г-да, че по тия престъпления се иска защитникътъ да има не само офицерски чинъ, не само да е завършилъ Военното училище, или Школата, но и да е служилъ въ войската като офицеръ. Така може да се разбира отъ закона — трѣбва да е служилъ. Това не се касае само до действущитѣ офицери, но и до запаснитѣ, които свѣршватъ школата. Азъ смѣтамъ, че думитѣ „служили въ редоветѣ на войската, като офицери“ трѣбва да се изтъкуватъ въ по-широкъ смисълъ — които сж запасни офицери, които иматъ офицерски чинъ. Вѣрно е, че по военно-наказателния законъ за въ време на война и на обсадно положение тѣ не сж достатъчно подготвени. Защото единъ човѣкъ, който е излизалъ отъ Школата следъ 6-мѣсечно учение, не може да обсъжда една релация, доколко тя е правилна или не, или една заповѣдъ за бой, доколко тя е била умѣстна или не. Той е абсолютно неподготвенъ за това; туй се знае. Но казвамъ, г-да, понеже това сж случай, които ще се явятъ само въ време на война, и понеже не се ограничава подсѣдимия да си намери адвокатъ, защитникъ между строевитѣ офицери, които иматъ тия познания, трѣбва да се изтъкува този членъ, че се касае до адвокати, които иматъ офицерски чинъ, — запасни офицери.

Н. Балтовъ (д. сг): Още единъ въпросъ да обясните. Адвокатитѣ неофицери могатъ ли да се явяватъ по дѣлата, заведени по обвинения по чл. чл. 193 и нататъкъ отъ военно-наказателния законъ, както бѣше досега?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Сегга, г-да, както ви казахъ, понеже има сиромаси офицери, има и сиромаси войници и не могатъ да си хванатъ адвокатъ и да му плащатъ, именно тоя адвокатъ офицеръ ще се явява по тѣзи дѣла d'office.

Н. Балтовъ (д. сг): Не. Азъ питамъ за адвокатъ неофицеръ, ангажиранъ отъ подсѣдимия, който се обвинява по чл. чл. 193, 201 и т. н. отъ военно-наказателния законъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Може да се явява.

Д. Њорчевъ (н. л): Това заявление не е достатъчно. Нѣма текстъ.

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Какъ не е достатъчно? Г. Њорчевъ! Казано е така: „По престъпни дѣяния, относени се до нарушение правилата на военната дисциплина и военната служба.“... Ние имаме въ военно-наказателния законъ глава за престъпни дѣяния, относени се до военната служба.

Д. Њорчевъ (н. л): По-нататъкъ?

Докладчикъ д-ръ В. Такевъ (д. сг): Оттамъ нататъкъ могатъ се явяватъ граждански лица за адвокати.

Председателътъ: ще поставя на гласуване чл. 38. Ония отъ васъ, които приематъ чл. 38 тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема. Има думата г. министър-председателътъ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Стѣласно вчерашното решение на Народ-

ното събрание. Негово Величество царят се съгласява да се продължи сесията на Народното събрание до 15 юлий т. г. включително. За това ще ви прочета следния указъ: (Чете)

У К А З Ъ

№ 10.

НИЕ БОРИСЪ III

съ Божия милостъ и народната воля
царь на българитъ

По предложението на нашия председателъ на Министерския съветъ, министъръ на народното просвѣщение, представено намъ съ доклада му отъ 10 юлий т. г. подъ № 1.179, и възъ основа на чл. 129 отъ конституцията,

Постановихме и постановяваме:

I. Да се продължатъ заседанията на първата редовна сесия на XX-то обикновено Народно събрание до 15 юлий включително т. г.:

Председателъ: **Д-ръ Т. КУЛЕВЪ**

II. Изпълнението на настоящия указъ възлагаме на нашия председателъ на Министерския съветъ, министъръ на народното просвѣщение.

Издаденъ въ гр. София на 10 юлий 1924 г.

Борисъ III.

Председателъ на Министерския съветъ, министъръ на народното просвѣщение: **Ал. Ц. Цанковъ**.

Председателъ: Г. г. народни представители! По силата на вчерашното решение на Народното събрание и на току-що прочетения указъ, предлагамъ да имаме утре на 9 ч. преди обѣдъ, заседание, съ същия дневенъ редъ, като на първо мѣсто се постави трето четене на законопроекта за облекчение на продоволствието и за намаляване на скъпотията. Които съ съгласни, моая, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събрането приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 21 ч. 10 м.)

Подпредседателъ: **Н. НАЙДЕНОВЪ**

Секретаръ: **ИВ. Г. ЛЪКАРСКИ**

Началникъ на стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Николай Савовъ, Тончо Думановъ, Асенъ Цанковъ, Станъ Ангеловъ, Йорданъ Ангеловъ, Тодоръ Маждраковъ, Петъръ Стефановъ, Михо Марковъ, Михаилъ Донсузовъ, Славейко Василевъ, Николай Петрини, Върбанъ Николовъ, Тодоръ Панайотовъ и Константинъ Бозвелиевъ; неразрешени на: Койчо Петровъ, Костадинъ Пехливановъ, Иванъ Терзиевъ и Стефанъ Гочевъ	3173	2. За разрешаване на Кюстендилската градска община да сключи заемъ (Трето четене)	3174
Заявление отъ народнитъ представители Ангелъ Николовъ и Христо Димитровъ, съ което молятъ да да бъдатъ зачетени като отдѣлна група на истински Земледѣлски съюзъ (Съобщение)	3173	3. За бюджета на разнитъ фондове за 1924/1925 финансовъ година (Трето четене)	3174
Законопроекти: 1. За амнистия (Предложение на народнитъ представители Д. х. Димовъ и Х. Стояновъ) (Съобщение)	3173	4. За облекчение на продоволствието и намаляване на скъпотията (Второ четене — продължение докладването, разискване и приемане)	3174
		5. За намѣнене и допълнение на военносъдебния законъ (Второ четене—докладване и разискване)	3187
		Сесия. Указъ № 10 отъ 10 т. м. за продължение сесията на Нароното събрание до 15 т. м. включително (Прочитане отъ министъръ-председателя А. Ц. Цанковъ)	3213
		Дневенъ редъ за следующето заседание	3213